

XIV. évfolyam, 154–155. szám

2014. augusztus–szeptember

Irodalmi Jelen

Babics Imre versei

Böszörményi Zoltán:
Makacs felhők bújtatják
a lenyugvó napot

Mezősi Miklós:
Két új Szapphó-vers
első magyar fordítása

Pethő Lorand versei

Faludi Ádám novellái

Jász Attila versei

Géczi János: A hang

Hudy Árpád: Emlékezés
egy világháborúra. 1 –
Fekete kéz

Boldog Zoltán:
A magyar, a foci
és a szomorúság

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az Occident Média Kft.

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Főmunkatársak: Mányoki Endre (vers, próza), Szócs Géza,

Makkai Ádám (Hawaii)

Munkatársak:

Boldog Zoltán (kritika, interjú),

Laik Eszter (helyszíni tudósítás), Varga Melinda (Kolozsvár),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón: **Krizbai Sándor** festménye

BABICS IMRE versei

Íráskényszer

...s mert kinyilatkoztatásának része vagyok,
szellem jégkorszakában emberré fagyott,
orrlyukamba időt lehel.

Egy szárnya galaxishalmaz,
a többi pedig hópehely:
hasonlatokkal jutalmaz,

csak hogy életben tartson, hiszen nem siet,
s habár nem írnék, mint szavaktól messziek,
folyton hallom: – E költői kép még tiéd.

S törött szárny zúgását érzem, a Semmiét,
hókristályokkal rám hull milliónyi ég,
s lehelem felé, pára: – Mindenem Tiéd...

Fűfű

A barackfa lombjában egy angyal alszik,
pillái belülről hámozzák a kajszit,
míg alatt
csak ígéret pilledt fűfűük tömege.

S hull a gyümölcs, zuhanásával jóllakik
az angyal, verselni kiszólít valakit,
egy alanyt,
ám villámló szavakért halni ő megy-e?

Tengernyiből hív egyet, ki tud Igéket,
kit az isteni gömb hőjével megéget,
és beolt,
s akkor eme fűfű gyümölcsöt terem.

S kiég s ledől, s a belül lecsapó villám
árnyéka sötét lomb a fűfű-pillán,
mégse holt,
csak alszik, Istenbe zuhanó tengeren.

Farkasvér

Amint egyre furább járását figyelem,
lám, kutyámba a farkas visszasompolyog;
még ugat.

Magukat
démoninak képzelő kis embermolyok
között, kik létem szövetét falatozzák,
úgy tűnik hát, beköszöntött belső telem,
s testbeszéddel jelzi: – Farkas illik hozzád.

Így immár havas pusztákon lohol velem,
fölöttünk virágzó fehér fűz imbolyog
ámbátor.

Vad s bátor:
nem ijesztik vissza durrogó tébolyok,
s rácsokat rázó, nyáluk csorgató falkák.
Ha kell, vadászik és öl szenvedélytelen,
mint mikor az erdőt vérei uralták.

S így holdfényben üvölt, bár hangja nincs jelen,
jól táplált, ám belül éhségtől támolyog,
mert imád.

...Nincs simább
út Istenhez az övénél, ki komoly ok
nélkül hasonul az egyetlen gazdával.
Én is ösvénye felé fordítom fejem,
s a meleget árasztanám, mert az Rá vall.

Kísértetház

A kísértet kapum előtt állt félszegen,
meglephette gyors halála.
Nem öntötte el a hála,
hogy súrolhatja a Mélység felszínét.
Őrizte alakját, úgy vágyott élni még,
nekem meg épp az életből volt elegendem.

Más sem jut, úgy láttam ott, a csermelyparton:
meg nem értés, szégyen, kudarc.
A gennyes honi odúharc
taszított: megszakít szívizmot, jellemet...
De nincsenek Semmire kelő szellemek;
kaszám akácnyelét szorította markom.

A köpcös árny belépett házam kapuján,
én eldobtam kaszám, s menten
lihegve utána mentem.
Létvágytól űzött, s államilag üldözött,
két senki, kik között nincsenek Térközők,
felettünk vadszőlő terjeszkedett buján.

Ám benn hiába kerestem, elenyészett,
felszívta mint párát a nap,
Az, kit tagadnak, áldanak.
Már szigetet lát ott, hol én csak öblöket,
parthoz verik holdfényből kovácsolt szögek,
és van, míg én csak álmodom az Egészet.

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

MAKACS FELHŐK BÚJTATJÁK A LENYUGVÓ NAPOT

– Idd meg nyugodtan a kávédat, nem kerget senki – szólt száraz, fénytelen hangon férjéhez Lucy, és bal kezével megigazította a homlokán makacskodó tincset.

Kinn még derengett. Fénycsíkok surrantak át a felhők résein.

Ma is nyílásra ébredt. Az utóbbi hetekben menetrendszerűen jelentkeztek a görcsös fájdalmak alhasában. „Belül valami titokzatos kór lappang” – gondolta, de férjének, Joe-nak egy szóval sem említette. „A férfiak ne tudjanak mindenről. Különben is, mi értelme volna a panasznak, úgysem tud segíteni.”

Joe merengve szürcsölte a kávét. Híg lötyty volt, de meleg és kellemes aromája befurakodott a gondolatai közé. Fia jutott eszébe és az, hogy az éjjel vele álmodott. Afganisztánban szolgál már másfél esztendeje. „Elvan a saját bajával. Talán biztonsági okokból sem jelentkezik. Skype-on hív, ha az anyját akarja látni, hallani. Rám kevésbé kíváncsi” – legyintett, s nagyot kortyolt a bögréből. „Csak azt tudnám, minek kell éjnek éjjelével felkelni, hogy az öreget meglátogassuk” – morfondírozott.

– Na, megittad? – csattant fel az asszony. Hangja érdesen csengett.

– Az előbb azt mondtad, ne siessek, igyam meg nyugodtan – szólt panaszosan a férfi.

– Ha rád hagyom, akkor egy évtizedig iszod azt a bögre kávévét. Nincs időérzéked. Ha azt mondom... – hangja elakadt, mert férje tanácstalan arcán mosoly bujkált. Bambának és mulatságosnak látta. Akaratlanul hangos nevetésben tört ki. – Ráadásul olyan pofát vágsz, mint egy rühes majom – kacagott egyre hangosabban.

– Mint egy rühes majom? Hát majom vagyok én, te, te... – tört ki a férfi, de nem folytatta, mert eszébe jutott, hogy a múltkor is valami hasonlóan kaptak hajba, és két hétig nem tudta a feleségét megbékíteni. „Semmi humorérzéke nincs ennek az asszonynak” – gondolta, és lenyelt minden további szót. „Az ördögbe is, az okosabb enged” – nézett felesége szemébe, s vágott még egy grimaszt.

– Hahahaaaa... – kacagott fel az asszony, és hangja rikácsolásba fült. – Gyere ide te, te életterlen, olyan muris vagy, még az alhasi fájdalmaim is elmúlnak!

– Milyen fájdalmaid? – kérdezte riadtan a férfi.

– Á, milyen, milyen... ne törődj vele, már nem is fáj.

– Fáj a hasad? Mióta? – komolyodott el Joe, és mozgásba lendült jobb keze, hogy megérintse feleségét.

– Csak lassan, ne heveskedj – húzódott el férje elől Lucy, – azért még érzem.

A kocsiban is az asszony egyre sűrűbben jelentkező fájdalmairól beszéltek. Joe mindent tudni akart, s minél több részlet birtokába jutott, annál inkább nőtt benne az aggodalom. „Kerül, amibe kerül, holnap el kell menned az orvoshoz, ki kell vizsgáltatnod magad” – zárta a beszélgetést.

Az ég alja megvilágosodott. Itt-ott fénytócsák csillantak a házak előtti harmatos gyepen.

Déltájt már hazafelé tartottak. Az öreg Martint meglepte leánya és veje látogatása. Csak a hét végére várta őket. Szokás szerint nem születésnapján jöttek, hanem az azt követő héten. Még sohasem esett meg, hogy Lucyék az évforduló előtt köszöntsék fel. Meg is kérdezte lányától, mi ütött belé, hogy idén ennyire elsiette az ünneplést. „Nem jó ómen, ha valakit születésnapja előtt köszöntenek” – jegyezte meg kellenetlenül.

– Jó vagy sem, nem tudom, most így sikerült. Ne idegesíts már, apa.

– Holnap az orvoshoz kell mennie, mert hetek óta fáj az alhasa. Ezért jöttünk a szokottnál korábban – fakadt ki Joe, és segélykérően feleségére pillantott.

– Egy frászt! – csattant fel az asszony. – Semmi köze a szülinapodnak az én fájdalmaimhoz!

– Jaj, Istenem, Istenem, mi lesz velem, ha megbetegszel – nyalorgatta száraz ajkát az öreg, és kezét tördelve nézett lányára. Emlék-

képek peregetek le szeme előtt. Feleségét látta, amint átöleli az iskolába készülődő Lucyt. Önmagát fiatalnak. Életerősnek, vidámnak.

– Csak ne aggódj! Nincs semmi bajom. Az én koromban már fájhat az embernek itt-ott, ugye, Apa? – veregette meg lánya az öreg vállát, majd hirtelen magához vonta, és szenvedélyesen megölelte.

– Ezzel aztán megnyugtattad apádat – sziszegte Joe a fogai között, és elfordult, nehogy elérzékenyüljön a jelenettől.

A gépkocsiban percekig hallgatták a motor egyenletes moráját.

– Ha megöregszünk, vajon ki viseli a gondunkat? Azt hiszed, Larrynek eszébe jut törődni velünk? – kérdezte a férfi keserű hangon.

– A fiadat hagyd békén, ne elégedetlenkedj örökké. Főleg ne tétélezz fel róla olyasmit, amire egyelőre semmi okod. A mi fiunk, ha visszajön abból a pokolból, igenis törődni fog velünk! Érted?! Vésd a fejedbe: jó gye-rek! Számíthatsz rá. És rám ne féltékenykedj! Igenis, velem szeret beszélni. Minden gyerek az anyját szereti elsősorban, aztán az apját. Mit kell ezt százszor elismételnem! – emelte fel a hangját az asszony.

Joe jobbnak látta, ha nem bocsátkozik vitába. Egymás után kétszer is belemarkolt a kormányba, mintha ahhoz, hogy az út jobb oldalán tartsa a kocsit, csak erre a mozdulatra lenne szüksége.

– A benzinkútnál állj meg! – parancsolt rá a feleség. – Ma nem főztem. A hot dogot kiszedtem a mélyhűtőből, mielőtt elindultunk volna otthonról. Kellene hozzá néhány kifli.

Kettőjük között újra a motor moraja töltötte be az űrt.

A benzinkutas megütközve nézett Joe-ra.

– Mióta tartunk mi kenyérfélét?

– Rendben, csak ne kiabálj te is velem – legyintett a férfi, és vissza akarta gyömöszölni a zsebébe a húszdollárrost, de keze megállt a levegőben. Kettőt pislogott, amikor meglátta a Powerball hirdetését: „A mai húzás Jackpotja: 500 millió dollár.” Az ötszáz millió hatalmas, kerek, virító számokkal nézett vissza rá.

– Ezért a húszasért adj már nekem egy Powerball-sorsjegyet – fordult a kiszolgálóhoz.

– Tessék – nyújtotta át a szelvényt a férfi, s már fordult is a másik vásárlóhoz.

Kifele menet Joe rápillantott a sorsjegyre, minden számot tüzetesen megnézett, majd zsebre vágta a papírost.

– Nincs kenyérféléjük – mondta az asszonynak, miközben elhelyezkedett a sofőrülésben.

– Na, tessék, ebben a globalizált világban még azt is megértük, hogy a benzinkút üzletében nem lehet kiflit vásárolni! – csatolta vissza biztonsági övét Lucy.

– Majd kiszaladok a sarki boltba – gyújtotta be a motort a férfi, és kigördült az útra.

Vacsora közben Lucy alhasi fájdalmai kiújultak. Arca görcsbe rándult, s szeme égni kezdett. Joe későn vette észre, hogy valami baj van asszonyával, annyira belefeledkezett az evésbe.

– Mi van veled? – ugrott fel kétségbeesetten az asztaltól.

A mentők a telefonhívást követő percekben érkeztek a házhoz. A szirénázó és fényeit villogtató kocsi a garázs előtti aszfaltszönyegen parkolt. A mentőorvos döntött, a beteget azonnal a sürgősségi kórházba kell szállítani.

Joe megdermedve nézett feleségének fájdalomtól eltorzult arcára.

Pillanatok múlva, mint aki éppen észbe kapott, a hordágyvők nyomába eredt.

– Nem hagylak egyedül, mindjárt megyek én is! – kiáltotta, és beszaladt a házba.

Az előszobában fura érzése támadt. Testét könnyűnek, légiesnek érezte. Még egy lépés, és a levegőbe emelkedem – gondolta. A levitációról régi könyvekben olvasott. Varázserőként jelent meg képzeletében. A súlytalansági állapot érzete azonban másodperceken belül elmúlt. Lelkébe mély szomorúság költözött.

Egy darabig meg sem moccan, a nappali plafonján függő csilár villanygőőit bámulta. Úgy érezte, a fény arcán keresztül a testébe szüremkedik.

Valamivel később már a kocsiban ült. A kórházhoz hajtott. Bekapcsolta a rádiót. Híreket mondtak. A bemondó mély baritonhangja nyugalmat sugárzott. „Illinois állam déli részén ma tornádó söpört végig, a világpiacon a nyersolaj hordónkénti ára újra 100 dollár fölé emelkedett, Kabulban a délutáni bombamerénylet áldozatainak száma még ismeretlen. A támadásban amerikai és kanadai katonák, valamint civil lakosok veszítették életüket. Több mint ötvenen megsebesültek.” Az utolsó hír hallatán Joe megrezzent. Nem kis erőfeszítésébe került, hogy tekintetét ne vegye le az útról.

A hírek után James Blunt Tears and Rain zeneszámát játszották be. Joe magába feledkezve hallgatta.

A kórházban megtudta, hogy feleségét egyenesen a műtőbe vitték. Sokáig téblábolt a folyosón, majd az üres székek egyikére ült. Később az automatából hosszúkávét vásárolt.

Arra ébredt, hogy valaki rázogatja a karját.

A sebész állt előtte. Arcmaszkja az álla alatt pihent.

– Bocsásson meg, doktor úr, de... – mondta zavartan, s felakart állni.

– Maradjon csak – mondta az orvos. – A feleségét megműtöttem. Baseball nagyságú daganatot távolítottam el. Amíg a laborból a szövettani vizsgálat eredménye meg nem érkezik, addig nem tudjuk biztosan, hogy a daganat jóindulatú volt-e vagy sem.

Joe egy ideig lehajtott fejjel hallgatott.

– Ön biztosan nagyon tapasztalt, így szemre is meg tudja állapítani, hogy jó- vagy rosszindulatú... talán – nézett a férfi a sebészre.

– Maradjunk abban, hogy néhány nap múlva megkapjuk az eredményt, s akkor többet tudunk – nyújtotta bűcsúrá a kezét az orvos. – A felesége jó állapotban van. Ma éjszakára az intenzív osztályra vittem. Menjen haza, aludja ki magát – tanácsolta, s elment.

Joe aznap éjjel nem tudott elaludni. Az éjjeliszekrényen fekvő kislámpát negyedóránként felkapcsolta, majd eloltotta. Végül égvé hagyta, hátha akkor elalszik. De nem jött álom a szemére, s a reggel fényei lassan megjelentek a hálószooba ablakában. Elhagyatottságot és elviselhetetlen erejű magányt érzett.

A nyitott garázsajtó mellett szomszédasszonya várta.

– Hogy van Lucy? – kérdezte aggodalmaskodva.

– Tegnap megműtötték. Az orvos azt mondta, daganatot talált a hasában, de megnyugtatót, hogy minden rendben lesz – válaszolt leverten Joe. – Most éppen a kórházba indulok. Néhány nap múlva többet tudunk.

– Annyira megijedtem, amikor megláttam a garázsfeljárón parkoló mentőkocsit – folytatta volna az asszony a beszélgetést, de Joe elindult a kocsija felé.

– Egy szemernyi sem aludtam az éjjel. Fura félelem vett erőt rajtam, s az egész testem remegett.

– Nem csodálkozom. Ha ez velem történik, akkor... – szakította félbe a mondatot a nő, és nyugtalan pillantást vetett az autóba beszálló férfirra.

Joe reggeltől estig a kórterem székén ült, és várta, hogy felesége kinyissa a szemét. Halkan beszélt hozzá. Emlékeket idézett fel házasságuk első éveiből. Hangjában kamaszos szeretet és ragaszkodás volt. Arról, hogy immár három éjjel álmatlanul feküdt az ágyban, egy szót sem szólt.

Lucy állapota a negyedik nap sem javult. Az orvos nem talált rá magyarázatot. Annyit mondott, bízik abban, hogy az asszony nemsokára magához tér, s áthelyezhetik az intenzív osztályról egy másik kórterembe.

Ötödik este hazafelé menet Joe a szemafornál várakozva rápillantott a benzinjelzőre. „Tankolnom kell” – gondolta, s amikor a lámpa zöldre váltott, rálépett a gázpedálra.

Ott állt a pult mellett, a zsebében kotorászott. A pénztáros a kézraktár polcain rendezgette az árut, s kiszólt, hogy azonnal jön. Joe ráérően tovább kutatott felöltője zsebeiben. Az egyikben papírdarabkára akadt. Amikor előhúzta, s látta, hogy a nemrég

vásárolt Powerball-szelvényt tartja a kezében, halványan elmosolyodott. Az elmúlt héten kihúzott számokat a lottógép melletti kis pannón találta. 5, 26 31, 33, 34, 36 – olvasta. Gyorsan átfutotta szelvényének tíz sorát. A negyedik sor ötössel kezdődött. Visszafordult. A sor 26, 31, 33, 34, 36-os számokkal folytatódott.

– Itt vagyok – lépett a pulthoz a pénztáros. – A hatos kút volt az öné, nemde? – kérdezte, s választ sem várva folytatta – Huszonnyolc dollár ötvenöt centet kérek.

Joe egy másodperc erejéig felnézett, s bólintott, hogy rendben. A szelvényt gondosan eltette az irattárcájába, majd kártyával fizetett. Alighogy elhelyezkedett a kocsi plüssülésén, és beindította a motort, mérhetetlen örömhullám borította el. „Nem lehet igaz, ez nem történhetett meg!” – akarta kiáltani, s felöltött benne, azonnal visszahajt a kórházba, és elmondja Lucynak, vége az ínséges időeknek, megnyerték a főnyereményt, az ötszáz millió dollárt! Ha meghallja a hírt, egészen biztosan magához tér!

Mire kocsijával kikanyarodott az utcára, mámorban úszott. Kacagni kezdett, olyan hangosan, mint még életében soha. Hirtelen elhallgatott, riadtan nézett körül, vajon nem hallja-e valaki. Még azt hiszik, hogy megzavarodott. „Meg, meg, meg!” – kiáltotta, és dúdolni kezdett egy gyermekkorában hallott dalt. „Megfordulok, visszamegyek a kórházba, megmutatom Lucynak a szelvényt. Holnap pedig táviratozok Larrynek, intézze el, hogy hazaengedjék. Elvégre... „A mindenit, ötszáz millió dollár!” – szakadt ki belőle újra a kiáltás. „Ha Larry megérkezik, akkor együtt megyünk kiváltani a nyereményt. Aztán első utunk az autószalonba vezet, vásárolok neki egy piros Corvettet. És minden álmát teljesítem. Én leszek a mesebeli varázsló!” – ujjongott magában. „Holnap reggel arra kérem a dokit, ajánlja nekem az ország legjobb kórházát, mert oda akarom beutaltatni a feleségem. Kerül, amibe kerül. A pénz nem számít. Mire Lucy meggyógyul, és kijön a kórházból, addig Larryvel vásárolunk egy nagy házat a milliomosok negyedében. Szakácsot és két takarítót alkalmazok. Meg egy sofőrt. De akkor már egy Rolce-ot is beszerzünk. És világkörüli útra megyünk. Rómában hat hetet töltünk, Skóciában pedig kastélyt bérelünk. Olyat, amelyikben szellemek járnak. Larryt is magunkkal visszük. Biztosan leszerelek addig. Megházassítjuk. Találunk neki egy jó partit. Egy gazdag lányt abban a negyedben, amelyikben megvesszük a házat. Lucy meg én megkérjük őket, legalább

három unokát tervezzenek be. Jó, megelégszem kettővel is. Én meg keresek magamnak egy fajkutyt. Egy Huskyt. Ezüstszőrűt. Reggelente kiviszem sétálni a parkba. Mert biztos lesz a közelünkben park is. Ezt a munkát nem bízom a személyzetre. Apósomat pedig magunkhoz vesszük. Tejben-vajban fürösztjük. Hátralévő napjaira nem kell már semmiért aggódnia, mindene meglesz. Azt mondom az öregnek: „Tata, csak szóljon, én minden kívánságát teljesítem.” Biztos csodálkozni fog. Nem, nem mondom meg neki, honnan van a pénz. Minek mondjam. A fontos az, hogy van. Nem kell mindenről tudnia.”

Észre sem vette, s a házuk elé ért. Felhajtott a garázs előtti parkolóba. Bekapcsolta a világítást az utastérben, rockzenét keresett a rádióban, majd hátradőlt az ülésben. „És ha mégsem jó számokat néztem meg?” – rándult össze a gondolatra. „Igen, mielőtt bármit is tennék, újra ellenőriznem kell azokat. Istennem, hogy lehetek ilyen ostoba?”

Remegve gondolt a holnapra, amikor bemegy a központi sorsjegyi irodába, s ellenőrzi a múlt heti húzás eredményét. „A végén mindent elrontok a kapkodással” – gondolta, s idegesen kiszállt a kocsiból.

Izgatottan lépett az előszobába. Nem úgy, mint máskor, most cipővel gyalogolt a nappalin keresztül a konyhába. A jégszekrényből ásványvizet vett elő, s megtöltötte poharát. Tekintete a konyhaasztalra esett. „Persze, persze, ez eszembe sem jutott!” – mondta ki hangosan, s beindította a számítógépet.

Három különböző honlapot keresett fel. Mindegyiken ugyanazokat a nyerőszámokat találta: 5, 26, 31, 33, 34, 36.

Ismét elhatalmasodott benne az öröm. Most már biztos, semmi kétség, megnyerte az ötszáz millió dolláros főnyereményt! Ki akarta kapcsolni számítógépét, amikor eszébe jutott, a Skype-on üzenetet hagyhatna fiának. Igaz, Lucy csak hétvégeken szokott vele beszélni, de ha netán kinyitná a programot, elolvashatná rövid levelét. Az üzenősvába ezt írta: „Kedves Larry! Anyádat öt nappal ezelőtt bevitték a kórházba, megműtötték. A sebész azt mondta, az operáció jól sikerült, de anyád még mindig nem tért magához. Az orvos ma este azt tanácsolta, ne aggódjak, mert ilyesmi, ha ritkán is, de előfordul. Neked megvallom, egy kicsit be vagyok tojva. Nem szeretném öt

most elveszteni...” – itt megállt, s néhány pillanatig elgondolkodott, majd kihúzta az utolsó két mondatot. Így folytatta: „Továbbra is bírom benne, hogy anyád rendbe jön. Ma is olyan jól nézett ki. Egyáltalán nem volt sápadt. Beszéltem hozzá, mondtam neki, mennyire szeretem, s hogy nem tudok nélküle élni...” Keze megállt a billentyűzet felett, majd pontot tett az „élni” szó után. Könnyek peregtek végig az arcán. Az ölébe tett kezére hullottak. Parázként égették az ujjait. Egy darabig mozdulatlanul ült, majd folytatta a szöveget. „Azt is meg akartam írni neked, hogy egy rendkívüli fordulat állt be az életünkbe. Ma este tudtam meg. Nem írom ide, nehogy más is elolvassa. Kérlek, ha teheted, minél hamarabb gyere haza. Mondd azt, hogy édesanyád nagyon beteg, s mellette kell lenned. Ígérd meg, fiam, mindent megteszel, hogy haza gyere. Nagyon várlak!” A „várlak” szót kijavította „várunk”-ra. Majd elküldte az üzenetet.

Visszament az előszobába, levette a cipőjét, majd vetkőzni kezdett. Leheletkönnyűnek érezte a testét, az öröm angyalait látta maga körül.

Be sem kapcsolta a televíziót, úgy aludt el.

A reggeli csúcsforgalom miatt nyolc után ért a kórházba. Egyenesen az intenzív osztályra sietett. Amikor belépett a kórterembe, látta, hogy Lucy ágya üres. A szíve a torkában lüktetett. Aztán arra gondolt, Lucy magához tért, és, ahogy az orvos ígérte, áthelyezték egy másik terembe. A folyosón ismerős nővért pillantott meg.

– Jó reggelt, asszonyom! A feleségemet keresem. Az intenzívben, a 33-as kórteremben feküdt, nem tudja, hova helyezték át? – kérdezte izgatottan a negyven körüli nőt. Az értetlenül nézett rá, s azt tanácsolta menjen a folyosó végébe, a tudakozóhoz, ott majd elirányítják.

A pult mögött Joe egy fehér sapkát viselő fiatal nőt talált. Elmondta, kit keres. A nővér megkérte, üljön a fal melletti székek egyikére, majd ő szól az orvosnak.

A férfi még kérdezni akart valamit, de a nővér megfordult, és eltűnt a szemközti ajtónyílásban.

Furcsának találta az előbbi jelenetet. Azon tépelődött, miért kell az orvost szólítani, nem lett volna egyszerűbb, ha megmondja a kórterem számát?

Nyílt az ajtó. A sebész komor arccal közeledett. Joe felpattant a székről, s elébe sietett.

– Jó reggelt, doktor úr! A feleségemet keresem – mondta –, nem találtam az intenzív osztályon.

– Kérem, jöjjön velem – intett az orvos.

A kis helyiségben, ahova beléptek, mindössze egy íróasztal és három szék volt.

– Kubrik úr – mondta lehangoltan a sebész –, felesége ma hajnalban elhunyt. Mi mindent megtettünk... komplikáció lépett fel... a hasüreg... amit mi sem értünk...

Joe fülébe csak szófoszlányok jutottak el, s visszhangoztak még akkor is, amikor belépett otthonába. Alig csukta be maga mögött az ajtót, megszólalt a bejárati csengő. A küszöbön szomszédasszonya állt. Kezében levelet tartott.

– Két egyenruhás férfi kereste önt, Kubrik úr. Talán félórája sincs, hogy elmentek. Mondtam nekik, ön a kórházban van, s csak este jön haza. Megkértek, adjam át önnek ezt.

Késő délután tért magához.

A levél, amelyben az állt, hogy Larry soha többé nem jön haza, a szőnyegen hevert.

A kisszobába támolgott. Az asztalfiókból borítékot vett elő, ráírta apósa nevét és címét, beletette a sorsjegyet, bélyeget ragasztott rá, kiment az utcára, és bedobta a házával átellenben lévő postaládába.

A garázsban percekig kutatott, majd visszatért a konyhába. Szeglővő pisztolyát bal halántékához emelte, és miközben meghúzta a ravaszt, az ablakon keresztül látta, hogy makacs felhők bújtatják a lenyugvó napot.

PETHŐ LORAND versei

a hely

ez az a hely ahol számod van
és számon tartanak
a hely ahol a betonvasak
mint szerelmesek ölelkeznek
a föld alatt

a hely ahol a kisgyermek s a gép
a törmelék között játszik
majd üvegbe lép

a hely ahol a márciusi fagy
homlokon csókol majd elszalad

és a Szamosba köpdösött magok
között
a vízhabok sárgájában
egy halott
kanyarog
ki a híd árnyékában öltre lel

hát látod
ez az a hely...

a részegek

a város alszik
bőre szétrepedt
omló ködszakáll
bőrére pereg

a részegek
az állomás alatt
szonettek között
habzó pohár nyakak

mint apró istenek
a bádogasztalon
könyökük árnyékát
légyszaros neon

tördeli majd
némán elalszanak
a részegek
az állomás alatt

Graviton

mert mi vagyunk azok akik
a csodaszarvast kergetik
kik munkát keresve hontalan
álmodják mások álmait
kiknek homlokuk merev
kiket az isten nem szeret
kiket az isten elhagyott
s mint ágról falevelek
pottyognak
és csak a holdkorong
szemében emberek
szemedben vadállatok
kiket a számlák&kölcsönök
etilbe mártott
kik állnak mint a foggyökér
ha bántod
szemedben vadállatok
kiket a metróállomás
zümmögő zaja altat
kik éhesen rontanak
a pirkadatnak
szemedben vadállatok
kiket az állam eldobott
kiket a pap majd nem temet
mert nem fizettek egyházadót
vadállatok
kik gyermekük farzsebében laknak
mint kis papírmanók
kik a csillagtalan égre lógnak
könnycsillagot
szemedben vadállatok

mert mi vagyunk azok akik
a csodaszarvast kergetik
kik munkát keresve hontalan
álmodják mások álmait

PETHŐ LORAND

nem én vagyok...

nem én vagyok
egy újabb állat bújt belém
nem én fekszem a töltésen mint hajléktalan
áldva prodivinalcol* istenét

a betonfalak nyirkos arcai mögött
nem én vagyok

nem én vagyok
láttam mint egy sovány alak
elbolyong
leül
majd szivarra gyújt

nem én vagyok
ha ajtódnál valaki kopog
és beengeded
hát nem én vagyok
nyelved alatt a felvizelt borsalak
a kezdet
és
a vég
a vágóhidak fölött
a légy
a szárnycsapás
az áradás

a
tét
nem
én
vagyok
a szárítón a rongy
a bibliában
a tetszhalott
a folt
a szarkacsőrből lógó reggeli
ha a monostor zúzza homlokod
nem én vagyok

nem én vagyok a horgonyod

a tejszag amit felböfög
korgó gyomor & nyomor

nem én vagyok fogad között a köldökzsinór

nem én vagyok
egy újabb állat bújt belém
nem én fekszem a töltésen mint hajléktalan
áldva prodivinalcol istenét

* kolozsvári „szeszgyár”

üveggolyók

amikor elmész és annyit sem mondasz viszlát találkozunk
amikor a sínek között az árnyak összefolynak
s olajszagú a reggel ködbe öltözött
amikor reszketve szalutálsz a háborúknak
mikor hideg zsebedben bukowski-verssorok
és pofacsontod szétmarta a vodka
mikor álmainkra napálm paplanok
borulnak és szakadnak cafatokra
mikor gyermekkezünkből a féltett üveggolyók
szétgurulnak
mikor elmész és annyit sem mondasz viszlát találkozunk
és közben levelek hullnak
mikor levélhullák seprik a városod ...
(már késő hogy a múltba visszanyúljak)

Bányi Lajos Szikvízgyára

Még nagyon régen, amikor máshol laktam, egy alacsony mennyezetű, fagerendás házikó csatlakozott ahhoz a lakáshoz, ahol most lakom. Kamrának használták az előttem itt élők, kamraajtaja, kamraablaka volt, talicskaszám hordtam ki belőle a lomokat, amikor kíváncsi lettem, hogy mekkora lehet belülről.

Nem volt túl nagy, amolyan, „délelőtt után, délután előtt” méretű, arra éppen megfelelt, hogy minden lom, amit apránként összegyűjtöttem, elférjen benne. Sok nélkülözhetetlen lom tartozott hozzám, jöttek velem, akár üstökös után a farka, s minél messzebbre ívelt a pályám, annál nagyobb csóvát húztam magam után.

Egy asztal is került a kamrába, az ablakból délelőttönként ráömlött a napfény, vastag, sűrű, akácmézzillatú sávban. Ha leültem ehhez az asztalhoz, vigyáznom kellett a papírjaimra, nehogy beleragadjanak az akácmézbe.

Ha nem akartam otthon lenni, s elmenni sem szerettem volna otthonról, akkor betelepedtem a lomok közé a kamrába. Különböző történeteket írtam itt, kerülgetve a vándorló mézet, mert az írás ugyanúgy követett mindenfelé, mint a lomok, amelyekről történeteket írtam. Nem tudtunk elszakadni egymástól, pedig inkább dolgoznom kellett volna, ahogyan azt többen is mondták nekem, de az írás miatt a dolgoza nem maradt időm.

Legtöbbször valamelyik macska is odatelepedett az asztalra álmodni, s addig álmodott, amíg a méz rá nem folyt, vagy be nem fejeztem a történetemet az éppen aktuális lomról. Olykor félbehagytam a lomot, és megsimogattam az aktuális macskát, amitől a legszebb álma kártyavárként omlott össze benne.

Ma éppen a Bányi József Szikvízgyára Bánhida feliratú szó-dásüvegről kezdtem írni, de csak a címig jutottam, amikor vá-

ratlanul nyoma veszett a méznek, és beköszöntött az ősz. A nap-sugár kitaposott ösvényén jött, beömlött az ablakon, és minden csupa ősz lett az asztalon. A Bányi Lajos Szikvízgyára Bánhida egy szempillantás alatt száz évet öregedett, ősz lett a lusta kandúr, és én is alig úsztam meg.

– Jé, egy Parkinson toll! – gomolygott kezem felé az ősz, tisztára olyan alakot öltve, mintha politikai pályán keringene. Felkaptam a papírjaimat, és visszamentem a lakásba, hogy időt nyerjek. A fekete kandúr, amelyik lusta volt a cselekvésre, elképedt pofával tápáskodott fel az asztalon, abban az alacsony mennyezetű, fagerendás házikóban, amelyik valamikor nagyon régen odatámaszkodott a ház tűzfalához, és ahová percekkel ezelőtt váratlanul beköszöntött az ősz.

Próbálj meg a csúcsra jutni

Gondoltam, nem várom meg, amíg szégyent hozok magamra. Hevertem az ágyon, és a rücskös mennyezetet elemeztem. Kiemelkedések, bemélyedések, egyszer fent, egyszer lent. A felettem lakó szomszéd nyolcvanketteszer veselkedett neki ugyanannak a hangsornak, de mindig belebicsaklott a trombitája. Néhány hónapja kezdődött nála a fúvósőrület, elhatározta, hogy ő lesz a második Tommy Steel, amikor trombitást kényszerült játszani egy filmben gitáros létére, és beiratkozott a zeneiskolába.

Éppen alatta laktam a lépcsőház befalazott folyosóján, csövek hálózta be a folyosóból leválasztott folyosómat, az úgynevezett szobáimat. Merthogy kettő is volt a szobákból, de kreatív fantázia nélkül csak egy leendő zöldséges bolt eladóterét és raktárát lehetett a helyükben látni.

Úgy jutottam a folyosómhoz, hogy a lakótömb tulajdonosa élém rakott egy tervrajzot, s elmagyarázta, hogy a ház alagsorában egy boltot létesítenek majdan, s ellakhatok benne, amíg el nem adják a fejem fölül, de akkor kapok egy másik odút, aminek ez az itteni nyomába sem léphet. Az átépítés költségei az enyémekek, s adjak hálát az

égnek, hogy ilyen szerencsés vagyok, más évekig, még másabbak évtizedekig, s a legmásabbak örökké várnak egy ilyen lehetőségre.

Nagyon tetszett az ajánlat, jöttek a kőművesek, falat raktak, ajtót szereltek, kivágták az utcai oldal betonpaneljét a mennyezettől a járdáig. Oda került a leendő bolt portálja, vastagon berácsozott ajtó és kirakat. Amikor beköltöztem, az ágyam a kirakatra került, ha nem húztam be a függönyt, bárki megbámulhatta, mit kínálok neki. Volt egy gázrezsóm, ezt a helykihasználás miatt a véceajtóra szereltem (nem belülre!), a véce ajtaja melletti falatnyi falon egy mosdókagyló, úgyhogy az élet materiálisabb része szó szerint karnyújtásnyira volt egymástól. Különösebben nagy fürdésélményeim nem kötődnek ehhez a zöldséges boltlakáshoz, a legceskélyebb hiányérzet nélkül mondhatom.

Szűk volt, a kirakatot kivéve sötét, viszont ha magamra dörrentettem a vasajtómat, azt csináltam, amit akartam, s nem is tettem soha mást. A saját lakásomnak tekintettem a leendő zöldséges boltot. Ha végre hazakeveredtem, hevertem az ágyon, olvastam, zenét hallgattam, néztem a kirakat túloldalán az eladósorban lévő lányokat, a tízemeletesek szaporodó tömbjeit. Néhányan abban a tévhitben költöztek ezekbe az ég felé lopakodó épületekbe, hogy otthonba költöznek, vagy Istenhez közelebb, de csalódniuk kellett. Három embert láttam csalódottságában kiugrani a legfelső emeletekről, valószínű, hogy ott fenn tetőzött a szomorúság szint, s volt, aki nem bírta a traumát. olvastam az ágyon, közben kipillantottam a kirakatüvegen, s már zúdult is lefelé valami nagydarab a szemközti ház oldala mellett, aztán jókorát puffant a felásott földön. Épp elkezdték a parkosítást, de ez nem enyhített túl sokat a becsapódáson. Nem vezethettem félre magam, nyilvánvaló volt, hogy nem egy megunt krumpliszákot dobta ki a csalódottság ablakából odafent. Bár akkor, azokban a pillanatokban nagyon szerettem volna csalódott lenni. Még két ilyen fogtam ki rövid egy esztendő alatt, igaz, jóval többen voltak, de nem mindig bámultam a kirakatot. A harmadikat is azért vettem észre, mert végigördította az utat lefelé, mintha eszébe jutott volna, hogy soha sem tudja meg, mi történik az esti tévéSOROZAT folytatásában. Nem volt hosszú az út, csak az ordítás. Népek Barátsága Útja. Így nevezték azt az utcát, amelyikre a kirakatom nézett.

letrombitálni a legváratlanabb időpontokban. A felettem lakó éppen nyolcvankettedszer kezdett bele aznap a lehetetlenbe, úgyhogy válaszolnom kellett. A raktárszoba mélyén megkerestem a megoldást.

Több alkatelemből állt, úgymint kivénhedt lemezjátszó mechanika, egy Qualiton kislemez és modellező gumi. A lemezjátszó maradvány hajdan egy Orion rádió tetejét lakta, és a gyerekkoromból származott, a kislemez az Atlantis Próbálj meg a csúcsra jutni című számát hordozta az A oldalán, és a Qualiton cég második gyerekkorából származott, a modellező gumi eredetét örök homály fedte, de kit érdekel egy modellező gumi gyerekkora? Percek alatt összeboronáltam a kellékeket. A lemezjátszó forgott, a modellező gumi pedig rövid kísérletezést követően mindig a refrén végéről rántotta vissza a kart a refrén elejére. Ének: Juhász Gyula. *Próbálj meg a csúcsra jutni / Meglátod, hogy milyen is az / Igyekezz a tetőre érni / Akármilyen lassan haladsz / Próbálj meg a csúcsra jutni / És, ha egyszer majd sikerül / Egyedül állsz fenn a magasban / Elhagyatva, idegenül / Próbálj meg a csúcsra jutni / Próbálj meg a csúcsra jutni.*

Magam sem hittem volna, hogy a teljes verzió kibírhatatlanságát lehet fokozni. Hálát adtam az égnek, hogy eltulajdonítottam a kultúrházból pár hónappal korábban ezt a lemezt. Azért tulajdonítottam el, nehogy lejátssza véletlenül valaki. Hoztam az erősítőt, a hangfalat beállítottam a csövek vonulási járatába, és megadtam a kezdő lökést.

Próbálj meg a csúcsra jutni, meglátod, hogy milyen is az. Közepes hangerő, folyamatos üzemmód. Jó éjt Tommy Steel! Vettem a dzsekimet, bezártam az ajtót, és elmentem világá.

Gallapagos

Kibéreltem a Galla-patak ötszáz méteres szakaszát, aztán nekiláttam, hogy megtisztítsam a szennyeződésektől.

Előbb a medret, aztán a vizet is. Vissza akartam állítani a közelítőleg eredeti állapotot, de az iparosítás előttit feltétlenül. Erre akartam áldozni minden szabad időmet és a komoly lemondások árán megtakarított pénzemet. Ennek hamar híre ment a környéken.

Aki csak hallott rólam, tökéletes hülyének tartott.

Mint ahogy az is voltam. Egy tökéletes hülye. Épp csak a dísz-csomagolás hiányzott rólam.

Szerettem éjszakánként abban a folyékony valamiben csellózni, amit Galla-pataknak hívtak hajdanán, és amelynek névutódjában szerettem csellózni éjszakánként, mert úgy véltem, hogy ezzel patak mivoltára emlékeztem. Elhitetem vele, hogy ő egy patak. A minden szakértelmet és konvencionális kottaismeretet nélkülöző csellójátékkal ezt sugallom neki.

Arra gondoltam, hogy így némi vigaszt nyújtok meggyalázott lelkének.

Legalább ötszáz méternyi szakaszon.

Nem adtam volna a bérleti jogomat a világ minden kincséért sem oda, hangozzék ez bármilyen hihetetlenül is.

Nem is kérte senki. Egyik napon viszont azt kellett látnom, hogy a Galla-patak eltűnik a szemem elől, s csellóm hangja pedig egy számomra ismeretlen csatornán fogható fura zörejjé változik. Tompán búg, mintha egyenesen a világ fenekének szutykos lyukából furakodna elő.

Valószínűnek tartom, hogy a Galla-patak túl sok bűzt engedett meg már magának, és ezért szorgos munkáskezek csatornává változtatták egy közönséges munkanapon. Fedett betonteknőbe bújatták, amit aztán földdel borítottak be és a helybéli természetes környezet maradványaira bízta. Só helyett megtette az is.

Befejezhettem tisztogatási akciómat. Ettől kezdve a Galla-patak ötszáz méteres szakasza egy – csellójátékkal foglalkozó – burkolt kérdéssé változott. Egy olyan kérdéssé, amelyet nem lehetett feltenni, és amelyet nem is akart többé feltenni senki.

Gépregény

*A szereplők közül mind a ketten kitalált
személyek vagyunk.*

Volt egy időszakom, amikor határozott elképzelések éltek bennem az élet lényegéről, tehát valójában semmit sem tudtam róla. Azokban az években folyamatosan és kitartóan alig egy pillanattal korábban múlt el a kamaszkorom.

Azokban az években névvel azokat az éveket nevezem néven, amelyekben jobbra olyan dolgok történtek meg velem, amelyek addig még sosem. „Egyszer / melyik évben? / először / ébredtem föl idegen helyiségben / és először vettem észre / hogy egyáltalán helyiségben vagyok” – ahogyan az eredeti Peter Handke eredetijében írva van.

Peter Handke mitikus lényként – mindenható sugalmazóként – működött autokratikus berendezkedésű birodalmamban, a Nagyvilágban olvasott Közönséggyalázás című szövegkönyve miatt.

Előzmények.

A Közönséggyalázásra Kovács Gábor hívta fel a figyelmemet.
– Bandi.

Csak ennyit mondott, és én tudtam, hogy mit akar. Senki más nem hívott Bandinak, azon egyszerű oknál fogva, hogy a nevem még csak nem is emlékeztetett a Bandira. Ez a dolog nyitja, s mi hamar kiismertük egymás szófordulat-tárolóját.

Megsemmisítő vélemény élt bennem a Közönséggyalázásról, még mielőtt egyetlen betűje elém került volna. Megsemmisítő vélemény élt bennem a 22-es csapdájáról is. Egyszerűen megsemmisítő véleménnyel közeledtem majd minden rajtam kívül eső dolog felé. Ezek körébe általában olyasmik tartoztak, amiket még nem ismertem. Majd szétvetettek a megcímzetlen indulatok. Egy olyan borítékban kotlottam, amelyiken csak a feladó neve szerepelt, de az betöltötte az egész címdoldalt.

– Unom a háborús történeteket! Jön Mitya, a geroj, és háromra lövi a fasiszta hordákat egymaga. Az elvtárs meg széttépi mellén az ümögöt, hogy – Ide lőjete! –, és akkor odalőnek neki a fasiszták, nácik, klerikálisok, fehérek, árulók, kapitalista disznók, kulákok és elvbarátaik. Utálok ezt az egész alattomos keleti pereputtyot honi helytartóikkal egyetemben! Az én szerepemet ne írj a meg senki.

Heller könyvét (A 22-es csapdája) természetesen szintén nem olvastam akkor még. Ösztönösen ráéreztem a remekművekre, és ezek taszítottak. Megézésből féltékeny voltam rájuk.

A szabadságvágyam állandó határsértőként kódorgott a végeken, és minden kínálkozó alkalmat megragadott, hogy rendszeresen kirontson a gyepűk fogságából. „Az nagy széles mező,/ Az szép liget s erdő/Sétáló palotájok;/ Az útnak lese/Kemény harcok helye,/ Tanuló oskolájok;/ Csatán való éhség,/ Szomjúság, nagy hévség,/ S fáradtság: mulatások.” Balassit magára kanyaríthatta az ember, mint egy földet seprő fekete köpenyt. Ugyanezt talán csak Bob Dylannel lehetett megtenni. Hangsúlyozom: akkor. Akkor, amikor különös elszántsággal utáltam azt a helyzetet, amelybe születésem következtében sikerült belenőnem.

És ekkor aztán jött a Kovács Gábor. (Intézménynév. A Kovácsgábor. Külső és belső jellemvonások felvázolása érdektelen, lényegében általánosan ismert és látszólag emberi tulajdonságokról lévén szó.) Kovács Gábor, aki mindent tudott, és már felnőttnek számított gyakorlati értelemben is. Rólam is mindent tudott. Tehát tudta mindazt, amiről nekem még csak sejtéseim ha lehettek. Rávettem, hogy elolvassam a Közönséggyalázást és a 22-est.

– Nem okoznak maradandó külső elváltozást, én naponta befalok pár fejezetet hasonszőrű munkákból, és észre sem veszed rajtam. Csak azokat adom a kezedbe, amiket kipróbáltam.

Száz év magány. Gide, Camus, Sartre, Mailer, Böll, Grass, Aragon kezdetnek. Az olyanokat, mint például E. Dirin „Harci irányon” – I.Sz.Polbin, A Szovjetunió (kétszeres) hőségének önéletrajza –, és más veretes tákolmányokat testi-lelki-szellemi fejlődésem későbbi szakaszában, már önállóan vettem magamhoz.

Kovács Gábor bármit mondott, adósom lett. Hitelt adtam a szavainak.

Ő is elhitte még azokban az években mindazt, amit mondott. Megtalálta hozzá bennem a szükséges lelki támaszt.

Sokszor virradt ránk a nap ott a Szent Imre-szobor közelében, abban az átmeneti lakásként használt épületben, ahol Kovács Gábor élt, mint családjának egyik alkotóeleme.

Bányakáros volt a ház, miként az egész város, ám a város, mint nevezetes mértani és egyéb hely jelenleg ugyanúgy érdektelen, ahogyan az imént elsikkasztott jellemzés. Ezzel szemben azonban igenis érdekes, hogy e házban, amelyet konok elszántsággal otthonként használt a család, szép számmal estek meg bámulatos dolgok. Egyike volt ezeknek az, hogy az emberi fogyasztásra alkalmas italok fogytával a spájzban némi matatás után mindig akadt még valami emberi fogyasztásra alkalmatlan innivaló is. Pl. savanyú pálinka, kávélikőr, orvosi alkohol, sósborszesz stb. Ezeknek gyilkos kedvét leleményes ötletekkel, némi tunningolást követően általában sikerült elvonnunk. Megnyugtató érzés volt erre a spájzra és a benne rejlő lehetőségre gondolni hajnal három tájban, amikor ultrabaloldalunkra fordulva győzködtük egymást.

A bányakáros kifejezés azt jelentette, hogy a süllyedő talaj miatt megrepedeztek a házfalak, a hivatal az eredeti tulajdonosok számára lakhatatlanná nyilvánította ezeket az épületeket, s átmeneti időre kovácsgáborokat költöztetett beléjük.

Kovács Gábor mindent tudott, és mindent tényekkel alátámasztva logikusan bizonyítani is képes volt. Ugyanakkor bármely állításának az ellenkezőjével is meg tudta tenni ugyanezt. Nem állt útjában semmiféle akadály. Egy gátlásos, korlátokkal teli pitiánerré változott az emberi faj vele szóba elegyedő összes képviselője. Ajtó-ablak tárva előtte széles e világom.

Én meg az irigységgel vegyes ámulat szobraként próbáltam őt levenni a talapzatáról.

– Hogy van az, miként lehetséges, hogy te mindent tudsz? Sőt, mindent jobban tudsz még annál is, ahogyan valójában tudod?

Hajnalodott már (akkor is), amikor ezt megkérdeztem.

A bodzákkal körbenőtt Szent Imrén túl a bányászbuszok zúgása ébresztette a maradék élővilágot, ébredtek a madarak, faágak, virágok, emberek. Elfogyott az italtótló keverékünk, a figyelmetlenségből nem tövig szívott cigarettacsikkek értéke a derengő égig ért, s egy csepp hajlandóságot sem éreztünk a lefekvéshez.

Kovács Gábor nem szólt egy szót sem, hanem levette a cipőjét és megmutatta azt, amit a cipők addig eltakartak. Kovács Gábor lába patában végződött. Mind a kettő. Szabályos, előírás szerinti patában.

Már nem voltam olyan állapotban, hogy meglepődjek, netán levegő után kezdjek kapkodni. Nem is lett volna rá időm, mert folytatva válaszát (body art), fellebbentette háta mögött zakóján a bevágást, és előbukkant alóla az ismert formájú, rövidke, kunkori és szőrös farok. Ezt követően kezemet a feje búbjára tettem, és én érezhettem a két púpot, a két szarvkezdeményt a feje tetején.

Hát ezért tudott mindent a Kovács Gábor.

És én vele cimboráltam.

Mutatóujját a szája elé téve titoktartásra kért.

Rábólintottam büszkeséggel párosuló ámulattal, a borzadály legcsekélyebb jelét sem észlelve közben.

Elhatároztuk, hogy ott azon nyomban belekezdünk közösen írt regényünkbe. Gépregény. Ezt a címet adtuk neki, miután az automatikus írás őseredeti módozatát választottuk, közvetlenül az írógéphez kívántuk beleborítani a bennünk addigra megérlelődött eszenciát. Megfelelőnek ítéltük a dolgok együttállását hozzá.

Fejben el is készültünk vele azonnal (concept art), csupán a technikai kivitelezés maradt el, mert mindkettőnknek munkába kellett mennie reggel, azaz úgyszólván akkor, ott és azonnal.

Én azon a hajnalon, elhatározásunk fogantatásának pillanatában raktam le a már korábban felépített megsemmisítő véleményem tudományos alapjait.

JÁSZ ATTILA versei

ÁTIRATOK

SZÁRNYAS CSIGA. MYTH&PRAE

egy nap, amikor kutya szalad a téren,
az angyal üdvözetét adja át éppen,
galamb nélkül, sietve, felemelt kézzel,
a múzeumban, a képen, amit nézel

de a szárnyas csiga hogyan került oda?,
egy alig látható természeti csoda,
ahogy repül, mintha mászna csak a kép szélén,
rakoncátlan a ránc az angyalruha élén

ahogy térdel, egyáltalán nem kicsi a talpa,
miért ne lehetne vízálló bakancs is rajta?,
miért ne lehetne ez a szárnyas csiga
a teremő türelmének szimbóluma?

ha bűnbeeséstől megváltásig
évmilliókat kellett rá várni -
csak nyugalom, van idő, ennyi látszik,
másszon vagy repüljön, történjen bármi

(i.) ÁTIRATOK. NARC&PSYCH

a tél fala. Narc&Psych

egy nap, amikor váratlanul bele-
ütköztem a tél biztonságos falába,
lábam alatt elsárgult emberi csontok,
egyszarvú koponyák és mitikus szavak
reccsennek, lépésről lépésre haladok
tovább, a fal mellett tapogatózva, bokrok,
faágak és emlékek súrolnak a sötétben,
soha nem jutok ki az öldöklő fénybe,
ezt biztosan tudom már, egyre magasabb
lesz bennem a tél biztonságos fala

időben elengedett. Narc&Psych

egy nap, amikor az elhagyatott erdei ház
korhadt falához gyümölcsöktől roskadó ágat
vereget a kora őszi szél, nem ártana befűteni,
teleírt lapokról óvatosan húzkodni ki a szavakat,
begyűjtani velük, hiába tudod, hogy minden
időben elengedett szó ima, finomítgatsz még,
végül megkönnyebbülsz, előnt a melegség

a kép sarka. Narc&Psych

egy nap, amikor a kép sarkában még csupán
egyetlen meztelenre csupaszított fa áll,
néha talán már ennyi is bőven elég,
tétován téblábol, nem találja helyét

és tényleg csak ott álldogál és fázik,
olyan vékony, olyan kicsi, nem is látszik,
csupán jelez az ott-létével, ő csak egy árnyék,
egyik képből a másikba, vanból nincsbé, átér

szinte észrevétlen. Narc&Psych

egy nap, amikor az ismeretlen görög szobrász
a női portré elkészültével annak sugárzó,
már-már isteni szépségét elviselni nem tudta,
az orrát kalapáccsal beverte, amitől a szoborfej
életszerűvé, még gyönyörűbbé vált, és a szája
sarkában játszadozó, addig szinte észrevétlen
archaikus mosoly felerősödött, szinte észrevételen

helyet cserél. Narc&Psych

egy nap, amikor a csukott szem még pihen,
hogy a reggel időben ott találhassa majd
a táj fölött, a megörökítendő képen, amikor
a képzeletbeli város lakói alszanak még,
hiszen a részletek nélkülük is alakulnak,
egy romos épület helyet cserél a fákkal,
vagy talán mégis marad minden a helyén,
mégsem volt túl jó ötlet, a lehetőség ott van
a valóságban, tényleg csak nézni kell

részletekben. Narc&Psych

egy nap, amikor látszik, hogy éppen
a leheletfinom részletekben
lakik a bizonytalan isten, maga is részlet,
folyton helyezkedik, és mégis benned rak fészket

úgy döntesz, hogy beköltözől inkább
egy ismeretlen arcba, mely indák
szövevénye, és hiába köpnél
a hullámzó tóba, madár röptét

figyeled, attól vagy túlzottan izgága,
mégis te vagy benne leginkább, hiába,
hiába figyeled, túlzottan izgága,
te vagy benne a teljesség, de hiába

ne tekintsd. Narc&Psych

egy nap, amikor a félig még üres, félig már
felengedett tómeder közepén üres csónak
ringatózik, ne tekintsd metaforának, amikor
szürke sirályok csapnak le melletted a vízbe,
mintha ott se lennél, ne tekintsd parabolának,
amikor a tavat körbefutó én izzad és szenved
látványosan, mintha éppen most születne újjá,
ne tulajdoníts túlzott jelentőséget magadnak

jég alatti szürke. Narc&Psych

egy nap, amikor rájövök, jég alatt élek, és hogy
kísértetiesen hasonlít ez a világ ahhoz a másikhoz,
amit álmomban szoktam látni, a fenti világ, talán
valaha oda tartoztam, ez a visszatérő álom gyötör
újra meg újra, képeket látok színesben, hangokat
hallok, szagokat érzek, de tudom, hogy csak álom
az egész, felébredek, kiderül, nincs másik világ,
csak ez a jég alatti szürke, hideg és néma, ahol
nap mint nap bolyongok és álmodom néha

a tükör túloldalán. Narc&Psych

egy nap, amikor tükörkép leszek csak,
ne hagyj magamra, kérlek, csak ints vissza,
hogy minden rendben, érz hozzám, érints meg

amikor majd tényleg csak tükörkép leszek,
tudod, hogy szeretlek, mindig szerettelek,
imádattal követem minden mozdulatod

akkor tükörkép leszek már csak benned,
és várlak a túloldalon, ha menned
kell, idő van, gyere utánam, kérlek

GÉCZI JÁNOS

A HANG (regényrészlet)

45.

A főorvos vigyorogva tárja ki irodája s egyben rendelője ajtaját – kezdi el friss mondandóját Judith, – s a betegét maga előtt tereli kifelé. Dzsejb kora reggel érkezett az osztályra, taxival. A sofőr a rácsos kapuig hurcolta a ládákat és bőröndöket, amelyek a beutalt életének valamennyi kellékét, ruhákat, mindenekelőtt fehérneműeket és széépészeti kellékeket tartalmaztak, majd kezét csókolt a sminkje ellenére szétomlott arcú, halálosan kimerült fiatalka lányasszonynak. Dzsejb ellentmondást nem tűrve arra kérte a kapus férfiak egyikét, hogy vigye be a betegek várószobájába a cuccait, és őrizze azokat mindaddig, amíg rágyújt, és végére nem jár a cigarettájának. Amúgy a cigarettát – mondta Judith, hogy azt mondta Dzsejb – fel kívánja hagyni, itt, fejével rábillentett a szűkös kert közepén terpeszkedő intézményre, nem juthat hozzá ahhoz a dohányminőséghez, amelyhez szokott, lejjebb meg nem adja. Akkor inkább nem szív semmit.

Dzsejb tekintetével felügyelte a feladatát hűségesen ellátó férfit, majd letelepedett a padra, retiküljéből cigarettát kotort elő, s öngyújtót, nekikészült a cigarettázáshoz. Ahogyan lenyelte az első szippantást, hogyan ráharapott a füstre, abból a mohóságból látható, erős dohányos s túl ezen, feszült. Bal combján átvette a jobbját, bokájától a combjáig átsimította csipkés selyemharisnyáját, hátradúlt, élvezni a füstöt, a napfényt. Sikeresen eregette a füstkarikákat. S nézegette a munkakezdetre beérkező alkalmazottakat. Akivel összeakadt a tekintete, azoknak köszönt, a többieket, ezért vagy amazért, csendben minősítette. Amikor beérkezett a főorvos, mert azt azon nyomban megállapította, hogy ő a főorvos, tévedhetetlenül, elmorzsolta a csikket, belepottyantotta a szeméttartályba, s maga is beindult az épü-

letbe. A bent felhalmozott csomagjai mellé kuporgott, a felettük őrködő kapus szivarzsebébe belenyomott egy szál aranyfilteres cigarettát, végezetül finoman megsimította a vállát, így köszönve meg szolgálatkészségét.

Rövidesen a főorvos asztala előtt ült, de hamarosan ki is tereltek a félhomályos szobából. A főorvos széles szájjal vigyorgott mögötte, majd félretolta, s előlépett a kutakodó tekintetű főnővér asztalához.

– Kérem, készítsenek listát a holmikról, s helyezték el betegünk csomagjait a raktárba.

– Főorvos úr – dadogja az elképedéstől Ilonka főnővér –, erre nem nagyon van módunk. A raktárban az ágyneműket tartjuk.

– Biztos vagyok abban, hogy megoldja a feladatot. Ha befejezték, majd tájékoztasson. S vegye fel a betegünk adatait. Aztán jöjjön be hozzám, ha teheti!

Becsúsztatva az asztallap alatti fiókot, bennük az ampullákat, injekciós tűket, s apró betűket kerekített máris a papíron Ilonka. Családi név, utónév, születési hely és idő, anyai név, kapcsolatot tartó rokon elérhetősége és egyebek. Fél óra alatt elkészült a kartoték.

– Kérem, szólítsanak Dzsejbnak. S most, ugye, lefeküdhettek? Észvesztően fáradt vagyok.

– Azt hiszem, előtte találkozni fog a kezelőorvosával. Az – tűnődik Ilonka a fény felé fordítva arcát – szokásosan másfél óra. Tudtommal máris várnak önre, kedves Dzsejb. Fáradjon át Karát doktor rendelőjéhez, s várjon, amíg szólítják.

– Szeretnék aludni!

– Ki kell várni annak is az idejét – s Ilonka főnővér felpattan, határozott mozdulattal Dzsejb könyöke alá nyúl, s kivezeti a silányul berendezett iroda előszobájából. S megmutatja a márványlapos folyosót, amelynek a végén rendel dr. Karát. Aztán magára rántja az ajtót, s beszalad a főorvoshoz.

– Hát ez meg ki? – kérdezi Ilonka a főnököt.

– Hogy pontosan ki is, azt nem tudjuk.

– Azt hiszem, kifogtuk. Ez a nő azt hiszi, hotelben van. Piros szőnyegen jár.

– Ja. Azt hiszem amúgy, mármint pszichiáterként, skizoid figura. Amúgy meg prosti.

– De hogyan kerül ide?

A főorvos az égnek emeli a szemét:

– Isten útjai kifürkészhetetlenek!

– Nem hinném, hogy ennek a kikent-kifent csurinak dolga lenne vele.

– Na, na, Ilonka, maga olykor elsiet az ítéletet. Megvan a betegünknek a maga esze.

– Persze a baja is! – replikázik Ilonka – És mi az a vigyor még mindig a száján? – ismételi Ilonkát Judith.

– Le akart szopni.

A főnővér belerogy a betegek számára fenntartott karosszékbe. Nem biztos abban, hogy jól hallja, amit hall.

– Felajánlotta, az anamnézis felállítására előtt, hogy leszop – bámulja a körmeit a főorvos.

– És mit tetszett felelni?

– Hogy majd erről akkor beszéljünk, amikor nem szerepel a neve az ápoltak között.

Ilonka a kisasztalnak, a fogasnak súrlódva kihátrál a szobából, mintha nem érzékelné saját teste kiterjedését, s alig találja meg a kilincset.

– Hallatlan! – dünyyögi.

– Miért? Nem hallott még ilyesmiről, Ilonka nővér?

– Arcpirító!

– Dehogy! A prostituáltak között akadnak, akik jól tudják, a férfiak között vannak, akik nem dugnak, hanem szopatnak!

Ilonka valamennyi ceruzáját kihegyezi, rendet rak az asztalán, s azon rágódik, miként szervezi át a női szobákat, s Dzsejbet, hogy a legkevesebb felfordulást okozzon, melyik betegközösségbe helyezze el. Nem kíván sem szemrehányó, sem panaszos páciensek sorával foglalkozni. Dzsejb végtére is egy gátlástalan kurva! Itt, a szocialista társadalomban! Egy kurva, akinek a munkához nem fűlik a foga.

Kopogtatás nélkül viharzott be Karát doktor. A főnővér már beírta Dzsejb nevét a megfelelő rubrikába, fel se néz, hiszen a cipők csosszanásából, koppanásából, egyéb hangokból tudja, ki

érkezik hozzá. Aztán felpillant. Karát slicce félre van gombolva.

– Magát is le akarta szopni? – Ilonka kérdőleg felvonja a szemöldökét.

– Ilonka, magának is ajánlatott tett?

– Hogy gondol ilyet? – kiabálja ki a szobájából a főorvos. – Engem tett ki a kísértésnek!

Az orvosok és pszichológusok a maguk nyílt módján megkonzultálják az esetet. Dzsejb néhány napig mélyaltatásban fekszik, aztán a megfelelő szakszemélyzethez kerül. Katalinhoz. S a Katalin mellé rendelt pszichológust, miután eltörte a vállát, és betegszabadságra kényszerült, kivételesen én helyettesítettem – mondja Judith –, egészen kora őszig, amikor azonban Dzsejb, saját felelősségére, elhagyta a kórházat. Úgyhogy valóban hasznos volt megfogadnom Törp papa tanácsát, s analízisbe járni el a professzorhoz.

Dzsejb ártatlan gyermek, állítja Judith, aki bármi áron közeli kapcsolatba akar kerülni mindenkivel, aki feltűnik a környezetében. Amúgy a Fényes cirkuszt alkotó, hordaszerű nagycsalád tagja, s már akkor bejárja Európát, amikor a magyarok azt nem tehetik. Több nyelvet beszél, s mivel artistának rendkívül magas termete miatt nem alkalmas, asszisztensi szerepkört osztanak rá. Ő a szép nő. Feladata szerint a függőnyt húzza el, felvezeti az idomított állatokat, felesel a fekete és a fehér bohóccal, illetve féltényérnyi fürdőruhában adogatja a kellékeket a bűvészeknek. S ő az, aki a műsorszünetben rönkfűrészt segítségével hegedül, vagyis olyan dallamokat ébreszt az eszközben, mintha hegedű tenné, illetve, ha nincs egyéb teendője, a vontatható cirkuszi kocsi pénztáráblakában ül, és jegyet árul. Miután a büntettnek minősített csempész-stikli elkövetése miatt nem engedik vállalni a külföldi fellépéseket a cirkuszi csoportnak, akik önmagukat a fellépések során művészeknek titulálják, amúgy pedig megélhetési csepűragóknak, hogy nem tetszik számára a faluról falura kóborlás, a sportpályákra felállított csíkos sátrakban való napi háromszori föllépés, otthagyt csapat-paport, felköltözik Budapestre, s beleveti magát, tettvágytól hajtva s a nagy pénz reményében, a fővárosi éjszakába.

– Nem tudtam eldönteni – mondta Judith Marymarinek –, mennyi Dzsejb történeteinek a valóságtartalma.

– Persze – válaszolja, látszólag unottan, Marymari. Holott nagyon is figyelmes.

– A gondozott elbeszélésének a valóságmagvát ugyan érdekes megtalálni, de inkább jellemzője a devianciájuknak az, hogy miként alakítják a históriájukat. Végére az vall az énképükről s arról, hogy milyennek szeretnék tudni magukat, illetve milyennek kívánják, hogy lássuk őket.

Dzsejb, barátója révén, hamarosan a belügyminisztérium alkalmazottjává avanszál. Így biztos és állandó jövedelemhez jut, ráadásul nem minősítik munkakerülőnek, akit a rendőrség akár meg is büntethet, s börtönbe juttat. A feladata – Dzsejb elbeszélése szerint –, hogy bizonyos külföldiekre ráragadjon, azokra, akik felforgató szándékkal érkeznek Magyarországra, s olykor pedig olyan diplomatákkal, üzletemberekkel, kétes személyekkel ismerkedik meg, akik szokásairól információkat kell szereznie. A vendéggörét nem maga választja, hanem fényképeken mutatják be, s az alapján azonosítja őket. Dzsejb azonban a maga módján hasznot húz belőlük, saját zsebre dolgozik, egyre nagyobb lábon él. S közben devizával kereskedik. Emiatt nevelő céllal beviszik egy budai pszichiátriára, ahol skizofréniával kezelik, s több alkalommal elektrosokknak vetik alá. Hospitalizálódik, s idővel olyankor is kórházba vackolja magát, amikor a rárótt feladat elől szeretne kitérni, avagy mindössze szüksége van pihenésre.

– Tudja, nekem használható szeretőnek tanácsos lennem. És én valóban jó szerető vagyok. Ismerem az Illatos kert és a Kámaszútra valamennyi fogását, némelyiket kiválóan. Na és a zsidó erotika is a véremben buzog.

– Dzsejb, maga zsidó?

– Ja. Zsidó. De ez nem gond.

– Maga is zsidó származású, ugye, Judith? – ismételi meg Dzsejb kérdését Marymari számára Judith, mint tette volt az őt analizáló agg professzornak.

– Szeretné, ha az lennék?

– Akkor az! A pszichológusok többnyire izraeliták.

– Fontos ez?

– Nem tudom, magának fontos-e. Nekem az. És mondja, Amerikában másként viszonyulnak a zsidókhoz, mint Európában? Vagy éppenséggel Magyarországon?

– Azt hiszem, igen. Amerikában mindenki valamilyen nemzetből származik. Itt pedig minden zsidó magyar!

46.

Judith érdeklődése nem elég mindannak az ismeretnek a megszerzéséhez, amennyire lehetőséget teremt a kórházi osztály betegserege. Három év alatt megismeri az ország népességének megannyi pszichés problémáját. Az ország, amelyet egykor elhagyott, s amelybe visszatért, annyi beteget teremtett, amennyire tellett az erejéből. S Judith úgy sejti, hogy nemcsak a társadalom betegségek okozó ereje nagy, hanem az emberek öngyógyításra való hajlama is alacsony. Avagy az arányuk megbomlott. Van tapasztalata arról, éppen Bácsi családjából, hogy akadnak, akik tökéletesen ki tudnak lépni a saját múltból, s annak nem marad károsító ereje. Benne is rejtőzik ilyesmi képesség. Az ápoltak azonban nem tudnak védekezni, s a legkönnyebb útra terelődnek: vagy megbetegednek, vagy hagyják, hogy magukon viseljék a betegség stigmáját, s betegnek látsszanak. A Dzsejbbel folytatott beszélgetések, s éppen a professzor szembesíti ezzel, érzelmileg igénybe veszik, hiszen benne is magas az azonosulási képesség, bár ennek hátrányait nemcsak tudja, de már meg is tapasztalta. Dzsejbnak elég támaszt nyújt orvosként Katalin, pszichológusként pedig Judith, de Dzsejb ügye nem két emberes ügy. Judith a professzor megjegyzéséből arra következtet, hogy sokkal többet tud Dzsejbről, mint amennyit ő vél, de arra is következtet, hogy Katalin doktornő, hasonlóan hozzá, páciensévé vált a gellérthegyi öreg analitikusnak.

Dzsejb hamarabb látja meg a jövőt. Néhány beszélgetés után közli, amit akkor Judith kizárólag Dzsejb szándékaiként értékel: egyszer majd, évek múlva, barátnők lesznek. Dzsejb barátnői azok, akikkel együtt cirkuszolt, strichelt vagy időnként önmaga testét megtapasztalni igyekvő, örömszerzésre fókuszáló lánygyermekként összebújt. Ilyesmikre Judith se Dzsejbbel, se másval nem vágyik. De Dzsejb többet akar – úrnői alkata erre utal.

Judith rövid időn belül találkozik azokkal a pánikbetegekkel, genetikai eltérésekkel születettekkel, leszbikusokkal, munkaképtelennel, melegekkel, narkósokkal, hisztériásokkal, alkoholistákkal, szorongókkal, hiperaktívokkal, fásultakkal, öngyilkosjelöltekkel és öngyilkosságokkal próbálkozókkal, önpusztítókkal, függőségektől szenvedőkkel, függésben tartottakkal, borissza féltetőségekkel, zsenikkel és meghatározhatatlan művészetet képviselő lángeszűek-

kel, a matematikán túl semmit nem érzékelő matematikusokkal, politikusokkal és politikai bajkeverőkkel, tanításban kiégettekkel, alkotói válságukat szenvedőkkel, házasságtörőkkel, búskomorakkal, a kötöttségeket és elvárásokat rosszul tolerálókkal, kedélybetegekkel, tévelygőkkel, prostituáltakkal, résztvételenekkel, merevekkkel, kényszeresekkel, szétgyógyszerezettekkel, kényszergyógykezeltekkel, érzéketlenekkel, családjuktól kitaszított extravagánsokkal, marginalitásba sodródottakkal, depressziósokkal, akik mindegyike figyelemre, segítségre, olykor pedig szeretetre vágyik. És találkozik a társadalomból kivetettek mellett olyan sikeresekkel, akik nem képesek a siker terhét viselni, vagy akik pontosan tudják, nem azért eredményesek, mert megérdemlik, hanem mert a szerencsét ügyesen meglovagolták. És olyan közszereplőkkel, akik silánynak maradtak, és mindez kiderült róluk. Gondozatlanokkal s elárvultakkal, állami nevelőotthonokban szocializáltakal, kulturális másságukat nem vállalókkal, szektásokkal, misztikusokkal, prófétákkal és kis vallások vakbuzgó híveivel. És ha nem találkozott volna az extrém magatartási válaszokat adókkal a pszichiátrián, akkor összefut a lakásokon, ahol éjszakánként szabadegyetemnek mondott előadásokat tartanak, és szak-, illetve áltudományi kérdéseket vitatnak meg, sokféle szempontot figyelembe véve, s különböző módokon retorizálva. Avagy az alternatív szórakozóhelyeken, ahová Judithot kezdetben Karát doktor cipeli magával, majd meg tovább azok, akikkel nagy hirtelen meghitt ismerettségbe kerül. A szórakozóhelyeken, koncerteken, kiállításmegnyitókön, túrákon, táborokban, szakmai konzultációkon s mindenekelőtt az egyetemen, ahová péntekenként, kutatómegbeszélés örve alatt, eljár. És találkozik azzal a professzorral is, aki egyetlen magyarként Bangkokban volt, s meghallgatta az ő előadását. És találkozott velük a parkokban, a pénztár előtti sorokban az élelmiszerboltokban, az uszodában, a nyilvános WC-kben, a hivatalok portái előtt, a postán és a tömegeknek tartott szónoklatok hallgatói és előadói, illetve nemzeti ünnepek ünneplői között. Egyedül olyanokkal nem került kapcsolatba, akiket közembernek tekintenek.

És e helyszíneken mindenkor összefut egykori és jelenlegi kezelés alatt álló ápoltaival, akik örömmel üdvözlők, s menten bemutatják másoknak, akik köszönetet mondanak, sok sikert kívánnak, biztosítják arról, hogy megtiszteltetve érzik magukat, s hogy élvezet vele beszélgetni. Dzséjjel is, másokkal is. Julival, a narkózó, a nevelőotthonból nyaranként megszökő kamaszlánnyal. Julóval, aki büsz-

ke viselkedési zavaraira, s időnként megkéseli a fiúját. Pistával, a jehovás cigány kosárfonóval. Józseffel, a börtönt járt skizofrén ipari munkással. Ilonával, a tolókocsis Komócsin lánnyal, aki szégyelli, hogy szegedi, és megveti örökké párttitkár apját, s a promiszkuitását kezelteti. Gizivel, a verseit szívesen szavaló erdélyi költőnővel. Sándorral, aki egyszerre két nővel él, esszéista, s aki nem akceptálja Gizi iránta érzett szerelmét. Cypriánnal, aki papírragasztóval történő szipózásra tanította a Vörösmarty téren székelő kiadó versszerkesztőjét, s magával a néhány vonallal betekert arcú, nagyszerű szerkesztővel is. A pedofil tanárral. S nem egy ápolónővel, akik nem jutottak be az egyetemekre, csupán a maguk életét élni akaró félértelmiségiék szűkös, alternatív szórakozóhelyeire. Ott voltak ők mindenhol. A zsidóban, ahol nyugati zenei albumokat szokásos vásárolni, a Magyar Forma–1-en, a Queen együttes koncertjén és a tényirodalomhoz tartozó könyvek bemutatóin. S még az újjáépített budavári siklón is.

47.

Gizin nem segített a galamb, öngyilkos lett, felkötötte magát. A temetése után, ami nem valódi temetés, a Halottmosdatóban gyűlnek össze a rá emlékezők, mindazok, akik a nyári kánikula ellenére kibumliznak a temetőbe. Judith megszeppenve kuporog a kocsma egyetlen asztalának végén, s elképedve hallgatja a gondjaikat a többiek elé táró, nagyhangú, iszogató gyászolókat. Giziről nem nagyon esik szó, mivel a halál ezen a helyen jelen van.

Gizit vasárnap meglátogatta egy költő, loboncos vagabund, görög katolikus csontkereszttel a nyakában. Gizi rajong a látogatóért, minden napra magához rendelt egyet-kettőt. Az ifjú titán, amúgy az írószövetség irodalmi folyóiratának rovatvezetője, az erdélyi költőnőnek egy sült galambot hoz. A felesége küldte, foggyassa jóízűen. Gizi, mint mindig, ekkor is erdélyies viseletbe öltözött, s a legújabb verseivel dicsekedik, s állítja, hogy a kórház megfelelő hely arra, hogy értő olvasókat leljen föl. Ekkor is ott lebzsel körötte néhány debil, akik csak ujjongásra képesek, ha nem csorog ki a nyál a szájszélükön, s csakis akkor, ha megszólítják őket. Gizi nem nyúl a sültökhöz, ebéd után van, s majd a Halottmosdatóban derül ki, hogy utóbb szétoasztja a betegek között. Kinek egy szárny jut, kinek a comb, kinek a kettétört püs-

pökfalat. Falatnyit kapnak az ételért sorban állók, mert hosszú a sor. Azok sora, akiknek sosincs látogatójuk a betegségükben.

A hétfői napon Gizit kiengedték a kórházból. A honoráriumáért megy a kiadójába, bár nem kapta kézbe a személyi igazolványát, csak egy eltávozási engedélyt. Onnan a lakására ugrik föl, meglocsolja a magukra maradt cseresep növényeit, s ott, abban a kopár odúban találják meg néhány nappal később, a fürdőköpenye övéen lóg alá a csillárról. Hamvasztás után temetik, Farkasréten. Kardvirágot hoz szinte mindenki, egyéb virágot nem lehet ebben az évszakban vásárolni a temető bejárata előtti boltokban. Koszorúra senkinek nem telik. A búcsúztatás után a gyászhuszárok felrakják az olcsó urnát a hintóra, körbeborítják a hervadozó csokrokkal és a száradozó virágszálakkal, majd elindul a szürke és megrettent menet. Néhány méter után azonban visszakanyarodik, élen a hintóval, a kíséret a ravatalozó mögé, s az ismeretlen, feketébe öltözött fiatalember felkapja a hamvakat, s magával viszi az irodába. A tömeg hosszasan ott marad, áll a szeméthalom mellett, a gyászszekéren magukra hagyott virágokat bámulva, aztán akinek maradt még ideje, s ilyenek akadnak, hiszen a gyászolók többségének szellemi szabadfoglalkozás van a személyi igazolványába beírva, hogy igazoltatás esetén ne vigyék be őket munkakerülés miatt a rendőrsre, átmennek a Halottmosdatóba.

Gizit a családja Erdélyben, Kolozsvárott, a Házsongárdi temetőben kívánja eltemetni, elhalt férje és gyermeke mellé. Emiatt hamvasztják. S a tégelybe töltött porait szennyes ruhák közé rejtve csempészik át Romániába, hogy egy estén, néhány közeli barát jelenlétében, beledugják a sírhant földjébe, mint a tulipánhagymát.

Judith, sok-sok évvel később, a rendszerváltás után, amikor Románia EU-tagállammá vált, s könnyen lehetett az államháztartást átlépni, elmegy a Házsongárdi temetőbe, de nem találja meg Gizi sírját. Mondják, azért nem, mert Gizi férjének nevét leverték a keresztről, mivel kiderült róla, a Securitate ügynökeként tevékenykedett, s csupán a közös gyermek neve olvasható a táblán. De ilyesmire Judith nem számított. A rezedaszálat, amelyet magával visz, darabokra tépi és odaszórja a sírhantok között totyogó galambnak. Szürke az, s a lába szaros.

Akkor még élnek galambok, s többnyire rajokban, a közép-európai városokban.

KESZTHELYI REZSŐ versei

Töredék terzinák

Feltűnik olykor-olykor
lélegzetemben
egy-egy lélekszünet.

Benne a leélés
pillanata
önmagára vár.

Múlásával
múlását türtőzteti
a múlandóság;

darázsfej furakodik
virágporba, egy égboltrész
meg fuvallata.

A vázában pedig
éppen szál krizantém,
fehérségét élve.

De egyáltalában:
valahány tekintetem
nézésemben telik,

az élménytájak
emlékvesztése minduntalan
beteljesedik.

*

Az ablakrácson széncinegék,
vörösbegyek, emlékbe fűrtőlődvé,
éppen pirkad rájuk

sűrű-sűrű havazás.
Szólítgatnám őket,
ha dallamvoltage gyanítnák.

Aztán színillanás fűrgén szerteszt,
és hallható,
a csönd miként cselekedik.

Tudatom meg
az értelmét imígyen keresgeti,
és ha

találja, a szavak belbecsét
a szüntelen
legott elnyeli.

Tűröm

tódulni pillantásaimra a tenger
égboltkék tömegét –
ha már holtamban látnám,
ami most még az enyém.

Séta

Selymesen tolja lépteim alá
a kőlapokat a szél,
hadd figyelhessem zavartalan,
míg parti sétám véget nem ér:
hogyan érlelődik kinn, a tengeren
a derű vergődése.

Rajzillúzió

Szállong a tenger eseményeivel a mennybolt,
míg vele vadméhek ásnak bimbók ölébe,
hangyák cipelnek csipetnyiket,
sziklarésben vadászatra
merevedik a gyík.

A szél pedig mindeniket magába lihegi,
és rögvest egyéb
bármelyikre pallérozza át.

Szűrtfény

Reped a rög,
csurog belé a nyű –
örök reszketés
a szél vakolata.

Legalul számolja
a holdkeltét – hol a haj
minden perce hullám, és madár
ég a földben.

A lehetetlen bocsátja el,
mikor meghal – a leheletről leszárad
a tenger, ám felhasad
újra az eső háttere.

Kórók között
vérvörös szirom kaszabol –
lényét az árnyéka fénytől
övezi hajthatatlanul.

Szópillanatok

Élek,
míg nemlétem
visszaragyog.

/

Serény
Gyűjti belőlem
pillanatait,
ami végeszakadatlan.

/

Óhaj
Tört nyugalmat szerkeszt a girhes ág –
úgy kellene most, aki jobb, mint én,
és nékem ezért megbocsát.

/

Lélekszünet
Óhatatlan vonz, ami való,
és érzékeny semmivé ígéz.

Végek nélküli tájakon
honolnak, kik a dolgok,
és gyűjtik magukba összes talányuk,
míg sejtelmük sincs:
a titkuk mit él.

/

KESZTHELYI REZSŐ

Obligát képzelgés
A Hold fényéből
golyák ereszkednek alá:
költetni újra a sziklákba sajtolt
virágzat színét, szárnyalás fényét

/

Észkép
A pillák
a pillák leélhetetlen hunyorgása –
irdatlan, láthatatlan
mozgásban.

/

Megtérő múlt
A sivatagot rátette a szélre,
és a szárnyalás fényét a szájára vette,
hadd szólhassa kertjének a tengert.

Az élet létezésén
mindig ott libeg
valamely hihetetlen arca.

Fehéren és tétován
borulnak le az állatok.

/

Lakhely
Hol vagyok,
mikor otthon vagyok?

KESZTHELYI REZSŐ

/

Lom
Napról napra
azt is élem,
mit napról napra
nem élek.

/

Mottó
Ó, az élet nem így van,
de ki tudja egészen másképp?

Vázlat

A tengerre ráhullik apránként a színe –
pipázom a kerti karosszékben,
közös csendet hallgatok;
lepkeszárnyak bóklásznak levegőt,
és valamely égitest fényideje
éppen jelenként ideér;
meredt gyík a falon, csak lüktet:
sziklaszív, a társa meg oleander fürtje,
kiről alig-párák oszlanak,
és sirályok kerengő tollpihéi
rajzolják, ami most
velük én magam.

Látatlan legenda

Sziklarés,
belőle ezüstsálya
tör elő,
csaknem égerő, vagy valóban az;
napsárga virágát
a szél színregéje csipdesi,
ő meg, míg nem kókad,
a tenger horizont-
tömegére fekteti;

és e történet
a pillanataimmal
titáni légszem követi.

HOTELPARALLEL

Részletek egy novellafüzérből

206.

hozz egy jó könyvet, ha jössz, úgy csapódik rám az ajtó, mind-egy, rád bízom, de ezt már úgysem hallja, legfeljebb egy-két óra, és megjárja az antikváriumot, közben borulni kezd, mintha vásárnap porcelántányérból a tyúkhúsleves, zsíros foltokat hagy maga után az üvegen, ahogy zuhog, negyed nyolc is elmúlik, és még mindig sehol, inkább lemegyek vacsorázni,

az új pincér csak franciául ért, viszont szemrebbenés nélkül, mikor megkérdezem tőle, eszköz zsö pö prand án ben ávek toá, párszko sé nu ilnijá kö ló froád, bólint, italt hoz és csokoládét márt bele, úgy fogja két kézre arcom, és diktálja belém az olvadó kockákat, ahogy betegekbe szokás a teába mártott kekszet, kérem, ne bögjön, mondja hirtelen, akcentus nélkül néz kicsivel a tekintetem fölé, mikor arról faggatom, hogyhogy maga beszél a nyelvem, legyint, és inkább kitámogat egy öreg hölgyet, visszaérve végigsimít a torkomon, egészen a mellemig, lenyeltem-e mind, nyugtázza, ismét csak bólint és úgy mosolyog, sikítanék, ha rögtön itatni nem kezdene, és folytatja tovább, még mindig mosolyog, maga mocskok, milyen elragadó, mondataiból egyre kevésbé veszem ki, miért, és nem is érdekes hirtelen, hogyan jutunk ki a tetőteraszra, ahonnan előbb a vitorlásokat mutatja gyűrűsujjal, aztán gombolkozni kezd, ahogy elé térdelek, látom, a fedélzeten egy lány könyvből olvas fel, miközben őt hátulról, és végig arra gondolok, hogy rohadjon meg, úgy jár ki-be hangtalan a számon, egyre vadabbul és ugyanúgy fogja két kézre arcom, ahogy betegeknek szokás, és rám szól, ne bögjek, aztán végigsimít a nyakamon, majd bólint, hogy jókislány vagyok, legombolja rólam a blúzt, maga mocskok, maga elragadó, hatol belém, hogy vér száll a fejembe tőle, úgy lógok kifelé vállig a párkányról, kifordítva látom szemközt ugyanazt a lányt most galacsinná gyűrni a lapokat, tömi

magába, nyomtatott oldalakat nyög két pofára, szót se ejtsen, nehogy hangot, szinte belefulladás, úgy megyek el, tíz perc múlva, mikor a szoknyám igazítom, látom fönről, akkor lép be a kapun,

még akkor sem eszmélek, mikor benyitok, csak olvasom a fejére, hogy mégis mitképzelsz, ő meg csak mosolyog, mintha előre így találta volna ki az egészet, beleborzongok, úgy vetkőzünk lefekvéshez, ne bőgj, hallom, mielőtt elalszom, eszembe se jut, csak tudom, hogy el kéne hagynom,

hozz egy jó könyvet, kérem másnap, mintha mi se történt volna, csapódik rám az ajtó,
szerinted ez mit jelent?

203.

Hát, nem tudom, bizonytalankodik ez is most, kérdelem én, mire fel? Négy napja a huszonhatodik is elment, én tényleg unom már ezt, belefáradtam, érted, magyarázni nekik, minek? Ennek is még múlt héten mondom, benned van tehetség, csak várjad ki a végét, gazdag leszel, hámmogott erre, hogyszongya nem is tudja, hiányzik a testvére, meg a töppedő szőlő szaga ilyenkor, hát most mondd meg, normális ez, mikor úgy megtömködté az az angol is, csak úgy peregetek szét az aprók a lába közül, amerre ment, hullik a pénz a pinájából, és ilyen finnya, hát meg sem érdemli, mondom a lányoknak a vacsoránál, azok meg nevetnek, de azért irigykednek, hogyisne, hülye kis csitrik, úgyis elmegy, mondom nekik, csak figyeljetek, aztán nem igazam lett? Na ugye.

Persze, sokan nem bírják tovább két hétnél. Jönnek kikészítve, szétokádják nekem, tele a csapat az első két nap, a pezsgőt se bírják, persze, csak bőgni a kanapén, az bezzeg megy, hogy ők mibe vannak, hát az anyádúristenit, legalább az orrodát fújjad ki, és aztán meg ne mondd nekem, hogy nem tudtad. Ilyen ez, ha nem bírod, menjél haza, minek itt rinyálni, vagy maradjál, csak legalább csendben, nem kell nekem itt csinálni a fesztivált, ha a lányom lenne, úgy lekevernék egyet, hogy arrólkódul, na hát, ezekkel nincs mit kezdeni, két hetet kierőlködnek magukból, felhólyagosodnak, persze, hát ezt nem lehet máshogy, mondom én, csak érzéssel, de a nagyja ebből se ért.

Há, menjen, aki akar, a többiekkel jól megvagyunk, mert én aztán nem vagyok olyan, inkább az anyjuk, ha már, persze mindenféle pozsgások nélkül, azt mindig is rühelltem, szóval nem erőszak. Az Angelika van itt legrégebb, már két éve, ő is mehetne, ha akar, pedig mindent tőlem tanult, én aztán nem kérek érte semmit, de kell hogy legyen igényesség, anélkül nem lehet, és nemcsak a higiéne, persze az is, sampon-tusfürdő közös, de ne gondold, nem valami kínai szar, itt egyből kiszagolnák, főleg a franciák, azok is olyan kényesek, hogy enné meg őket, minimum Chanel, különben húzza a száját az összes. Na, hát így is van, ezeket én intézem inkább, meg havonta kozmetikus, gyanta, hát ne hidd, az sem kétfillér, na ugye, mondom, mintha a lányaim lennének, hálásak is érte, szeretnek itt. Meg mondjuk ez nem is egy kupleráj, látni azt elsőre, ezek nem olyan lányok, mint kint a mólón vagy a vasútnál, ez egy igényes bordély. Amelyik hisztis, azt kirakom, mint a testvérek úgy vannak, nem is lehet más-hogy, ennyien, ugye, most hatan laknak itt velem, ketten meg nyár végéig a hajón, azok is feljönnek néha, iszunk egyet, pezsgó az van, be se fér, Ketrin szeretője küldi ládászám. Ügyes lány a Ketrin, pedig elsőre nem mondanád, olyan kis savanyútejszín képpel jött, ezt aztán senkinek nem lesz kedve megdugni, arra gondoltam, amikor beuccolt, fogás sincs rajta. Aztán egy hétig csak oldalast sütöttem neki petrezselymes krumplival meg fánkkal, hízzon csak, aztán az a spanyol meglátta az olajos képét, ez meg a lekváros kezét képes és a nadrágjába törli, és már matat az övvel, mondom neki, legalább a szobádba vigyed az udvarlódát, ne itt az asztalnál, mosolyog csak, hogy jól van mama, és a lekvár után nyúl az asztal fölött, ügyes lány, nem hiába evett itt egy hétig, kilátszik a melle, ahogy hajol, aztán magára csukja az ajtót lekvárostul azzal, hogy az úr kopogjon kettőt majd, ha bejönne. Hát, mondom, jól van lányom, ezért most olyat alkudok neked, ne féljél, lesz itt helyed, a spanyol nem vár, csak pakolja elém az eurót, ötvennel még többet is ad, mint amennyit magamtól rávágnék, pedig azt a lekvárt még anyám főzte, gondolhatod. Az utolsó pár üveg hamar elfogyott, amíg itt volt a spanyol, és olyan édes baszás szaga volt a függönyöknek is utána hetekig, öröm volt abba a szobába bemenni, aztán küldi azóta is a pezsgőt, lekvárt nem mer, biztos féltékeny, röhög Ketrin, amikor keddenként új ládát bontunk. Hát most mondd meg, nem jól elvagyunk? Na ugye.

De a legfontosabb, amit én mindig mondok ezeknek az újaknak is, dehát minek, istenkém, mikor ezt nem lehet tanítani, szóval hogy fantázia kérdése a dolog, és ne jöjjön nekem senki azzal, hogy

ez nem művészet, ez igenis, még sokkal inkább az, hát mit gondolsz, azok az afroditék vagy múzsák vagy kik, mit csináltak, na ugye, a szerelem művészete, benne van a nevében is, erre meg küldik rám a hatóságot, ha nem vigyázok, azért vigyázok, ne aggódjál, van anynyi eszem, hát most mondd meg, milyen világban élünk, az ember lánya nyugodtan már nem is baszhat, hát rohadjonleafaszuk azoknak, én azt mondom. Mert bezzeg azok nem dognak, de hogy nem, csak mint az állatok, én mondom, elereszteni azt jóvan, mindegy hogyan, de az én lányaim, na ezek tudnak, hát ki nevelte őket, ha nem én. Na ugye. Itt nem az akrobatikáról van szó, ez képzelőerő. És hidd el nekem, én mondom, meglátom a tehetséget, a Ketrit is azóta, egyre jobb, vagy az Emili, aki olvasni szokott közben, és aztán a ragacos betűkkel kitapétázza a szobát, az Anita meg likőrrel öblögeti a punciját, az eszem megáll, hogy csinálja, de fölhörpinti vele, aztán úgy isszák ki az utolsó kortyot belőle, csettintenek is a nyelvükkel, na ugye, mondom, itt a szex még a legkevesebb, az ilyen egyszeri csitrik meg hogy nyívnak tőle először, mintha ugyan nagy dolog lenne széttenni tíz percre a lábukat. Hát megmondom, nem nagy dolog. Aztán aki rájön, hogy tényleg nem, csak bóg, ha belegondol. Hát hogyapicsába ne bögne tőle, aki azt hiszi, ennyi az egész, pedig ez még mind semmi sem, kislányom, majd ráérezel, megszereted, aztán vagy maradsz, vagy nem, én ezt korrektul szeretem, nem erőszak, nem disznótor.

Persze, azért vannak fura fazonok, nem mindig egy leányálom, nem mondom, dehát hol nincsenek, kérdelem én. Múltkor is az a krapek, hát én mondom, totál elmebeteg, azt képzeld el, egyik hajnalban, már mindenki alszik, erre bejön, nem is értem, mindig mondom, hogy zárjuk az ajtókat, de minnek is beszélek ezeknek, úgyis részegek, ugye, na, hát azóta azért résen vannak, mert a fazon mindenkinek az ágya mellé, a papucsába, csokrokba kötve oda-pakolta azokat a nyesteket, amiket előző este ravataloztak fel itt a hallban, hát most mondd meg, normális az ilyen, meg ilyen cirádás írással valami szűcsnek a telefonszámát, aztán jön, hogvaszongya, hogy tetszik a prémnek szánt meglepetés, hát úgy elküldtem, azanyjapicsáját az ilyennek, és még neki állt feljebb, hogy ő szent meggyőződéssel, a nyestek érdekében, hogy ilyen női vállakon pihenjenek inkább, mint a földben. Én komolyan mondom, tisztára tele lett legyekkel a szoba, napokig szellőztettünk a dögök után, ő meg azt mondja, hát, a bogárkák is virágról virágra szállnak, nem csoda ha ez a rózsailat idehossa az olyan ragadozókat is, mint ő.

Merthogy jött még napokig, hogy méretet vegyen a lányokról a szűcsnek, majd adok én neked méretet, hogy arrólkódulsz, mondom neki, hogyajóbüdösretkesfaszod se találod meg, olyan méretet, aztán elkotródott.

Hát, nem tehetek róla, néha keményen kell, hát hogyazistenbe ne, különben nem értenek belőle, de azért nem a kedvencem ez nekem sem, elhiheted. Hát mit csináljak, nem lehet bírni ezekkel, mit macsózik is némelyik. Na, az anyámasszonykatonája meg a másik. Amúgy is rühellem a nyulakat, még legfőljebb sülve, mandulával, aszalt szilvával, de a rohadt répákkal meg mit kezdek? Na, ugye. Mondom, konyha is, háló is, ugyanaz, csak tökösen, az a lényeg, ezek meg itt finnyáznak már egy kis fokhagymától is, a kényesvalagátmindnek, mondom nekik, nehogy már, meg hogy ne szophassam le a húst a csotról, ha akarom? Na ugye. Persze illem az van, nemazért, de a csirkét lehet kézzel, hát nem? Mitbánomén, a maradék úgyis a kutyáké, mert azért napokig ugyanazt enni, még csak az kéne, hát mi vagyok én, hogy moslékot egyek, disznó? Na, most mondjad meg, szerrinted. Hát nincs igazam?

Nem azt mondom, persze, ilyen lányok közt, az embert észre se venni, ki vannak készítve, meg riszálják is rendesen, én is úgy rásóznék a valagukra, a Mirandának speciel főleg, hát hogyabüdöspicsába ne, én neveltem ki őket a szarból, de az már aztán tényleg, nő legyen a talpán, aki bírja ezt. Persze, mint a saját gyerekeim, olyanok nekem, de azért én sem vagyok még annyi, há ne érdemelnék én is valamit? Na, ugye. Különben meg mondom, a test csak a hús, bánomisé, a szaft a lényeg, meg a fűszerek, hogy beérjenek az ízek. Na, megyek is, bepácolom a bárányt estére.

Most mondjad, ez a megszokás, nincsenek is itt, mert nálam nem úgy megy, kapnak kimenőt is, meg amit akarsz, mondom, nem véletlen szeretnek itt, én nem szívóskodom, el is húzott hétvégére az összes, bírom főzés nélkül, istennekse, aztán csak rohad rám az egész, hát most mondd meg, az a jó bárány, meg a vörösbor, az a trükkje, hogy rózsaszirmot szórok bele, aztán azzal kell nyakon loccsantani, abba piruljon, na ezt mondom, nem igaz? Na, ugye, ilyen csak érzéssel lehet, de olyan is lesz, te, akarod majd megköstolni? Vacsorázzál itt, úgysegéljen, mind a tíz ujjamat is megnyalod utána.

DÁVID PÉTER versei

Nem

olyan volt a nem mint egy céltalan lövés
madarak zuhantak szárnyukat törve
pegazus lehetett volna még – az is kevés
nincs erő már hogy bármi felépülne

aztán süketszobává lett a város
esőfüggönyén csak a magány
szimbólumai fénylettek át most
elhagyott utcalámpák az éjszaka téglafalán

ha lett volna kedved még hazamenni
ha lett volna bármi értelme még
létezni talán nem csak úgy lenni
hát most már ebből is éppen elég

olyan volt a nem mintha céltalan
láttam ilyet többször koldusok szemében
és anyám temetésén a koporsóban
és mindig a kiürült kávéscsészékben

Ahogy a szavak

ahogy a szavak egymáshoz úgy a test a testhez
vonzva-taszítva és közte millió állapot
hogy valahogy viszonyuljunk ehhez a rendszerhez
magunkat idomítjuk – szelíd vadállatot

ha sejtjeink egymással találkoznak
kihull közülünk a kötőszó az írásjelek
és minden ami még megakadályozta
hogy füledbe mondjam jelentésedet

aztán átveszik a teret a törés metaforái
magunk közé három pontokat teszünk...
és elferdült megkopott szavainkon is látni
hogy egymásnak magyarázhatatlanok leszünk

és nem vigasz hogy száz év után
sem szó a szóhoz sem test a testhez
hogy a „sohasem” és a „mindörökké” is
ugyanúgy viszonyulnak a végtelenhez

Klórszag és holdfény

Amikor nagybátyám a kórházban feküdt
Csövekre fűzött ember az intenzíven,
Szeme folyékony higany, a haja ezüst,
„Jól, jól... – válaszolta – Csak, tudod, a szívem...”

Mondják, csodás módon délután még felült,
És „Jól, jól...” – mondta még az esti viziten,
Aztán, míg klórszagba a holdfény elvegyült,
Álmában meglátogatta őt az Isten...

Valahogy ő jutott akkor az eszembe,
Amikor találkoztam Veled a boltban,
És azt sem tudtuk, hogy hogyan is lehetne

Beszélgetni egymással, milyen modorban...
Ráfűzve arra a köznapi helyzetre,
Nehezen szólva, csak: „Jól, jól...” válaszoltam.

Dobjunk...

dobjunk egy Hold-motívumot az égre
alatta víz talán folyó legyen
idő-képzet bukjon felszínre majd belőled
de tenger is lehet óceán végtelen

lebegjen rajta csónak-jelkép
képzettársításokkal a sós vízben
szakadt fehér vitorla lóghat ferdén
de mindenképpen szélcsend legyen

üljön általános „Te meg én” a csónak padján
kötőszó nélkül mint szerelmesek
keressék sarkcsillagukat az égen aztán
a horizonton szimbólum-szigeteket

de valami megmagyarázhatatlan okból
ne legyenek csillagok sehol se
csak a hiányuk a sötétben, és azokból
állhat össze a semmi csillagképe

aztán, hogy megkönnyítsük mégis
ezt a súlyos végtelenbe vetettséget –
írjunk a végére valami szépet –

GALÁNTAI ZOLTÁN

A TEREMTÉS NYOMAI

*Kezdetben isten számos világot teremtett,
de egymás után összerombolta azokat, mi-
vel egyik sem elégítette ki.” (Graves – Patai)*

Akkoriban kizárólag a vallás érdekelt, és azon belül is az apokrif tanok, noha a szemináriumvezetőim figyelmeztettek, hogy ez veszélyes lehet. Hogy a világ maga a megtestesült gondolat. Ami pedig a rovarokat illeti, természetesen én is ismertem néhány, velük kapcsolatos bibliai idézetet. Nem sokat. A sáskajárás, a böglyők, a hét csapás... nagyjából ennyi, és nem is akartam többet. Nem tulajdonítottam nekik jelentőséget. Azon a nyáron azonban orvoshoz kellett fordulnom. Talán a túlságosan sok olvasástól gyengült meg a szemem; talán ennek is rejtett jelentése van: nem tudom.

Mindenesetre végül úgy döntöttem, hogy elhagyom a kőből épült városokat. Tanulni ráérek később is. Egy ritkán lakott területet néztem ki magamnak, ahol majd valóban közel kerülhetek a Teremtés művéhez: lenyűgöztek a térképen látható erdők meg a hegyek zöld és barnás foltjai, melyek mintha az őseredeti állapotot tükröznék vissza; de azért bepakoltam a hátizsákomba néhány teológiai művet meg egy nem kanonizált könyvet is. Nincs rá magyarázat, hogy miért éppen azt: talán csak így alakult. Talán véletlen volt.

Vagy talán, mert lenyűgöztek az illusztrációi. Az első lapon az öreg és megfáradt Teremtő: a szöveg szerint a szó szoros értelmében egyetlen szempillantás alatt hívta életre a Világot: pusztán azáltal, hogy kinyitotta a szemét; a többin pedig egyáltalán nem földinek tűnő tájak és mindenféle idegen kreatúrák képei. Lábak, karmok, csápok, fullánkok és különös, összetett szemek,

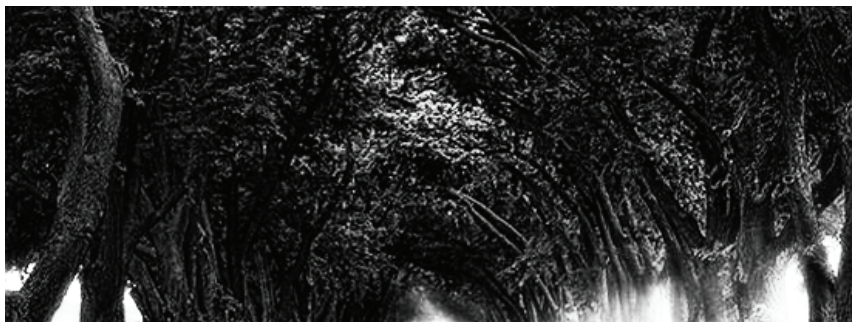
és amennyire a rossz latinsággal írt, nehézkes és helyenként szinte olvashatatlanná halványuló szöveget képes voltam megérteni, valami olyasmiről volt szó benne, hogy a rovarok még az első és legősibb teremtes zárványai: azért is tűnnek olyan idegenszerűnek a számunkra, és az Isten egy napon majd eltörli őket a föld színéről, mert immár nincs szükség rájuk. Elvégre azóta elkövetkezett előbb a növények; majd az állatok: a halak, a csúszómászók, a négylábúak; végül pedig az ember kora. Én pedig a könyvet lapozgatva szinte magam előtt láttam, amint az egymást követő teremteésekről olvasgatok egy fa tövében ülve, valami patakparton.

De persze teljesen téves elképzeléseim voltak arról, hogy milyen is lesz ez az egész. Azt gondoltam, hogy majd a szabad ég alatt alszom; nap közben pedig nagy gyalogtúrákat teszek az embertől háborítatlan rengetegben, és ha időnként találkozom egy favágóval vagy vadással, akkor majd tartalmas beszélgetéseket folytatunk Isten lenyűgöző alkotásairól, amelyek legtisztább formájukban itt nyilvánulnak meg.

Ám nem így történt. Nemhogy nem álltak szóba velem, hanem kutyát uszítottak rám; az esőzésektől sáros ösvényeket kidőlt fák torlaszolták el; a ruhámba bogáncs tapadt; a patakok vize pedig olyan zavaros volt, hogy még a kezemet se szívesen mártottam volna bele. Néha egy távoli kéményből füst szállt fel.

Aztán továbbmentem: aztán pedig a vadon és a magány napokon és újabb napokon keresztül. Közben állandóan rovarok gyötörtek: legyek, moszkító, méhek, pókok, százlábúak, darazsak: minden, ami mászott vagy repült. Felhőként sötétítették el az eget, és ahogy végképp eltévedve és mind tanácstalanabbul egyre mélyebbre hatoltam az erdőbe, csak egyre többen lettek. Benépesítették a levegőt, a földet és a vizeket is.

Végül csípéseiktől gyötörve és lázasan egy romos kunyhóhoz értem: a térképem szerint itt kőből épült városnak kellett volna lennie, de nem volt semmi más. Már nagyon szerettem volna ismét emberrel találkozni, még ha az ellenséges is velem, ugyanis kezdtem úgy érezni, mintha én lennék az egyetlen értelmes lény ebben az átkozott: korhadó fatuskókkal, tüskés gyomnövényekkel, hőséggel, rothadással és ízeltlábúakkal benépesített univer-

zumban, ahol a zihálásomon kívül nem hallatszott más hang, csak az állandó és őrzítő, monoton zümmögés.

Odabent egy szakállas öregember feküdt. Az arca homályosan ismerősnek tűnt, és elég volt néhány szót beszélnem vele, hogy megértsem, hogy a nálam lévő könyv miért apokrif: azért, mert nem igaz. Mert a teremtés nem a rovarokkal kezdődött és velünk ért véget, hanem éppen fordítva, mondta az öregember, és ebből már én magam is levonhatom a következtetést. Hogy milyen sors vár az emberiségre. Hogy mi lesz a kőből épült városainkkal; és hogy ez a sors talán már be is teljesedett. Hogy talán én vagyok az utolsó ember, aki... Aztán behunyta a szemét, és elhallgatott: még a mondatot sem fejezte be. Én pedig kimentem a kunyhóból: ki a szabadba, és odakint nem volt más, csak a sár és a mérges szömörce, a fák, páfrányok és kövek, meg az ember által nem háborított tájban csak rovarok és rovarok és rovarok mindenütt.

NAGY SÁRA versei és rajzai

Az élő szobor

Hagyom a test rajzát
dimenziókon áthatadni.
A meggyilkolt szavakat
gombostűre szúrom.
A mai nap zászlóján
tizenkét csillag,
végre, a csend lobog.

Léttorzó

Az éjszakából kiharapott
véres, csonka alakzatok
fehéren és feketén
gyűjtik a hangjegyeket.

Hurkok a léten

Messziről nézem az ébredés hegyeit,
alattam szakadék.
A semmi domborzata zúg
zuhanó sejtjeimben.

Eredet

Bőröd sérülékeny, áttetsző vizében
a halandóság vörös bálnái
kékre festik az éveket.
Részeg, büszke hömpölygésük
más korok más vizéből ered.

Ima

Forog a tükörhenger,
megérintelek, alszom.
Forog a tükörhenger,
megérinthetsz, alszol.

Színpad

Carmenek és bádogemberek
kergetőznek a gépcsendben.
Lélekhártyák tapadnak egymásra.
Kirepülök belőled.

Történelem

Fellapozzuk egymást.
Ma kinyitom a szemem.
1200-at írunk.
Azt mondog,
holnap 4500 lesz,
és én hiszek neked.
Meg kell ütnöd, hogy
a holnap véres rózsája
felhasadjon a számon,
és akkor meghallom,
hogy tegnap orgona szólt.

Homály

Töpreng a csend,
apró, legkedvesebb útitárs,
leheletét füstbe vonja,
lábát keresztbe.
Meghasonul, ki látja.
Nem költ többé új ruhára.

Négysoros

Kialszik a reflektor.
Bársonysötétben zúg a dinamó.
Méglegben egy menyasszonyi fátyol.
Nem ma ontották véretem.

A cselekmény

Tűz mögött, fény mögött,
hang alatt és tér mögött
zúg a semmi,
sorsát se járó bitang senki.
Ma hová bújtál?
Ki lett ruhád?
Széttörted és lehámoztad.
Feldúltad és kifosztottad.
Ettél, felálltál, leültél, repültél.
Újrakezdted és abbahagytad,
megint újrakezdted és
megint abbahagytad.
Tartalom nélkül is
elhámoztad.
Jobban fáj a fájnál, de
repülni kell.
Ma megint csak annyit kérdezek;
hová, merre?
És már senkit sem érdekel, hogy
nem akartad.

CSEPCSÁNYI ÉVA

ARANYRÓZSÁK

Avér elöntötte csuklóját. Ruhájához szorította, a vajszinű szoknyán megannyi apró számóca termett hirtelen. Belerúgott a „bűnös” rózsabokorba, gyerekesen horkantott, és szaladt be a sekrestyébe.

Délelőtt új rózsatöveket ültetett: az „öreg” szinte fává nőtt, pár évnél többet nem adott neki, bár még hivalkodóan néztek szeme közé a húsos virágarcok. Labda nagyságú, májvörös fejük néhez illattal lehelte be a kis qadrumot. Lesznek most már fiatalok is mellette, halványak, mint az elsőáldozásra készülő gyerekek. Kár, hogy csak jövőre nyílnak.

Értetlenül állt gyászruhás anyja és a száraz pap előtt: „apa halott!” Előző nap gondolta ki, hogy visz egy csokor rózsát apa ágyához, hadd nézegesse, kimenni már napok óta nem tudott. Vitt is néhány nap múlva, csak nem az ágy melletti antik komódra. Várta, talán hazajön egyik reggel, és megkéri, hozzon egy jó pohár vizet, olyan fárasztó volt abból a ronda fekete ládából kimászni, amibe nagymamáék tették. Ötévesen még csuda dolgokat gondol az ember, és anyuka is csuda dolgokat művelt a temetés után: ha épp nem aludt, sírt vagy furcsa történeteket mesélt, a szája és a haja bűdös lett, nem úgy, mint régen, mikor menta- és rózsaillat nyílt tenyeréből.

Kézen fogta a nagymama, és elvitte magához. A sekrestyében beleütközött Maximiliánba, sziürke habitusát összevázerte. „Túl éles az a metszőolló!” Csóválta fejét, arra ügyet sem vetve, hogy a lány vére bepíszkította, és ugyancsak figyelmen kívül hagyta legválogatottabb szidalmait. A csaphoz vitte. Lefertőtlenítette, bekötözte.

Az egész nyarat ott töltötte. A kollégium és a rendház épülete közös udvarra nyílt, így bármikor át tudott szaladni Maximiliánhoz. Hányszor állt szorongva, torkában dobogó szívvel a

kiskapu előtt: vajon otthon találja? Sokat utazott mindenféle rendi ügyek miatt, mikor végre megérkezett, fenyőerdő nevése betöltötte a házat.

Szeme sarkából figyelte, hogy megőszült, úgy fest, mint egy aranyozott ikonról kilépő ókeresztény pátriárka.

Évekig művirágot sem tartott maga körül, most pedig alig tudja abbahagyni az ültetést. Maximilián atya öregebbnek tűnt a koránál. Mikor? Hogyan? A rendi gondok, a definitóriummal való keserves összecsapások? Az alaptalan rágalmak, amiért olyan szenvedélyesen segített sokakon, időnként meggondolatlanul adakozva a kevés bevételből?

Tizenhárom év! Még a tékozló fiú se maradt ilyen soká távol az atyai háztól. Hogy ennyi idő után is visszavárják, alig remélte. Az elválás nem zajlott a legszebben: Latinkönyv koppant az ajtófélfán, Maximilián feje mellett, a szavakat már nem tudta fölidézni. Ennyi év távlatából csak a pap feleletül adott csendje számított.

Így télen a kertben megelevenedik a karmelita misztikus mester tanítása a lélek sötét éjszakájáról: Kopár fagy, dér rágta padok, a jégcsapok, akár egy fenevad fogai körben az ereszen, a rózsabokor kétségbeesett, meztelen karként csap az égbe, a nyáron ültetett kisebbek eltűntek a hóban.

Hiába faggatták, nem tudott érveket fölhozni akkori döntésére. A miért alaphól értelmét veszítette, válaszként csak arra talált választ, kiért... Időnként mégis a Sátánnak dolgozott, öntudatlanul, mint megannyi jó szándékú ember, aki büszkeségből vagy hanyagságból vezető nélkül marad. Az utak hogyan torkollanak mégis a szűk ösvénybe, talán a halál előtti másodpercekben, vagy az utódok életében? A fonalak gubancai között fölösleges óvatos léptekkel csetleni-botlani, határozott kéz és olló kell, inkább szakadjon ezer szál, mint a labirintusban vesszen valaki! Meg is ragadta ezt az erős ollót Gdanskban, a luxusapartman teraszán, és átvágott vele minden bogot.

A vén rózsabokrot még neki ültette, ha kijön, és szigorú, sima tekintetét végighordozza az udvaron, legyen mibe beleakadjon. Ki is vágathatta volna.

Éjfél elmúlt, mikor megcsörrent a mobilja. Maximilián az, miért telefonon keresi házon belül? Fölkapta köntösét, úgy futott a részvétlenül hűvös folyosókon végig, jaj, olyan hatalmas ez a rendház, a többiek általános káptalanra utaztak, Maximiliánt kora és gyengélkedése miatt hagyták itthon.

A pap viaszsárga arccal feküdt ágyában, habitusa rajta, telefonja az ágy mellett. Illést képzelte el mindig ilyen méltóságosnak és fegyelmezettnek, ahogy arcát elváltoztatja a szenvedés, mégsem ejt ki egy hangot sem.

A széles mellkas megmozdult, de csak kínosan hörgött, ám tekintete élessé, fürkészővé vált, egy borítékra mutatott. A lány fölkelt, automatikus mozdulattal belecsúsztatta köntöse zsebébe a levelet, aztán remegő lábbal rogyott az ágy elé. Még tíz percig tartotta az élettelen, ráncos kezét, mely mintha holtában is bátorítólag szorítaná.

Feltört belőle a zokogás, reggel hatig imádkozott a halott mellett, aki megjelent a különítéleten, ahol a Mester várta, mellette két fénylő alak, jóval kisebbek és halványabbak – szülei – és egy félelmetesen nagy, sugárzó lény, az őrangyala. Föltűnt három másik lélek is, és a távolból kiáltás hangzott: „Pap vagy te mindörökké, Melkizedek rendje szerint, az Úr kegyelméből! Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek!” Akár a tenger zúgása vagy a földrengés, úgy dörgött és morajlott a hang, majd megszámlálhatatlanul sok lény jelent meg, és leborulva hódoltak a Mester előtt.

Arra riadt fel, hogy meztelen lába elzsibbadt a hidegtől. Nincs angylasereg, csak a nyúlós, kaján sötétség és egy beesett arcú, megmerevedett hulla.

Szokás szerint a templomban ravatalozták föl. A nyitott koporsót éjszaka kirakták, hogy virraszthassanak mellette rendtársai. Két ezüst kandeláberben kormozva égtek a hosszú gyertyák.

Reggel fél hétkor kelt fel az ágy mellől, a székesegyházban rorátérra harangoztak. Csókot nyomott a halott homlokára. Eszébe jutott a levél, kapkodva bontotta fel, mintha azzal, hogy az írását olvassa, visszahozhatná az életbe. Pedig ismerhette volna keresztapját:

Rövid, fegyelmezett sorok végig, semmi mellébeszélés. A dátumozás szerint három hete írta. Utolsó kívánságként nyomtatékosan kéri rendtársait, ne engedjék fölboncolni, és abban a ruhában temessék el, ami épp rajta van. Meghagyta még, hogy könyveit keresztlányára bízza, és kér mindenkit, imádkozzanak lelki üdvéért.

Ennyi. Háromszor átfutotta a sorokat, forgatta a levelet, hátha talál rajta valahol még írást, jelet, bármit.

A két idős páter sokatmondóan nézett össze, már értették, miért nem akarta Maximilián, hogy az ünnepi öltözkékében temessék el. Sokat látott, viharvert öregek voltak, még a „régí iskolából”. Lehajtott fejfel ültek egymás mellett.

- Gondoltad volna Maximiliánról?
- Nem akarta, hogy kiderüljön. Tiszteletben kell tartanunk.
- Emlékszel még a Zsinat előtti nagyokra?
- Hogyne! A magiszterünk háta tele volt vörhenyes hegekkel.

Ostor.

- De csak halála után derült ki.
- Persze.
- De ezek a sebek Maximiliánon... Ilyet még nem láttam.
- Szög vagy tövis.

Hedvig két napig nem evett, nem ivott, úgy gyászolta az öreg papot, akitől annyiszor kapott feloldozást. Aki miatt lett valaki belőle, akinek mindig bizonyítani szeretett volna, még ha több ezer kilométer is választotta el őket.

A vérerős anyai, apai szeretet érthető, a szerelem bódulatához alig van hasonló. De az a makacs, szívós szeretet, melyet nem vérségi kötelék, és nem a két nem közötti érosz táplál, a szeretet, mely tökéletesen szabadon hagy, semmit sem kér, semmit sem vár, nem zsarol, és nem sajátít ki, megmagyarázhatatlan ajándéka az életnek.

Gyöngé érintést érzett a vállán, órájára pillantott: hármát mutatott. Úgy, hálóingesen, mezítláb kísétált a kerengőre. Vaskos, lassú pelyhekben hullott a hó, a holdnak csak kis csücske látszott egy hasas felhő alól.

Megint érezte azt a finom, sürgető érintést. A lugas felé indult. Vörösre csípett orrcimpái kitágultak: rózsailat! Megrökönyödve vette észre, hogy a vén bokor tele van félig nyílt, parázsló virágokkal. Majd kettétörték ágai. A hópihéktől még frissebbnek, hamvasabbnak tűntek, mint nyáron. Rohant be a metszőollóért. A templom üres volt. A virrasztók hajnal három és négy között pihenhetnek egy órát! A tömött rózsacsokrot észrevétlenül helyezhette a halott mellkasára.

- A gyász elvette a józan eszedet!
- De ha mondom atyám, itt szedtem, saját két kezemmel met-
sztettem le a rózsákat ma hajnalban!
- Megnéztem a bokrot. El van fagyva, mint eddig. Csak nem
akarsz épp minket becsapni?
- Nem hisznek hát nekem?
- Most már elég a hisztériából! Szedd össze magad!

Bolondnak, sőt hazugnak tartják! Másodpercekre megmerevedett, aztán kirohant a templomba. A két idős pap utána, ahogy csak bírt. A ravatal előtt sóbálvánnyá váltak. Egy vézna novíci-
us bóbiskolt ott virrasztás gyanánt, a zajra kezdett fölocsúdni. Hedvig arcra borulva remegett a nyitott koporsó lábánál.

A vékony, fehér gyertyák fénye megsokszorozódott a félhomályos templomban. Az egyik öreg keresztet vetett: A pár perce még skarlátvörös rózsák színaranyként villogtak a halott mellkasán.

Emlékezés egy világháborúra. 1

FEKETE KÉZ

HUDY ÁRPÁD tárcája

Szarajevó, 1914. június 28. Szent Vitus napja

Száz évvel ezelőtt húzta meg a békebeli Európa ős halántékának szögezett pisztoly ravaszát a Fekete Kéz.

A gyilkos golyók kioltották az osztrák–magyar trónörökös és felesége életét, de nem álltak meg a két áldozat testében. Tovább-süvítettek bosnyák földről a szélrózsa minden irányába, Budapest, Bécs, Róma, Berlin, Párizs és London, Varsó és Szentpétervár, Belgrád, Bukarest, Szófia, Athén, Konstantinápoly és Bagdad felé, millió és millió puskagolyóvá változva, megszámlálhatatlan agyúlövedékké, gránáttá, torpedóvá és bombává, kínhalált osztó lángsugárrá és mérges gázzá. S amikor öt nyár és ős, négy tél és tavasz gigantikus öldöklése után a vén kontinens meggyalázott földjeiről fellebbent a füstfüggöny, a hullahegyek, a városok és falvak romhalmaza alatt ott hevert négy impérium – a császári Németország, a cári Oroszország, az Osztrák–Magyar Monarchia és az Oszmán Birodalom – oszladozó teteme is.

1914. június 27-én Ferenc József elhagyta a schönbrunni kastélyt, és Bad Ischl-be utazott, hogy évtizedes szokásához híven kedvelt fürdőhelyén töltsen a nyarat. Ez évben korábban hagyta oda Bécset – hogy ne kelljen két nap múlva fogadnia a Boszniából diadalmaszkodva hazatérő Ferenc Ferdinándot, rebesgették a városban. Az öreg császár és király nem kedvelte unokaöccsét, aki már meglelt ember-

ként lépett elő trónörökössé, miután 1889-ben tragikusan meghalt unokaöccse, Rudolf, majd 1896-ban édesapja, Károly Lajos. Ferenc József sohasem bocsátotta meg a főhercegnek a cseh grófnővel, Chotek Zsófiával kötött rangon aluli házasságát. De ennél is súlyosabban esett latba, hogy teljesen eltérően gondolkodtak a soknemzetiségű birodalom jelenéről és mindenekelőtt jövőjéről. A császár nem engedett beleszólást a politikába kijelölt utódjának, a trónörökös azonban – főleg a gondjaira bízott hadseregre támaszkodva – szívósan kiépítette külön hatalmi bázisát rezidenciáján, a bécsi Belvedere palotában, amely egyfajta birodalmi árnyékkormányzatként működött a századforduló Monarchiájában.

Nem volt mentes a belpolitikai feszültségektől a fáradt, minden eresztekében recsegő-ropogó Ausztria-Magyarország déli szomszédja, a hozzá képest kicsiny Szerbia sem. A frissen megnyert két balkáni háború nyomán megnőtt ugyan területe és befolyása, még inkább megnövekedett azonban a nagyszerb álmokat melengető önbizalma és étvágya. Élen járt ebben – a radikális diákság és értelmiség lelkes támogatásával – a tisztikar, amelynek legelszántabb tagjai az 1903-as államcsíny során Shakespeare-drámákat megszenyítő brutalitással végeztek az osztrákbarát Obrenovics Sándor királlyal és Draga királynéval, az oroszbarát Karagyorgyevics Pétert ültetve a trónra. Az új miniszterelnököt, Nikola Pašićot kezdetben támogatták, de aztán túl óvatosnak ítélték politikáját, és ezért 1911-ben megalapították az Egyesülés vagy Halál nevű titkos szervezetet, hogy azzal radikalizálják a Monarchia és az Oszmán Birodalom szláv lakosságát. A hivatalos Belgrád sem bízott a kormánykörökben Fekete Kéz néven emlegetett összeesküvő csoportban, amelynek karizmatikus vezetője, Dragutin Dimitrijević ezredes – rendkívüli ereje miatt tisztársai az egyiptomi szent bikáról Ápisznak nevezték – 1913-ban a vezérkar titkosszolgálatának főnöke lett.

Bosznia és Hercegovina osztrák–magyar okkupációja különösen bántó szálla volt a nagyszerb hazafiak szemében. A muzulmán vallású, de gyakorlatilag szerb nyelvű bosnyákok – akárcsak a Magyarországhoz tartozó horvátok és az osztrák fennhatóság alatt élő szlovének – nemzeti érzelmű köreiben népszerű volt a délszláv testvériség eszméje, a közös jugoszláv állam terve. Főleg a diákság, a romantikus szabadságeszményekkel eltelt fiatalság mozgolódott. Amikor egyik földalatti szervezetük, a Mlada Bosna (Ifjú Bosznia) tagjai az újságokból hírül vették, hogy a trónörökös egy nagyszabá-

sú hadgyakorlat alkalmából Szarajevóba látogat, Gavriló Princip és társai elérkezettnek látták az időt a cselekvésre. Lázasan szervezni kezdték a merényletet, és kapcsolatba léptek a belgrádi Fekete Kézszel. Onnan meg is kapták a szükséges bátorítást és támogatást, de tudomást szerzett az előkészületekről a szerb kormány is, és az azonnali megtorló háborútól tartva a maga módján igyekezett azt megakadályozni. Bécset azonban nem figyelmeztette.

Ám ott e nélkül is tudatában voltak a veszélynek. Udvari körökben óvtak attól, hogy a trónörökös Szarajevóba látogasson, még hozzá a szerb nemzeti gyásznapon, tovább izgatva az amúgy is forrongó kedélyeket. Az 1389. június 28-i rigómezei ütközet a szerbek „Mohácsa”: a török ellen nemcsak csatát és királyt veszítettek, hanem évszázadokra országot is. De a bécsi keményvonalasok, főleg a hadsereg képviselői éppen hogy figyelmeztetésnek szánták e szimbolikus dátumra tervezett erődemonstrációt. Személy szerint is bizonyítani akart a hadgyakorlat és a főrangú látogatás sikeres lebonyolításával Bosznia osztrák katonai kormányzója, a magát mellőzöttnek érző Oskar Potiorek tábornagy, aki a gondjaira bízott tartomány biztonságáról győzködte Bécset, miközben elmulasztotta megtenni a legszigorúbb óvintézkedéseket.

A szarajevói orvgyilkosság történetét már közvetlenül a tragédia után páratlanul alaposan, mikroszkopikus részletességgel feltárták, majd könyvtárnyi irodalom foglalkozott vele. Újrapergetve a drámai képeket és szövegeket csak ámulni lehet a véres végkifejletet minden buktatón, emberi szándékon és tévedésen át holtbiztosan közelebb hozó „vak véletlenek” fatális sorozatán és összjátékán. Áldozatok és tettesek, főszereplők és statiszták a görög sorstragédiák hőseit idéző kényszerűséggel sodródhatnak, balsejtelmek, rossz előjelek, látva látott veszélyek dacára a szakadék felé, néha megtorpannak, megtántorodnak, de valami mindig továbblökí őket, hogy végül alázuhanjanak a feneketlen mélységbe.

Pereg a párkák orsója, sebesen gombolyítják a végzet szálait, csattanásra kész az olló. Sebesen forognak a trónörökös Csehországból Boszniába röpítő vonat kerekei, túl sebesen – Prágában gyártott fényűző szalonkocsijának fékjei áttüzesednek. Bécsben le kell cserélni, de hirtelenjében csak egy olyan első osztályú személyvagon áll rendelkezésre, amelynek nem működik a villanyvilágítása. A trónörökös dühöng: „Nemsokára már

a vasúti műhelyeket is nekem kell inspiciálnom!” A hibás kocsi fülkéit kísérteties gyertyafény világítja meg. „Mint egy kriptában” – jegyzi meg Ferenc Ferdinánd útban Szarajevó felé.

A boszniai látogatás első három napja olyan jól sikerült, hogy a biztonság illúziójába ringatta a trónörököst és feleségét. Megvolt a hadgyakorlat, a trónörökös elégedett volt a látottakkal, fényes vacsorán ünnepeltek, már csak a másnapi szarajevói program maradt hátra. Volt, aki azt tanácsolta, hogy azt inkább ejteni kellene, de Ferenc Ferdinándot nem olyan fából faragták. Megfutamodni most, amikor a feldíszített bosnyák főváros ünneplő közönsége várja? Az út előtt komoly kétségei voltak, de jobban félt attól, hogy gyávának tartják. Most azonban elemében érezte magát. Feleségével együtt derűsen meg is pirongetták környezetük aggályoskodóit. Mégsem olyan fekete az ördög, mint amilyennek lefestették.

És 1914. június 28-án reggel a hat automobilból álló főhercegi konvoj elindult a Miljačka folyó menti utcán világtörténelmi útjára, a szarajevói városháza felé. A harmadik gépkocsiban a trónörökös és felesége, velük átellenben Potiorek táborszernagy. A város népe aránylag gyéren felsorakozva az út mentén. Nincs katonai sorfal, mint Ferenc József 1910-es szarajevói útján, az csak az uralkodónak jár. A bábműködők és a kevés civil ruhás rendőr közé vegyülve több helyütt is izgatottan várakoznak a bombával és pisztollyal felszerelkezett merénylők. Elsőnek Mehmedbašić előtt halad el a kocsiszlop, de az ő idegei felmondják a szolgálatot. Később azzal védekezik, hogy nem látta, melyik autóban ül a trónörökös. A második merénylő, Čabrinović egy rendőrtől kérdezi meg, hányadik kocsiban utazik Ferenc Ferdinánd, kibiztosítja bombáját, és feléje hajítja. Az hátracsúszik az autó lehúzott pályavájáról az úttestre, a következő gépkocsi előtt robban. Čabrinović lenyeli az előkészített ciánkálit, és a folyóba ugrik. De a mérég nem hat, a víz pedig csak térdig ér. Kihalásszák, s a felbőszült tömeg meglincseli, ha nem menekítik ki a rendőrök.

A zűrzavarra megáll az első három kocsi, röviden tájékoznak, majd gyorsan továbbhajtanak a városházára. Az ünnepi fogadóbizottság dermedten hallgatja a dühtől tajtékzó díszvendég szemrehányásait, a polgármester alig tudja elmakogni köszöntőjét. Majd válságtanácskozás: hogyan tovább? Ferenc Ferdinánd hallani sem akar arról, hogy haladéktalanul elutazzék a városból. Ragaszkodik ahhoz, hogy meglátogassa a kórházban

sebesült adjutánsát. „Vagy számíthatunk még egy pár golyóra?” – kérdi ingerülten. A rendőrfőnök zavartan hallgat, Potiorek tábornoszernagy, a kormányzó azonban határozottan kijelenti, hogy nyugodtan mehet, ő vállal minden felelősséget.

Újra elindul hát a konvoj, ezúttal a város másik végén lévő kórház felé. A biztonság kedvéért most gyorsabban hajtanak, és óvatosságból az előzőtől eltérő útvonal mellett döntenek, de a fejetlenségben elfelejtik értesíteni erről a két első gépkocsi vezetőjét. Ők ezért az eredetileg kijelölt utat követik, és befordulnak egy szűk utcába, ahol sok ember várakozik a járdán. A harmadik autó követi őket, de Potiorek dühösen előreszól, hogy forduljanak vissza, mire a sofőr lefékez. A kocsi néhány pillanatig mozdulatlan. Pár lépésre a tömegtől, amelyben ott áll a „tartalékos” merénylők egyike, Gavriló Princip, az első kísérlet kudarcától megsemmisülten, már minden reményt feladva. Azonnal felismeri a váratlan helyzetet, előugrik és tüzel. A főhercegnő férje ölébe hanyatlik, aki simogatja az arcát, és kérleli, hogy ne haljon meg, éljen a gyermekeik kedvéért. De a trónörökös szájából is vér szivárog. „Császári felség, megsebesült?” – kérdi kíséretének egyik tagja. „Semmi – mondja elhaló hangon Ferenc Ferdinánd. – Semmi.” A lövés a nyaki ütőeret és a légcsövet találta el.

Princip sebtében lenyelte a ciánkálit, de azonnal ki is hányt, mire megpróbálta agyonlőni magát. A pisztolyt azonban kiütötték a kezéből, s a feldühödött tömeg majdnem agyonverte. Csendőrök mentették ki, és kardjukkal ütlegetve elvezették. Ezalatt a trónörökös autója megfordult, és Potiorek kormányzó rezidenciájához, a Konakhoz robogott, ahol kétségbeesetten igyekeztek elállítani a főherceg vérzését. De már nem lehetett segíteni sem rajta, sem feleségén.

Amikor megvitték Bad Ischl-be a hírt, Ferenc József ezt mondta: „Hihetetlen! Hihetetlen! Szörnyű. A Mindenhatót senki sem hívhatja ki maga ellen. Egy felsőbb hatalom helyreállította a rendet, amelyet én, sajnós, nem tudtam megtartani.”

Trónörökösnek a szigorú udvari protokoll szerint nem járt teljes pompájú állami gyászszertartás, Ferenc Ferdinándot és rangon aluli feleségét azonban a megengedettnél is szerényebben búcsúztatták – a korabeli sajtó szerint „harmadosztályú temetést” kaptak. A császár kérelmelhetetlen volt, nem engedélyezett kivételt.

Magyarországon üdvölgéssel fogadták a trónörökös halálhírét, a katonatisztek mindenfelé zajosan ünnepeltek. A politikai körök is fellélegeztek. Ferenc Ferdinánd nem rejtette véka alá magyarellenességét, s közismert volt, hogy uralomra jutása esetén mire számíthatunk: „...szeretném a jelenlegi Magyarországot négy vagy öt ilyen államelemre, a mai Csehországot két, a jelenlegi Galíciát ugyancsak két részre tagolni: akkor a német nép Magyarországon és Csehországban éppúgy megerősödhet, mint a tulajdonképpeni osztrák anyatartományaiban”. Egyik levelében pedig, amelyet Ferenc Józsefhez intézett, ezt írta Szent István trónjának várományosa: „Kérem, védjen meg ettől a néptől..., amely ezer éve állandóan lázadozik dinasztiaink ellen... Tudom, hogy nem vagyok népszerű Magyarországon, és büszke is vagyok rá, mert ilyen nép respektusát nem is igényelem”.

A szarajevói merényletnek örvendő magyarok úgy érezték, hogy országuk megszabadult a jövő egyik nagy fenyegetésétől. Hogyan is gondolhatták volna akkor, hogy kap helyette hamarosan egy másik, sokkal nagyobb, véresen valós veszedelemet, amelyet nem él túl?

A politikai merénylet – az egyéni és a kollektív vérontás egyéb formáival együtt – egyidős a történelemmel. Akárcsak a megválaszolatlan kérdés: felszíni jelenség-e, vagy valóban döntően befolyásolja a dolgok menetét? Másként alakult-e volna a világ, ha Caesar hallgat az intelmekre március idusán? Ha nem ölik meg Koppányt a német lovagok? Ha sikerül valamelyik Hitler-ellenes merénylet?

Tény viszont, hogy a szarajevói pisztolylövésekkel vette kezdetét az első világháború. Amely négy évre rá kilobbant ugyan, de csak azért, hogy húsz esztendő múlva annál pusztítóbban borítsa újra lángba Európát és a világ nagy részét.

Epilógus 1. Beteljesült átok?

1849. október 6-án nemcsak **Aradon** voltak kivégzések. Ezen a napon Pesten kivégezték gróf Batthyány Lajos első magyar miniszterelnököt is. Bécsben élő édesanyja a hagyomány szerint a következő átkot mondta Ferenc Józsefre:

Az ég és pokol pusztítsa el boldogságát! Minden nemzetsége vesszen ki a föld színéről! Őt magát azok-

ban verje meg az Isten, akik legközelebb állnak szívéhez! Az élete csak rombolás legyen, s a gyermekei nyomorultul pusztuljanak el!

E családi átok mellett még egy jövődőlés forgott közszájon ebben az időben Ferenc Józseffel kapcsolatban. Azt tartották, hogy a császár famíliájának 13 áldozattal kell bűnhődnie az aradi vértanúkért.

Mit mért a sors a későbbiekben az uralkodóra és családjára?

1. Ferenc József első gyermeke, Zsófia 1857-ben, alig több mint 1 éves korában meghalt.
2. Sógornője, Charlotte mexikói császárné 1867 márciusában megőrült.
3. Alig két héttel később Habsburg Matild főhercegnő tűzhalál áldozata lett.
4. Újabb két hét múlva Mexikóban agyonlőtték Ferenc József öccsét, Miksa császárt.
5. 1889. január 30-án következett be a mayerlingi tragédia, amikor fia, Rudolf trónörökös lett ön(?)gyilkos.
6. 1891-ben a tengereken eltűnt a főhercegi rangjáról lemondott furcsa Habsburg, Nepomuk János Szalvátor, aki az Orth János nevet vette fel.
7. Lovas baleset áldozata lett Vilmos Ferenc Károly főherceg.
8. Vadászbalesetben elhalálozott Ferenc József unokatestvére, László főherceg.
9. Tűzvész áldozata lett Zsófia főhercegnő, Ferenc József sógornője.
10. 1898. szeptember 10-én Genfben egy Lucheni nevű anarchista leszúrta Erzsébet királynét.
11. Mérgezésben meghalt a 19 éves Klotild főhercegnő.
12. Szarajevóban meggyilkolták Ferenc Ferdinánd trónörökös 13. és feleségét, Chotek Zsófiát.

(Forrás: <http://naput.hu/g-mainmenu-30/520-batthy-a-a-habsburgokra>)

Epilógus 2. Gavrilo Princip

Gavrilo Princip a bírósági tárgyaláson kijelentette: „Jugoszláv nacionalista vagyok, célom minden délszláv egyesítése, nekem

mindegy, milyen államformában, de mindenesetre Ausztria uralma alól felszabadulva.”

Mivel tettének elkövetésekor még nem töltötte be 20. életévét, az osztrák jog szerint nem ítélték halálra. Húsz év börtönbüntetést kapott, láncra verve tartották a theresienstadti erőd egyik sötét, nedves magánzárkájában. Csonttuberkulózist kapott, 1918. április 28-án halt meg a börtönkórházban. 1920. június 9-én újratemették Szarajevóban, merénylőtársaival együtt. „Ha néhány hónappal tovább él, valószínűleg hősként térhetett volna vissza a Jugoszláv Királyságba” – írta 2013-ban Adelheid Wölfl osztrák újságíró.

A merénylet után Princip több családtagját letartóztatták, köztük két testvérét, Jovót és Nikolát is. Egy ideig az **aradi** várban tartották fogva őket.

Epilógus 3. Arad

Aradiként fel szeretném hívni a figyelmet a két előző epilógus aradi vonatkozásaira.

A magyar, a foci és a szomorúság

BOLDOG ZOLTÁN tárcája

Szomorú, hogy a magyar néző még mindig rajong a focióért. Szomorú, hiszen minden hóbortnak megvan az aranykora, ami után már csak az ezüst-, a bronz-, a vas- vagy – Márai szavaival élve – a „szarkorszak” következhet. A lapostévék és az óriáskivetítők elé sereglett magyarok töretlenül, tudatosan vagy tudat alatt az Aranycsapat szellemét keresik a pályán. Egyszer újra ott leszünk, mondják. Meglátsd, néhány évtized, és utolérjük a világ élvonalát, biztatják egymást a szurkolók brazil pólóban és belga sörrel a kézben.

A focit azzal a nosztalgiával lenne érdemes követnie a magyarnak, ahogy a felnőtt tekint vissza gyerekkorára, ahogy Szindbád néz vissza a fogadóban töltött estére, a régi világra. Tudja, hogy elmúlt, de mindezzel együtt szereti. Akkor nem lenne olyan szomorú, hogy a magyar néző még mindig a foci megszállottja.

A foci a magyar sport ópiuma. Szurkolói rászoktak, s akkor sem jönnek le a szerről, ha már elfogyott. Keresik a gólokat, a sikereket, a játékosokat, a csapatot, ezért magukra öltik az angol klub mezét, a világbajnokság idején hollandnak, németnek vagy a Nyugat alkonyát jelképezve brazilnak öltöznek. Talán az Aranycsapat óta a magyar már nem is a jó meccsnek szurkol, hanem a csapatnak. Nem tudja távolról szemlélni az eseményeket, a kívülálló boldogságával, és azt mondani, én most ebben nem vagyok érintett. Csak nézem, szórakozom, szeretem, nem csinállok ügyet belőle, nem lövöldözöm nemzeti színű vaktöltényekkel a levegőbe, ahogy kolumbiai szurkolók vaktában élessel – csapatuk sikeres menetelése után. A magyar szurkoló nem tud kívülálló, pártatlan lenni. Talán gyávaság neki a tartózkodás, talán úgy érzi, a nagy demokráciában mindenképpen le kell adnia a szavazatát, tartoznia kell valahová, mert Kiskunseregélyes és Ferencváros neki már nem adja meg az egyívé vagy a valahová

tartozás érzését. A vízilabda és a kézilabda sem. Tudja a fene, hogy miért nem. Talán a fociban a magyar a saját szomorúságát is keresi, a balsorsot, amely régóta tépi. Tépje tovább nyolcegyestül is, onnan is fel tud állni.

A világ élvonalához tartozó magyar foci elesett utolsó, 1986-os vébészereplésével, sokak szerint pedig jelenleg az európai futball is, Koplárovics Bélával és Dzsudzsák Balázssal egyetemben, végnapjait éli. Akárhogy pumpálják a pénzt a fejlett Nyugat-Európa országai a fociba, csak nyögvenyelősen vagy sehogy sem győzik le az afrikai és a dél-amerikai csapatokat. A foci tehát nem a bruttó nemzeti össztermék kérdése, ahogy az egykori Aranycsapat sikere sem az állami szerepvállaláson múlt, hanem a grundokon. Mint ahogy most ott bujkál a favelák mögötti pályákon és az afrikai szavannák édesvízzel permetezett részén, ha nincs ott éppen éhezés és ebola. Hiába hát a stadionépítés, a felemás eszközökkel fel-felhevített nemzeti öntudat.

Magyar szurkolónak lenni mégsem azért kellemetlen focivébé idején, mert rejtett szomorúsággal kell néznünk, hogy nincs ott a csapat, az ország, a nemzet, a nép a pályán. Magyar drukkernek lenni azért szomorú, mert ha a választott csapat kiesik, a magyar néző percekben belül talál magának új favoritot. Mostantól őket szeretem, mondja határozottan. Mióta az angolok kiesetek, a hollandoké a szívem, súgja oda a szakállas MTK-drukker a Columbo-szobor tövében a Pride-ről érkező ismerősének. Ma Brazíliának szurkolok, holnap Németországnak, mondja a tudathasadásos fiatal náci, miközben egy paradicsomot hajít a melegfelvonuláson szambázók közé. A magyar kényszerszurkolás a lehető leggyorsabban megtalálja a tárgyát. Legyen szó fociról, celebról vagy politikusról. Nincs ideje megélni a szomorúságát, elgyászolni, halottaiban is szeretni Aranycsapatát, s így traumája is csak eggyel több lesz.

Nem érzi magát rokonnak a kortárs szerzőkkel, de a világirodalommal sem. Úgy véli, a boldogság a bordák alatt lakozik, a novella pedig a regénynél nehezebb műfaj. Nem szereti az idilli Erdély-képet és a felolvasásokat sem. Beszélgetés **BODOR ÁDÁMMAL.**

(Fotó: Boldog Zoltán)

„Nem keresem a pályatársakkal való rokonságot”

„A rövidpróza a regényhez képest igényesebb műfaj, zenei példával élve a kamarazene és a nagyzenekari mű viszonya” – mondja több korábbi interjújában is. Ehhez képest hogyan látja a verset?

A költészet megérint ugyan, de nem értek hozzá, elemzés szintjén pedig teljesen analfabéta vagyok. Alapvetően prózai alkotnak érzem magam, és bár igyekeznek egyesek belemagyarázni írásaimba bizonyos lírai kifinomultságot, a költészet iránti érzékenységet, én ezt nem érzem, nem is tulajdonítok jelentőséget a dolognak. Egyébként nem az én illetékességem eldönteni, hogy végül is létezik-e a prózának egy lírai temézete is.

Az viszont igaz, és csak megerősíteni tudom, hogy a rövid próza sokkal igényesebb és nehezebb műfaj, mint a regény. Tömörebb, rafináltabb, következőképp fogantatása is művészibb szemléletben történik.

Mi készteti arra, hogy tollat ragadjon?

nek a levegője, ahol esetleg megjelenik egy-két alak, és közöttük történni kezd valami – ez az, ami tud izgatni. Kezdetben magam sem tudom, hogy mi fog majd velük történni – végül is ez a kíváncsiság az, ami az írást aztán lépésről lépésre előre viszi.

A Verhovina madarai kapcsán tudna mondani egy jellegzetes tájrészt, figurát, nevet, amely elindította a regényt? A székeljudvarhelyi könyvbemutatón kiderült: jelentős hányada a műnek egy csíksomolyói panzióban született.

Igen, ez igaz, sokat írtam belőle Csíksomlyón, ám az ötlet maga otthon, Budapesten született. Én most egész pontosan nem emlékszem a regény kiinduló pontjára, és azt hiszem, hogy sok időre lenne szükségem, hogy hitelesen föl tudjam idézni, honnan pattant ki az a szikra, ami életre keltette. Talán a fennsík, a hőforrásokkal, azokhoz kapcsolódóan egy közfürdő, mosoda, ahol kezdik hasznosítani a termálvizet – úgy rémlik, valahol innen indult ki.

Szinte érezni az illatokat, az ételek, italok ízét, amikor olvassuk a regényt. Olyan, mint egy színesztéziával teli vers. Miért fontosak az illatok, az ízek?

Nem állíthatom, hogy fontosak, hogy egy elvárást teljesítenek, legfőnnebb azt, hogy számomra fontos kellékei a fölvázolt környezetnek. Nyilván ez is – és még sok minden – az író személyes elfogultságai közé tartozik, ezek óhatatlanul és rendszerint akaratlanul bevonulnak a próza szövegeibe...

Ön szerint a boldogság nem anyagi jólét, hanem történelmi környezet függvénye – mondja egy interjúbán, amikor arról kérdezik, hol élne szívesen. Verhovinán az emberek boldogok?

Nézze, beszámolhatok ezzel kapcsolatban egy közeli tapasztalatomról. Nemrég találkoztam egy maturandus lánnyal, aki ismeretlenül aláírást kért tőlem, közben megjegyezte, hogy Verhovina olyan szép, hogy ő ott szeretne élni. Ez számomra is meglepő vallomás, ugyanakkor egy nagyon komoly visszaigazolás is arra nézve, hogy valaki ennek a tájnak az emberi arcát

is látja, érzékeli, ahogyan én is. A boldogság adottság, kevesek kiváltsága. A boldogság és a szabadság érzete odabenn a bordák alatt lakozik, így történhet, hogy nagyon sanyarú körülmények között is boldognak, vagy akár szabadnak érezheti magát az ember. Elképzelhetően *Verhovinán* is.

Nem érez rokonságot a magyar prózairodalom egyik kortárs képviselőjével sem. Van olyan világirodalmi szerző, aki nagyon közel áll Önhöz, úgy érzi, hogy rokon lelkek valamilyen szinten?

Nem ismerem a világirodalmat. Bizonyára találnék ott rokon lelkeket, ha ez különösebben érdekelne... Ha vannak kedvelt írók, akiket örömmel olvasok, azokat nem azért olvasom, hogy találjam meg a gondolkodásunk, az élet- és írásművészetünk közös pályáit és pontjait, hanem azért, mert spontán esztétikai élményt nyújtanak. Másfelől tartom magam annyira eredeti írónak, hogy ne igen keressem a pályatársakkal való rokonságot.

Az Ön írásából hiányzik az idillikus Erdély-kép, amely több kortárs írónál megjelenik.

Erdély szemlélete és megjelenítése az irodalomban, a képzőművészetben egy illúzió kergetése, művészileg elég hiteltelen, nagy tévedés, vakvágány. Ennek a helynek semmi köze ahhoz az idillikus életvitelhez, azokhoz az életképekhez, amelyek az ábrázolás mintájául szolgálnak. Erdély amellett, hogy történelmileg, kulturálisan mindig is tagolt volt – gondoljunk csak például a mócvidék, Szászföld vagy éppen a székelység lakta térség radikális társadalmi, kulturális különbségeire. Mindig is megosztott, történelmileg egyértelműen szigorú kelet-európai táj volt. Itt valahol mindig a termékeny túlélés, a megújulás szándéka keveredett a stagnálás vágyával, komor visszahúzó erővel. Én találkozom ugyan Erdélyben – mint bárhol máshol is – bukolikus, pasztorális és valóban idillikus tájakkal, e tájakba illő emberekkel – ezek a nyugalom apró szigetei –, ám létük inkább a hely látványának súlyos ellentmondásaira figyelmeztet.

Több kritikában trilógiaként emlegetik a Sinistra körzetet, Az érsek látogatását és a Verhovina madarait. Ön tiltakozik ez ellen. Miért?

A *Sinistra* és a *Verhovina* között valóban érzem a rokonságot, *Az érsek látogatása* idegen közöttük. Nem mintha más lenne az az erkölcsi közeg, ahol szembesülünk ezekkel a történetekkel, de úgy érzem, hiányzik belőle valami, ami a *Sinistrában* és a *Verhovinában* jelen van, és az, amitől én az említett kettőt rokonnak érzem.

Az, hogy egymás után három regény keletkezett nagyjából rokon társadalmi környezetben, nem jelenti szükségszerűen azt, hogy együtt trilógiát képeznének.

Képzelt tájakon szeret berendezkedni, a Sinistra körzetben viszont találkozunk egy nagyon személyes önéletrajzi vonatkozással: Gábrriel Dunka, a törpe homokkal homályosítja az ablaküveget – mindez az Ön börtönéveit idézi. Miért tartotta ezt fontosnak beépíteni a műbe?

Nem építettem bele, beleépült magától. Itt egy gyártási eljárásról van szó, a környezetnek megfelelően a legkezdetlegesebbet kellett választani, történetesen egy olyat, amelynek technológiáját magam is ismertem.

Nem szeret felolvasni járni, nem szívesen beszél magáról – lehet olvasni több helyen is. Mi az oka annak, amikor elfogad vagy visszautasít egy felkérést?

Ha meghívnak húsz helyre, abból tizenkilencre biztosan elmegyek, meghívást olyankor hárítok el, amikor ez valami egyéb, korábban előjegyzett elfoglaltsággal esik egybe vagy éppenséggel számomra magánéleti szempontból alkalmatlan. Nem utasítok vissza meghívásokat, ha mégis ritkábban szerepelek, annak lehet inkább az az oka, hogy kevészer hívnak. A *Sinistra* német megjelenését követően német nyelvterületen legalább harminc különböző helyre hívtak meg beszélgetésekre, Magyarországon inkább iskolákba hívnak meg, évente egy-két alkalommal különböző irodalmi rendezvényre.

Van-e kedvenc novellája, regényrészlete, amelyet szívesen olvas fel?

Nem szeretek felolvasni. Én az olvasást meghitt, bensőséges gyakorlatnak érzem, ezért nem szeretem a saját értelmezésemet

senkire ráerőltetni, mellékesen elég rosszul is olvasok. Általában nem szeretem, amikor felolvasnak irodalmi műveket. Azt tartom szerencsésnek, ha azt az ember a saját képzelt hangján hallja. Egyébként szerzőktől, színészekről egyaránt hallottam már borzalmas előadásokat. A könyv olvasásra és nem felolvasásra való!

Hogyan látja saját műveit idegen nyelven?

Az idegen nyelv képes teljesen elidegeníteni saját szövegemtől. Amikor például németül kell felolvasnom, úgy érzem, hogy valaki másnak a szövegét adom elő. Kezd érdekelni a történet, szinte várom a kifejtet... Az ilyen fölkeréseket elvállalom, ilyenkor nincsenek gátlásaim, és igyekszem pontosan teljesíteni, mert ez a helyi elvárások része, amelyeket illik tiszteletben tartani.

VARGA MELINDA

UGRON ZSOLNA *Erdélyi menyegző* című történelmi regényéből Báthory Annáról és a 16. századi nemesasszonyok életéről, a boszorkányperek háttéréről tudhatunk meg érdekes dolgokat. Az író a női szempontból megírt történelmi regényről, a lektúrról és erdélyiségéről is beszél interjúnkban.

(Fotó: Cimbal Gyula)

„A kortárs irodalom nem nagyon vesz észre”

Az Úrilányok Erdélyben és a Szerelmi-féltők után miért váltottál műfajt? Hiszen azt mondtad, hogy a jó lektúrral semmi gond. Ha jól tudom, első regényed folytatását is tervezed...

Szerintem a *Szerelmi-féltők* sem lektúr, bár nagyon nehezen tudnám meghatározni, hogy mi is akkor. Amikor Meskó Zsolttal készítettük, azokat a dolgokat kellett megírom, kiírom. Nem látom be, miért ne írhatnék lektúrt, és miért ne írhatnék szépirodalmat, történelmi regényt, limerickeket, vagy akár miért ne slammelhetnék kötött sapkában egy színpadon, vagy készíthetnék szöveg-installációkat. Egyetemista koromban jogot és politikatudományt tanultam, közben újságíróként dolgoztam, a Színművészeti Egyetemre járó ismerőseim vizsgafilmjeiben szerepeltem, középiskolásként a rajztanárom megpróbált rábeszélni, hogy hagyjam ott a gimnáziumot, és menjek át a kisképzőbe... Most meg Báthory Annával, Várday Katalinnal és a többiekkel az Erdélyi menyegzőből volt kedvem egy kicsit együtt élni a 16–17. század fordulóján. Még maradok náluk egy ideig. Most úgy gondolom, ha kész a trilógia, akkor is írnék még. Majd meglátjuk, hogy mit és hogyan. Sokat kapok az olvasóktól. Biztatnak is.

Gyerekkorod óta érdekel Báthory Anna alakja, miért szeretted meg ennyire?

Mert drámai alak. És többek szerint nekem intravénásan kell a dráma. És mert titokzatos – bár erről legkevésbé ő tehet.

Hogy viszonyulsz ahhoz, amikor azt mondják, hogy az Erdélyi menyegző női történelemregény? Történelmi regényt írni férfi hagyomány – ezt is lehet olvasni az új könyved kapcsán.

Van női attitűddel megírt regény, és van ilyen történelmi regény is. Az *Erdélyi menyegző* ilyen. Azzal együtt, hogy amennyire történelmi regény, annyira mai regény is, hiszen én, az írója ma élek, a huszonegyedik századi agyammal írok azokról a dolgokról, amelyek engem foglalkoztatnak. A többi között egy bizonyos korról és annak ismert vagy fiktív alakjairól, de az ő problémáikból, rendszereikből, útkereséseikből, konfliktusaikból, megoldásaikból, drámáikból azokat választom, amelyek a huszonegyedik századi elmémet foglalkoztatják.

Ha új alkotó jelenik meg a kortárs irodalomban, igyekeznek beszkatulyázni, te viszont igyekszel kitörni ebből. Talán éppen azért foglalkoztat Báthory Anna és a 16–17. századi Erdély, Magyarország, hogy elfelejtesd kritikusaiddal az erdélyi lányregényíró?

Nem gondolom, hogy erdélyi lányregényíró lennék. Írtam egy mai lányregényszerű mesét, ami nagyon sikeres lett, és sok embernek örömet szerzett. Most mást írok. Erdélyi vagyok, írok is, meg is jelenik, így gondolom, be lehet rakni engem az erdélyi írónő skatulyába. De lehetnék pesti írónő is, mert ugyanannyi időt töltöttem eddigi életemből Budapesten, mint Erdélyben. Hogy Erdély megjelenik az írásaimban, az nekem természetes, ezért nem is szeretem magyarázni, hogy miért. Mert bennem ez van. Ez is van. Most. És lehet, hogy ha valamilyen oknál fogva Stockholmban élek majd egy ideig, az olyan elementáris hatással lesz rám, hogy onnantól kezdve csak valkűr-történeteket írok majd. Amúgy meg azt hiszem, engem a kortárs irodalom nem nagyon vesz észre. Tavaly a karácsonyi időszakban, amikor a világnak ezen a táján könyveket nagyobb mennyiségben el lehet adni, egyetlen olyan magyar regény volt, amiből többet adtak el, mint az *Erdélyi menyegző*ből – az nem szépirodalmi munka, nyilván. A szokatlanul jó eladási adatok ellenére az *Erdélyi menyegző*ről nem jelent meg kritikák tömkelege.

A regény nyitójelenete miatt lett ez a címe, és mert a korabeli forrásokban többször olvastam azt a képet, ahol Erdély a menyasszony és az egyik kérő az Oszmán Birodalom, a másik a Habsburg Császárság. És persze az én olvasatomban Báthory Anna is inkább Erdély menyasszonya, mint bárki másé, amíg úgy nem dönt, hogy ebből elég, most aztán boldogság lesz.

Két évet kutattál, olvastad a Móricz- és Makkai-féle Erdély-történeteket és más, a témához kapcsolódó műveket. Melyik forrás volt leginkább segítségedre?

A korabeli levelek és Radvánszky Béla *Magyar családélet és háztartás* című könyve, de Várkonyi Gábor, Nagy László, Péter Katalin könyvei is a segítségemre voltak. Sokat néztem a Borgiákat meg a Tudorokat, az angol televíziós sorozatokat, miközben írtam a regényt. Azt hiszem, a Borgiáknál láttam meg, hogy mitől működhetnek ezek a régen élt, valamennyire a történelemkönyvekből ismert karakterek. Hogy mitől lesznek élővé a mai olvasóknak, nézőknek.

Móricznál teljesen más Báthory Annát látunk, az ő könyvében Bethlen Gáborba szerelmes, és nem föltétlenül pozitív hős. Nálad máshová visz a szerelmi szál, a főszereplőd is életszerűbb, mint Móriczé. Mi az, ami fikció, és mi az, ami valóság a Te Báthory Annádból?

Nagyon kevés tényadatunk van Báthory Annáról. Bethlen leveleiből tudunk róla, egy-két szerződés, végrendelet említi. Báthori István országbíró végrendelete például, ahol kiköti, hogy Anna csak akkor örökölhet, ha rendes református emberhez megy férjhez. A végrendeletnek ezt a részét különben majdnem szó szerint idéztem a regényben, annyira szép a korabeli megfogalmazás. Nekem nem volt logikus Móricz Báthory Annája. Azzal együtt, hogy elfogadom, ha valaki szerint az én Annám egy agyrém. Bár a kor egyik neves kutatója szerint a karaktereim nem mondanak ellent a történelmi ismereteinknek. A szerelmi szál nálam is teljesen fiktív, ahogy Móricznál is. Nekem valószínűbbnek tűnt Esterházy, Bethlen nagy politikai ellenfele, Báthory Anna hozzá menekíti a fiát, az ő udvarába küldi kisgyerekként Jósika Gábort, nála kér és kap menedéket 1636-ban. Mindezt Esterházy Miklós egyik leveléből tudjuk. Ehhez képest Bethlen perelte, elvette mindenét, akkoriban azt is pletykálták – Anna hihette azt is –, hogy megölette a bátyját, de ha nem is, hadal jött ellene elvenni a trónt tőle... És persze meg lehet nézni

a korabeli portrékat is. Szerintem Esterházy jobb pasi volt. Ha már bele kell valamelyikbe szeretni... Mielőtt megköveznének, ezzel nem Bethlen politikai és államférfúi eredményeit vonom kétségbe.

Lin alakjával a korabeli szépségápolás, a népi gyógy-módok, a szerelmi varázslás, a török háremek világa, a kurtizánok élete is megjelenik a regényben. A magyar úrnőknek mennyire lehetett átjárása ebbe a világba?

Török rabnőik, hímzőasszonyaik, bulyáik voltak. Tudjuk, hogy némelyek leveleztek itt élő, előkelő török asszonyokkal. És persze a nyugati rokonsággal is, akinek volt. Tudunk olyan főrangú magyar hölgyről, akinek a császárné személyesen írt többször. Nyáry Krisztinának volt német fejedelemfi keresztfia. A gyógyító receptek, szépítőszerkekről kézre jártak. Mint ahogy gyümölcsöket, virágokat, egymásnak kedveskedő ajándékokat küldtek, úgy a tudást is megosztották. Ezek az asszonyok a hadjáratok idején nagyon egymásra voltak utalva.

Mi volt a célod Lin alakjával?

Lin egy korabeli isztambuli útleírásból született. Kinyitotta egy kicsit a regény világát. És fontos női szerep az övé. Ő az anya, a bizalmas barátnő, a semmiért egészen.

A Te Bethlen Gáborod nem az, aki megteremti Erdély aranykorát, sőt meglehetősen negatív figura. Török-tatár csapatokkal jön fejedelmi címet szerezni, átveri Báthory Gábort, aki korábban segítette, nemes asszonyok vagyona fáj a foga, megkínóztatja, boszorkánysággal vádolja őket. A regény miatt kellett sötétebb színben föltüntetned?

Bethlen Gábor török csapatokkal jött Erdély ellen, ez tény. Hogy Báthory Gábortól elfordult, és inkább magának akarta a trónt, az is. Hogy miért, azon lehet vitatkozni. Nem elvetemültebb, mint az akkori államférfiak túlnyomó többsége. Reálpolitikus. Akkoriban majdnem mindenki hasonló eszközökkel politizált. Ő tehetségesebben, mint a többiek, ezért több ideig, mint a többiek. Esterházy mindkétszer az ország egyik leggazdagabb özvegyét vette feleségül. Ettől még nem hozománypadász kalandor. Több név emelkedett asszonyi szoknyákon, mint kardhegyen. Persze helyzetbe kerülni nem volt elég.

Részletesen leírod azt is, amikor megkínózzák, vallatják Báthory Annát, Lint és nőtársait. A kolozsvári boszorkányperek jól dokumentáltak, ezekből merítettél?

Igen. És más boszorkányperекből, korabeli büntetőjogi forrásokból. Jól jöttek a joghallgató évek, az alapok megvoltak. Amikor én jártam egyetemre, a képzés még aránytalanul elméleti volt, és ennek megvannak az előnyei is. Például ilyesmiről is tanul a hallgató a jogi karon. Egész részletesen különben.

Esterházy Miklós a trilógiának szánt mű következő kötetének szereplője. Az ő jellemfejlődése is érdekes. Mi érdekelt vele kapcsolatban leginkább?

Nagyon szépnek találom a Bethlen–Esterházy párhuzamot. Beszédés. Mindketten középnemesi rangból jutnak a legmagasabb politikai pozíciókba. És ami még érdekesebb, mindketten meg is tudják tartani a hatalmukat. A református–katolikus ellentét is szépen kirajzolódik. Azt elég elkeserítőnek találtam, hogy mindketten csakis a maguk útját, megoldását találták üdvöztőnek Magyarország jövőjét tekintve. Pedig azt gondolom, a céljuk ugyanaz volt. Csak másképp gondolták elérni.

A 16–17. században nem volt könnyű nőnek lenni, nemesasszonynak pláne nem. Híres erdélyi nemesi család leszármazottja vagy, nem állt tőled távol ez a világ. Te mit tettél volna Báthory Anna helyében?

Nem tudom. Valószínűleg nem is értem volna meg a felnőttkort.

Szenvedélyed a gasztronómia, első könyved eredetileg receptes könyvnek készült, az Erdélyi menyegzőben viszont kevés szó esik ételekről, annál több ruhakölteményekről, ékszerekről, kiegészítőkről. A kor étkezési szokásai, úri lakomái nem voltak annyira izgalmasak, hogy írj róluk a regényben?

Már sokat és sokfélét írtak a kor étkezési szokásairól, konyhájáról. Egyébként szerintem írok azért eleget. A lakomák és pont Bánffy kapcsán. Benda Borbála történész disszertációja a korabeli udvari rendtartásokról nagy segítség volt a lakomák, mulatságok megelevenítéséhez. A ruhák, ékszerek gazdagsága, részletűssége és a leíró nyelvű dűssége rabul ejtett, azért van tele textilekkel és öltözékekkel a regény.

A szépség mellett funkcionalitása is volt a korabeli női öltözetnek, hiszen ebben „utazott” a nemesasszonyok vagyona, ha menekülni kellett. Miért tartottad fontosnak kiemelni a kor öltözködési kultúráját?

Nem tartottam fontosnak. Egész egyszerűen beleszerettem a kelmékbe, anyagokba, a szabásokat, szövémódokat megkülönböztető szavakba. És mert a ruháikat maguk készítették, gyakran maguk hímezték a keszkenőket, egy-egy süvegről hosszan leveleztek, azt gondolom, más súlya volt ezeknek a dolgoknak az életükben. Jobban meg volt szabva, mit lehet viselni és mit nem, mi ildomos és mi nem, de azt a kevés korabeli női portrét elnézve, ami fennmaradt, látszik, hogy a szabályokkal együtt lehetett jól öltözni és rosszul. A magyar viselet egyébként mind a férfi, mind a női ruháknál nagyon különbözött a nyugatitól, Bethlen Miklóstól, a későbbi kancellártól tudjuk, hogy utazásai során nyugati öltözetet viselt, és mikor hazajött, gyorsan magyar ruhát húzott. Nehogy itt vagy ott megszólják.

Izgalmas nyelvezetet használsz, kicsit archaizáló, ugyanakkor mégsem ijesztő a mai olvasónak. Mit lehet tudni a korabeli beszélt nyelvről?

Szinte semmit. A korabeli levelezési, írott nyelvet ismerjük. És a gúnyversekből, népköltésekből következtethetünk a beszélt nyelvre. Ami, azt gondolom, török, német, innen-onnan érkező zsoldos forgalommal egyáltalán nem volt egységes. Sőt.

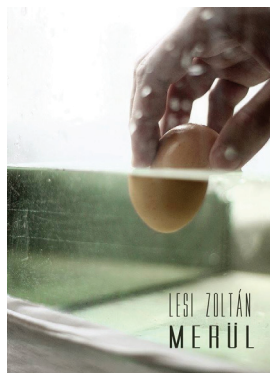
Azt már elárultad, hogy Várady Katalin és Nyáry Krisztina meg Báthory Anna lesz a következő könyved kulcsfigurája Esterházy mellett. Mit tudhatunk még az új regényről?

Nem sokat. Még csak most írom. De a borítóját már meg lehet nézni az interneten. *A nádor asszonyai*, ez lesz a címe. Bár lehet, hogy a borítón is változtatunk még.

A harmadik kötet kulcsszereplői kik lesznek?

Brandenburgi Katalin, Wesselényi Anna. Mindig kell egy Anna.

LESI ZOLTÁN második, *Merül* című verseskötete az út-, a pár- és otthonkeresés küzdelmeit mutatja be a horrorisztikus képek mögé rejtett idilli megfigyelésekkel. **BOLDOGH DEZSŐ** mártózott meg a rövid könyvben.

Az idill rejtett borzongása

Második könyvével jelentkezett Lesi Zoltán a *Daphnis ketskéi* után. A *Merül* című verseskötet olvasója a stiláris archaizmusokat tartalmazó szerepjátékok helyett immár a költői én otthontalanságát, útkereséseit plasztikusabban kifejező, ál- és valós életrajzi motívumokkal teli, mai nyelvezetű művel találkozhat.

A könyv ismét gondos válogatás eredménye. Lesi érezhetően sokat dolgozik, mondhatni, szöszmötöl a versein, és emiatt a *Daphnis ketskéi*hez hasonló, sűrű és összefogott anyagot kapunk. Az egyetlen ciklusból álló, mindössze negyvenkilenc oldalas kötet elmélyült olvasást igényel, rétegzettségé nem teszi lehetővé a gyors ismerkedést. Lesi valamit tanulhatott példaképeitől, Nemes Z. Máriótól vagy akár Marno Jánostól is, de kifejezőeszközei sajátos, szuverén jelentéstereket képeznek.

A korábbi rokokós és a nyelvi játékok leginkább Weöresre hajazó stílusa helyett most új kifejezésmóddal próbálkozik, amely kortárs hangok finom, de jól felismerhető árnyalataival keveredik. Mindez azonban csak a külső héj, a kicsit személytelen, kívülről fókuszáló költői én távolságtartása, amely Lesire mindig is jellemző volt.

A *Merül* többnyire talányos darabjait áthatja a gyermekkor és az apává válás élménye, az idősíkok szándékos keveredése. A közelmúlt félálmodat idéző világában összemosódnak szerepek

és megszólalók, mi, olvasók is merülünk minden verssel a költészet teremtette dimenziók cseppfolyós, mégis mértanilag precíz közegeiben.

Lesi Zoltán kitűnő tárlatvezető, helyenként mintha a Sejt című horrorfilm utazásainak állóképeit látnánk, félbevágott lovak helyett gyermekkori kádcsata színhelyét, szobasarkok félhomályait, apró, jelentésüket veszített tárgyakat akváriummi fényben, érzékeny színvilágításokkal. „*Mintha a privát mágia lenne az egyetlen eszköz arra, hogy – hazugságon és őszinteségen túl – otthonos mintává varázsoljuk az (ön)idegenség alakzatait*” – mondja Nemes Z. Márió a fülszövegben.

Ha ennél a hasonlatnál maradunk, a felnőtt Lesi mintha mágiikus szertartásokat végezne, kavicsokat, játékkockákat, emléktörmelékeket gyűjt egybe, rendez és preparál, lassú, de biztos módszerekkel építgeti, értelmezgeti át mondatról mondatra univerzumait. A spontán akarat eget ostromló lendülete helyett mérnöki elme pásztázza a tudattalan síkját, inkább a partokat figyeli, mint az óceánt. Lesi, mit sodornak ki a hullámok, mi az, amit érdemes lehet felhasználni.

Alig akad olyan szöveg, ahol ne volna jelen a rejtett borzongás. De ahogy a *Daphnis ketskéiben* sem észlelhető rögtön a nyelvi játékoság mögött az idillkeresés kényszere, a *Merül* esetében sem ismerhetőek fel azonnal az Alice miniatűr Csodaországába betévedt szörnyek. A költőre jellemző műgond már-már kényszeres, védelmet ad az ártó erőkkal szemben, ezért tűnhetnek „mesterséges csinálmányoknak” ezek a művek. E megjegyzés felfogható akár rosszmájúságnak is, valójában egyáltalán nem az. Lesi ügyesen alkalmazza a kortárs líra hatáskeltő eszközeit, de nemcsak emiatt közlik rangos folyóiratok, hanem mert többségében kitűnő szövegeket ír. Lexikális feltérképezéssel vág neki költői témáinak: „*A nagykönyv szerint már kinőtted a szeder-csíra állapotot*” – írja születendő gyermekéről. Majd így folytatja: „*...előbb legyen szád meg szemed. / Úristen, mit tegyek, ha nem lesz meg / mindene...*” (Szeder-csíra).

kitalált segítő-ártó lényei avatkoznak be. *„Beesek az asztal alá,
/ fáj. Az angyal mozdulatlanul néz” (Arion).*

Látleteket kapunk az út-, a pár- és az otthonkeresés küzdelmeiről, programozott víziók és kényszerképzetek idéződnek meg a költői laboratórium eszközeivel. Lesi rengeteg allúziót, sűrített képet használ, de előfordul, hogy az addig remekül felépített, koherens szövegvilágot egyáltalán nem odaillő hasonlattal zárja le: *„Talán érezted néha, / de óvatos voltam, mint a tenger Velencében” (Alice woodoobabája).* Akadnak képei, amelyek önmagukban érdekesnek tűnhetnek, de annyira valóság-idegenek, hogy vers is, mese is kiveti magából. Például a leggyermekibb lelkű felnőtt olvasóknál is nehéz sikert aratni egy ilyen képpel: *„... a baktériumok, / amelyek túl kicsik, hogy a barátaim legyenek...”*. Nem kevésbé bizarr a következő néhány sor is: *„...és úgy / visszaköltöznék testébe, keresztülúszva, / mint spermium, akit legyőzött a honvágy...”*. De az efféle kisebb megingásoktól eltekintve a kötet színvonalas, összhatása emlékezetes.

BOLDOGH DEZSŐ

Hallottak már **SZIGETI LAJOS** költőről? Nem? Pedig elég vad elképzelésekre bukkanhatnak *A Tejút szélén* című verseskötetében. Például arra, hogy az édenkert az űrben található. **BOLDOGH DEZSŐ** mutatja be a kötetet.

Galaxisok és metaforák

Nagy utat tett meg a kozmológia tudománya Steven Weinberg híres *Első három perce* óta, amely a hetvenes években jelent meg, nagyjából Szigeti Lajos költőként való bemutatkozása idején. Ma már akár 10 a mínusz 43.-on másodpercig – és tovább – bontható, modellezhető a világegyetem keletkezésének misztériuma. *A Tejút szélén* is valahol itt kezdődik, legalább is a *Teremtés hat pillanata* című vers szerint, mintha az édenkert is az űrben, magfúziós folyamatokon keresztül jött volna létre. Szigeti, korábbi köteteinek tanúsága szerint is, érdeklődik a reáltudományok iránt, motívumokat merít belőlük verseihez.

A könyv befejező versében Isten „térgörbület-tenyerében” poroszkál az egész földhözragadt emberiség. Hogy mennyire illik össze az efféle vonzódás egy hagyományokat követő és harmonikus megszólalásmóddal, az ennek a költészetnek a titka és rejtett üzenete is egyben. E stíluskeveredések miatt művel Szigeti Lajos sajátosságos, mégsem hivalkodó lírát.

A már érett korba lépett szerző művéhez útmutatásként érdemes idézni irodalmunk egyik nagy öregjének, Hárs Ernőnek fülszövegbeli szavait: „Vannak költők, akik végtelenül bonyolult és egyre inkább széteső világunkat tovább bomlasztják. [...] Szigeti Lajosban még él a költészet szakrális hivatása. Összefoglalni a bomladozót, felülemelkedni a megtévesztő láttszat köznapiságán...” Szigeti rokonszenves lírát művel, olyan

természetességgel, amelyet időnként költőileg elnagyolt megoldásai sem rontanak le végképp, legfeljebb befelbőszödik tőlük az édenkerti táj. Az a tér pedig a kozmikus rend és a személyre szabott léttér találkozásaként jön létre – galaxisok és metaforák kíséretében.

Szökő évek és *Közelképek* a ciklusok címe, mindössze ebből a két részből áll a kötet, melynek verseit a borítóval együtt Vén Zoltán illusztrálta, néha kicsit szájbarágós, de magas színvonalú, esztétikus grafikaival. A nem túl bőséges anyag hamar végigtanulmányozható, tulajdonképpen könnyű vagy inkább könnyed olvasmány.

A Tejút szélén lírai eszközeiben is mértéktartó. Habár többféle formát használ, hasonló a versek lüktetése. A kohéziós erő, a láttatás, a végső kidolgozottság szintjei azonban, finoman szólva, nem egyformán magasrendűek. A *Szökő évek* ciklus címadó darabjában egészen remek, akár Nagy Lászlóhoz vagy a régi barát, Bella István szelleméhez méltó sorokat olvashatunk: „*Gyümölcsfák ágaskodnak, / tarlón markot szed a szél, / jaj a fészekhagyónak, / jég-karmok közt elalél*”. Néhány oldallal később viszont így fejezi be az *Idősíkok* című verset: „*A múlt egyszerre régmúlt / diadalút meg tévút / szűk kanyarnak ütköző, / már befejezett jövő*”.

A kötet több helyén található, sokszor egyetlen íráson belül is az első pillanatban meglehetősen zavarba ejtő színvonalbeli ingadozások. Lehet, hogy tudatos ellenpontozásról van szó (Szigeti melleleg képzett zenész is), vagy így akarja a hetvenes éveiben levő költő „modernizálni” a darabjait, nem tudható. Pedig a témakezelés, a rengeteg kozmikus hasonlat és utalás azt jelzi, hogy Szigeti naprakész, élénk szellemű alkotó, aki saját stílusát is képes megújítani, áthangszerelni. Vagy talán a természet pazarló ereje, vénuszi pompája nyűgözi le annyira a költőt, hogy mindent a jelekre bíz, és a végső csiszolással olykor nem törődik. Az idézett szakaszok ellenére Szigeti alapvetően harmóniára törekvő alkotó, miközben a törekvés egyáltalán nem jellemző rá.

Az idill első pillanattól jelen van ebben a lírában. „*Nem tudom, megfejtethető-e e mosoly minden titka*” – írja Gyimesi László egy korábbi kötet recenziójában, és ez *A Tejút szélén* című kötetre is

értvényes. Mindenesetre kevés ilyen megnyugtató és érzelmileg letisztult könyvet olvashatunk manapság.

A *Közelképek* ciklusának túlnyomó része valójában egy enyhén modernizált hangszerelésű lírai bédekker, kedélyes természetrajzi leírások sorozata. Néha olyan, mintha versekbe szedett konyhakerti útmutatót tanulmányoznánk. Itt „csörgőit pólyás bokor rázza”, a vadalma Krisztus-tövisre, sün-tüskére hull, színek tűzijátékától lángol az erdő és az éden, ahová a költő ideiglenesen beköltözik. Közben „vigaszágon szeretne a mennybe jutni”.

Kellemesek ezek a költemények, nem adnak hozzá túl sokat a világképünkhöz, de nem is ez a céljuk. Olvasásuk közben csak néha érezzük, hogy a huszonegyedik században élünk, mikor fény-védőháló nélkül az idilli tájak felett is elhúz egy vasmadár, és halálugrásra készül pár levél. Szigeti olyan nagyvonalúan szórja képeit, hogy először fel sem tűnnek az olyan igen hanyag rímek, mint például a „kotyog kikötött csónak / lesőharcsa csobban...”.

A hang csak időnként komorodik el vagy lázadozik a maga csendes módján a múlt, a látszólag valódi, lineáris idő eseményeit felidézve, az országvesztés, a trianoni sebek fájdalma kapcsán. De a versben ilyenkor is érkezik Csaba királyfi megmentő seregével.

Költészetileg a legjobb gyógyír a személyes történelem felidézett gyermekkori mozzanatai, „mikor óránk súlyozni visszavonult”. Szerencsére az ilyen alkalmakból van több a kötetben. Szigeti Lajos honlapját elnézegetve azért az is megállapítható, hogy nem ez a legerősebb könyve. Számos, formai és gondolati értelemben is tágabb ívű költeményt találhatunk a honlapon, mint amelyek ebben a kötetben szerepelnek. Az összehatás tehát emberileg és költészetileg szimpatikus, anélkül, hogy a költő erőlködve próbálna olvasóbarát versekkel hatni ránk. Ha *A Tejút szélén* a derűs, érett kor megtalálásának vágyából fakadó gyűjtemény, célját kitűnően megvalósítja.

JÁSZ ATTILA értékelése a *Szlovákiai magyar szépirodalom* című 2014-es kötetről.

A Normális Olvasó és a Szlovákiai magyar szépirodalom

Nos. Ez a könyv értékelhetetlen. Ez a könyv értékelhetetlen, mint minden öncélú antológia. És minden antológia öncélú. És ezért értékelhetetlen is.

Kint ülök a nyári kertben az asztalnál, és azon gondolkodom, mit fogok mondani erről a könyvről. Hogy például neveket nem is kéne említeni. Mert ugyan ez fontos számvetés egy régió, egy rezervátum számára, hogy kik a leginkább hadra fogható harcosai, akikkel büszkélkedhet, de. Egy jó antológia önös célja, hogy olvasható legyen. Hogy ne a nevek listája fusson a fejünkben, nem szakmabeli, hanem normális olvasóról beszélek, ha van ilyen egyáltalán, normális és olvas, ó! Hogy megjegyezzük, hogy tudod, az a stoppos szöveg, na, az nagyon, azt érdemes elolvasni, megjegyezni a szerző nevét. Meg az is erős, tudod, a híres költő fia, aki nem akart felolvasni a múltkor a Mediawave-n, de milyen kemény ez a hányós írása. Meg a megjegyezhetetlen számozású kamerás versek, és a barát halálára írott vers is brutális, a vízihulla kezén a „jelentéktelen, száraz sáv”-val, a gyűrű nyomával. Valahogy így képzelem a Normális Olvasót. (Aki nincs persze.) Mégis, csináljunk úgy, mintha lenne. Ahogy értékelhetetlen könyv sincs a viccen túl.

Ez az antológia kiállta az idő próbáját. Ezekben a nagyon nehéz, forrásággal megterhelt, munkaellenes napokban is élvezettel olvasta a Normális Olvasó. Rögtön az elején félretette előítéleteit ismert és ismeretlen szerzőkkel, neveikkel és azok

jelentéseivel szemben. Nem volt nehéz. Rögtön egy jó kis ködös történetbe bonyolódott, ugyanis szokásától eltérően nem össze-vissza vagy lóugrásban olvasott, hanem az elejétől kezdve haladt a vége felé. Kíváncsi volt a hatásra, hogy a szerkesztő vajon miért ábécés rendbe szerkesztette a kötetet. És lehet-e, működik-e így a dolog? És működik, pedig mechanikusnak tűnik az elv. De mégsem az a könyv. Van egy lüktetése, hullámozása, ami megfelel egy Normális Olvasó ritmusának. Próza, vers, próza, vers. Egy hosszabb-rövidebb történet után jólesik elácsologni egy-egy illatos verscsokor mellett. Nem kell olvasóizomból nyomni az oldalakat, szövegeket, olvastatják magukat. A Normális Olvasó direkt nem megy be a könyvtárba megnézni a korábbi köteteket, mert hiába lapozgatta őket, az Új könyvek polcra leemelve, azért ilyenkor másképp néz, olvas és figyel az ember. És másra is. Nem akar hasonlítani, hinni akarja, hogy ez most egyszeri dolog, és remélhetőleg minden évben kijön egy hasonló termék, természetesen a rezervátum kertjéből.

Még éjszaka is olvasható, letesztelte Normális Olvasónk, egyetlen veszély, hogy felhúzza magát az ember egy-egy történeten, beleéli magát, kíváncsi lesz a végére, nem hagyja abba, félbe, aztán már ugrik is az alvás. Nála legalábbis vannak ilyen veszélyek. Víz mellett is remekül fogyasztható, bár nem vízmentes, legalábbis így, „kéziratban”, pdf-ben, de kádban vagy strandon is kitűnően működik, le van tesztelve. És kell-e ennél nagyobb dicséret?

Még akkor is, ha nincs új a nap alatt. A történetek ismerősek és összekeverhetőek, ami azt jelzi, valami nagyon egységes, kollektív tudatalatti dolgozik e rezervátum lakóiban. Másképp ugyanaz persze mindegyik. De hát ez a művészet specifikuma, nagyjából két örök téma van, tudjuk, melyek. A szélsőségek. De beszéljünk irodalomról! A versekre ugyanez érvényes, csak a két fő téma egybeolvad a személyen keresztül. Mitől jobb a Pokol – a Pokol írott változata természetesen –, mint a Purgatórium vagy a Mennyrország? Mitől izgalmasabb? Pontosan. Pedig milyen közel vannak egymáshoz, tudja meg NO az egyik versből. *Keddpokol és szerdamenny*. És ez csak a vers címe, de ezen túl még rengeteg szóleleményt kifejleszt magának Normális Olvasónk. Dandaranda például. Amiről annyi derül ki, hogy mákos is lehet, de hogy mi is lenne az, nem. De ezt „elgolgotásítja”. (Ezt is feljegyezte.)

Normális Olvasónk egy másik rezervátumból jött, számára mindez jelzés. Hogy ezen a kicsi területen mennyi jó harcos össze tud verődni egy antológia erejéig, és milyen remek teljesítményekkel. Az ismert nagy harcosok és főnökök nem okoznak meglepetést, hozzák a formájukat. Az ismeretlen szerzők pedig meglepetést okoznak, nem is NO számra, hanem a bőréből előbújó Szintén Szerkesztő számára, sok új név bukkan fel jó szövegekkel. Nem tudja SzSz, azaz Szintén Szerkesztő, hogy fiatalok, pályakezdők vagy kik rejtőznek e nevek mögött. Nem is derül ki a kötetből, csak az, hogy az írások nagy része a másik, a nagyobb rezervátum területén jelent meg, ahol ugyanaz a törzsi nyelv. Ami megint csak jelzés a megmérettetésről. Hasonlíttatni persze nem kötetben belül is lehet, ki mit lát bele ugyanabba a Segantini képbe például. A lét rönkjét szánkón húzó öregasszonyt vagy egy kislány bozontos övét. De itt álljunk is meg, a többi maradjon a könyv titka...

Végül mit is mondhatnánk így együtt, Normális Olvasó és Szintén Szerkesztő az Aktuális Antológiáról? Az antológiáknak, ha van hasznuk, az az öncél. Hogy olvastatják magukat vagy nem? Nem kell többről szólnia. „Legfeljebb nem sikerül...” Na de most sikerült. Sőt. Szóval, gratula!

PS. És a nevek – mégis – a teljesség igényével, avagy ipiapacs:

AICH PÉTER

ARDAMICA ZORÁN

BALÁZS F. ATTILA

BAKA L. PATRIK

BARAK LÁSZLÓ

BÁRCZI ZSÓFIA

BETTES ISTVÁN

BODNÁR GYULA

CZUCZ ENIKŐ

CSEHY ZOLTÁN

CSILLAG LAJOS

FELLINGER KÁROLY

FORGÁCS MIKLÓS

GÁL SÁNDOR

GREDEL LAJOS

HAJTMAN KORNÉL

H. NAGY PÉTER

HIZSNYAI ZOLTÁN
HIZSNYAI ANDRÁS
JUHÁSZ KATALIN
KULCSÁR FERENC
MACSOVSZKY PÉTER
MIZSER ATTILA
NAGY HAJNAL CSILLA
N. TÓTH ANIKÓ
NÉMETH ZOLTÁN
PÉNZES TÍMEA
POLGÁR ANIKÓ
RÁCZ BOGLÁRKA
SZALAY ZOLTÁN
SZÁSZI ZOLTÁN
SZÁZ PÁL
THIELE-CSEKEI ENIKŐ
TÓTH LÁSZLÓ
TŐZSÉR ÁRPÁD
VARGA IMRE
VERES ISTVÁN
VIDA GERGELY
Z. NÉMETH ISTVÁN
ZIRIG ÁRPÁD

Ha a szlovák szélsőjobboldal olvasna szépirodalmat, minden bizonynyal máglyán égetné el **PAVEL VILIKOVSKÝ** *Kutya az úton* című regényét. Az író olyan kérdéseket érint, amelyek a szlovák viszonyokból kiindulva Közép-Európa közös problémáira világítanak rá.

Kis nemzet – nagy horror vacui

Milyen tapasztalat egy kis nemzethez tartozni? Hogyan lehet megismertetni másokkal annak kultúráját? Voltaképpen mit jelent a nemzet fogalma Közép-Európában? Ehhez hasonló kérdéseket tesz föl Pavel Vilikovsky *Kutya az úton* című esszéregényében. A szlovák szerző már-már kényelmetlenül őszinte, stílusában pedig fesztelen és gördülékeny szöveget írt Szlovákiáról, és arról, hogy milyen Európában (egyáltalán a világon) szlováknak lenni a kommunizmus után.

Kényelmetlen őszinteségének köszönhetően a magyar olvasó előtt hamar kiderül: nem különbözünk mi annyira egymástól, hogy ne lehetne a legtöbb állításban a két nemzet nevét felcserélni. Posztszovjet országgént hasonló gondokkal és komplexusokkal küzdünk. Úgy tűnik, hogy a rendszerváltás után nemcsak nálunk volt nagyon forgalmas a damaszkuszi út, hanem náluk is. Nemzeti sajátosságaink némelyike kicsit nyugatabbról nézve eltűnik.

Egy (vagy Közép-Európa problémáit általánosítva több) nemzet sorsát érinti ez a kis kötet, mely szarkasztikus, nagyszerű humorával, kéretlen őszinteségével egészen biztosan óriási felháborodást válthatott volna ki a szlovák szélsőjobb ideológiával azonosuló olvasók köreiből – ha nem lenne oximoron az olvasás és a szélsőséges politikai meggyőződés. A *Kutya az úton* emiatt is ellentmondásos vállalkozás.

Mert kihez is szól voltaképpen ez a könyv? Hiszen maga a narrátor, a szlovák Iksz Ypszilon is megjegyzi, hogy a könyvkultúra ma már haldoklik, a világnak nincs szüksége írókra, az íróknak viszont mindig szükségük lesz a világra. Bár siránkozó felhangból van a legkevesebb ebben a megállapításban, mégis zavaróan patetikus, újra és újra visszatérő eleme ez a szövegnek. Talán ez róható fel a kis kötet egyetlen hibájaként, hiszen a szerző és a fordító nyelve eleven humorával és szertelen játékoságával egyáltalán nem illik a keserű belenyugváshoz, de a komoly tény-megállapításhoz sem.

Annak, aki már olvastában hazaárulózni kezd, biztosan nem sokat nyújt majd a *Kutya az úton*. Mondhatnánk: azoknak szól, akik szívügyüknek tekintik a kultúrát és az irodalmat. Ez a tábor sem homogén természetesen. Vilikovsky – a narrátoron keresztül – a szlovák értelmiséget, a szlovák művészeket sem kíméli. Tisztességes szerző lévén magát sem. Azoktól, akik hivatásuknak tekintik megmutatni „hogy a szlovák büszke és önérzetes nemzet”, megkérdezi, hogy valóban az-e. Miért fontos egy kis nemzetnek, hogy saját büszkeségét bizonygassa minduntalan? És egyáltalán kinek, hiszen voltaképpen nem csupán belügy az egész? A nyugati nemzetek – amelyeknek, úgy tűnik, bizonyítani akarnak az Európa közepén élő kisebbek – csupán megértő leereszkedéssel, közönnyel, legjobb esetben pedig mérsékelt érdeklődéssel viszonyulnak minden ez irányú kísérlethez. A nemzeti múlthoz nem társul fajsúlyos jelen, a nemzetfogalomhoz nem társul jelentés – ezek okozzák a „nemzeti” frusztrációt a narrátor szerint. Az attól való félelem, hogy ami számukra (számunkra) fontos, mindenki más számára üres – ez a horror vacui, az ürességtől való félelem szervezi valójában a nemzeti identitást.

Ugyanakkor nem csupán a művészek vagy értelmiség zsákut-cája a nemzet hangsúlyozása, hanem a politikai elité is, amely képtelen volt elszakadni a rendszerváltás előtti beidegződésektől. A választott vezetőket pedig a nemzetet alkotó egyének szentesítik, vagyis senki nem húzhatja ki magát a kritika alól: „*És ha az egész nemzet nyakig sáros, talán csak nem fogja a szeplőtelen Szűz Máriát megválasztani vezetőjének.*” A nemzetről folytatott gondolatmenet tetőpontján a narrátor végül megállapítja: „*Ha valaki ma nemzetről beszél, valójában a tömegre gondol,*

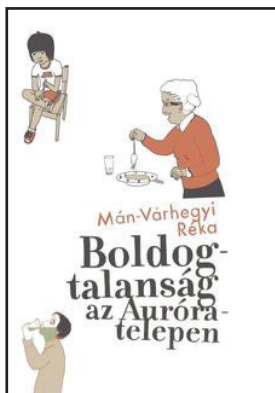
egy egyöntetű, de alaktalan sokaságra, és az, aki a nemzetben akar elbújni, valójában a tömegben bújik el.”

Könyörtelenül időzik el a legkényesebb témáknál a narrátor, akinek Thomas Bernhard mantraszerűen ismételt neve állandó (és elérhetetlen) viszonyulási pontot jelent. Bár több amerikai szerzőhöz is visszatérünk időről időre, Bernhardnak az osztrák nemzethez való problémás viszonya próbálja igazolni a narrátor számára a saját nemzeti közegéhez kapcsolódó megszólalását. Épp ezért bizonyos részek az osztrák szerző mondataihoz írott széljegyzeteknek tűnnek.

A narrátor gondolatai mintegy mellékesen bomlanak ki a regényen végighúzódo kerettörténetekben. Ezek közül az egyik szál a korosodó mesélő és egy Amerikába emigrált hölgy nem csak szerelmi kalandját beszéli el Ausztriában. Tabumentes, ám sosem közönséges fesztelenségével, idealizálatlan őszinteségével az általános emberi – nemzettől független – kapcsolatokról szóló szövegréteg, bár stílusában egységes, folyamatosan ellenpontozza a nemzetről, nemzetiről való diskurzust, így az nem válik túlfeszítetté.

Friss és kijózanító, pofátlan és szókimondó könyv ez. Bárki számára ajánlott, aki időnként szétnézve maga körül, úgy érzi, hogy csupán egy kétségbeesésében ide-oda rohangáló kutya az úton.

SZABÓ ISTVÁN ZOLTÁN

Érdekes, hogy a címek nem kapcsolódnak szervesen a novellákhoz. Önálló szövegegységek – egy könyv, történet paneljei. Sűrítmények, amelyek tömören konzerválják a tartalmat, a közvetíteni kívánt üzenetet. – **MÁN-VÁRHEGYI RÉKA** első kötete, a *Boldogtalanság az Auróra-telepen* című könyvét, amely 2013-ban megkapta a JAKkendő-díjat, **KADLÓT NIKOLETT** vette szemügyre.

Panel-sztorik

Én már nem laktam panelban, csak oda születtem. Az akkor készült, régi képekről próbálom csak átérezni, megérteni: milyen volt a lakótelepi élet. Hogy festett a vízeséses tapéta a nappaliban, a kanapé mögött; milyen volt bezsúfolni az egész családot a kicsiny lakásba egy-egy születésnapkor; hogyan bandáztak a többiek a pingpongasztalokon ülve, vagy milyen volt a linóleum a konyhában. Meg persze van még tucatnyi történet szülőktől, testvérektől, amelyeket azóta magamban hordozok. Ez az én születésemtől kapott örökségem, amely – ahogy így elképzelem – önálló életérzés, sajátos mikrokozmosz.

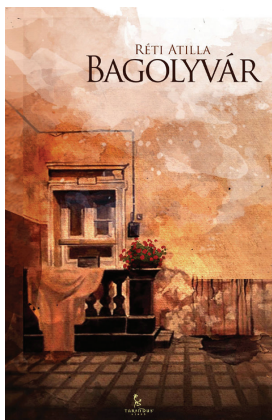
Teljesen igazolja ezt az érzést Mán-Várhegyi Réka első kötete, amely 2013-ban megkapta a JAKkendő-díjat. Erőtlen indítás, ígéretes lehetőségekkel. A *Boldogtalanság az Auróra-telepen* című könyv három ciklusra tagolódik, azok pedig négy vagy öt novellát foglalnak magukban. A tizennégy történet ugyanennyi (pontosabban tizenöt, mert az első történetben egy ikerpár a szereplő) rendkívüli nézőpontot kínál a telepi mindennapokról. Külön kiemelendők a többször előforduló álmjelenetek: az egyikben például egy nő ébred rá arra, hogy ő maga Lionel Messi...

Persze nem szükséges egykori vagy jelenlegi panellakónak lenni ahhoz, hogy hassanak a szövegek. Amellett, hogy a lakótelep kulturális és társadalmi szempontból is izgalmas, összetett

közeg: itt egészen egyszerűen felsorakozik tizennégy jó sztori, remek stílusban megírva. Nyelvezetük egyszerű, a sorok közül viszont kiáltanak a fájdalmas kulisszatitkok, a feloldhatatlan sorstragédiák. A panellét realisztikus, sokszor részletes leírásokkal megtöltött ábrázolása közben Mán-Várhegyi a közeg neveltségességét úgy tudja megjeleníteni, hogy a szereplők mégis szerethetőek, lehet velük azonosulni. Kendőzetlen, őszinte igazságokat, egyéni harcokat mutat be. Vegyük például a kamaszkor kezdeti viszontagságait ízelgető ikrek esetét, az ezotéria jegyében éjjel útnak induló, a kedvező csillagállást kereső szülőkompániát vagy az elhagyatott férfit, akinek az internet korában újra meg kell tanulnia nőkkal ismerkedni. Érdekes, hogy a címek nem kapcsolódnak szervesen a novellákhoz. Önálló szövegegyeségek – egy könyv, történet paneljei. Sűrítmények, amelyek tömören konzerválják a tartalmat, a közvetíteni kívánt üzenetet.

A borítón elszórt rajzok és a könyvben található csekély számú illusztráció Deák Panka munkája. Az illusztrátor fakó, pasztellszínű vonásai rímelnék a panellétről kialakított képzetekhez és sztereotípiákhoz. Minden ciklust kép nyit meg, felidézve egy emblematisztikus jelenetet az írásokból. Nem lehet azonban szó nélkül elmenni amellett, hogy a nyomdai kivitelezés minősége nem a legjobban sikerült, a bennfelejtett grafikai elemek sietéségről, pontatlanságról árulkodnak, az összhatás pedig azt sugallja, mintha nem lenne szinkronban a borító és a belív.

„Aki tud beszélni, annak beszélnie kell.” Tömör, egyszerű kijelentés, talán egy kicsit közhelyes is. De így van rendjén ez egy olyan szerzőnél, mint Mán-Várhegyi Réka. Beszéljen csak. Írjon. Még.

RÉTI ATTILA *Bagolyvár* című kötetének novellái „ódonosságukkal” újítanak. Megteremtenek egy nosztalgikusnak ható, de a ma valóságát is hitelesen ábrázoló közeget. **BENEDEK LEILA** írása.

Urbánus anekdoták, vidéki nosztalgia

Réti Attila pályafutása sajátos a magyar irodalom történetében. A szerző – akárcsak Alexander Brody – sikeres üzletemberből lett író és egy könyvkiadó tulajdonosa.

Réti Attila 1963-ban született a határ melletti Hegyeshalomban, majd agrártudományi egyetemet végzett Mosonmagyaróváron. Később megalapította a Kaiser húsipari céget, annak eladásakor vagyonából létrehozta a győri székhelyű Tarandus Kiadót. Novellái két éve jelennek meg folyóiratokban, antológiákban, 2013-ban publikálta első novelláskötetét *Bagolyvár* címmel, melyben több, népszerű írását gyűjtötte össze.

A Tarandus küldetésének tekinti „az emberiség hajdani ismeretanyagát képező, de mára elfeledett, elrejtett, elhallgatott hagyomány gondos és alázatos felkutatását és közkinccsé tételét” (<http://tarandus.hu/a-kiadorol/>), illetve feladatának tartja az ezoterikus irodalom támogatását. A *Bagolyvár*-ban található tizennégy novella szinte mindegyike összekapcsolódik a hagyományörzés célkitűzésével: a szövegek egy kissé archaikus, de gondosan megmunkált nyelven szólalnak meg. A kötet fülszövegében Villányi László huszonegyedik századi ködlovagként aposztrofálja a szerzőt, aki például Gozdsu Elek, Cholnoky Viktor vagy éppen Bródy Sándor „szellemi rokonaként” ír és alkot meg egy olyan prózát, mely ezt a hagyományt egyszerre folytatja és teremti újra. Réti vidéki jellemei, urbánus anekdotái nosz-

taligikus hangulatot teremtenek, az olvasó gyakran úgy érezheti, mintha egy régi, poros könyvet emelt volna le a polcról, melyet már régóta vágyott olvasni. Réti régiesnek mondható novellái azonban mindig kapcsolatban maradnak huszonegyedik századi jelenünkkel.

A szövegek múltba révedését mindig megakasztja a sok esetben kiábrándító, kiüresedett jelen. A kötet első novellája, az *Aiszóposz Delphoiban* a dicsőséges ókori görög meseköltőt mint a turistaszegzon végén állástalanná vált szerencsétlent ábrázolja: „Szeptember közepén az utolsó turistabuszok is lekapaszkodtak a Delphoi szikláról. Elmaradtak az utazók, a Neckermann, TUI és mások bezárták információs irodáikat. (...) Agenor szomorúan császarkált az agórán, majd csöndesen benyitott a munkaközvetítő irodába.” Az *Angyal a lovon* című novella hőse egy különös paripán vágat: „A kis pej beleszagolt a langyos pünkösdesti levegőbe, és lovasára vigyázva büszkén ügetésre váltott. Orrlikai kitágultak, barátságos szemei megteltek az emlékek könnyeivel, ahogy patái alatt elmaradt a megszokott táj. Régi csikócívódások, pajkos lószerelemek, ménesmámorek kerítették hatalmukba. Részezes kedvvel vágatott az ég felé, izmai megfeszültek, nagyokat horkantva szilaj harci ménné vált.” Ám a harci mén valójában fémből van, és egy körhintára hegesztve halad körbe-körbe. Az *Erdőkerülő*k című novella főszereplője, a vidéki gazda pedig egy hitel fedezetének teszi meg egyetlen értékét, az ősei szellemét őrző erdőt. A hagyományörzés másik példája az *Egy asszony Lódzban*, amely Márai Sándor *Egy asszony Jerikóban* című szövegének parafrázisa. A „dicső” múlt így sok esetben nevetségessé, ironikussá, az irodalmi hagyomány pedig újra elmesélhetővé válik.

A *Bagolyvár* és a *Mutter* című novella a könyv közepén szigetet képez a többi történet között. Ez a két írás jóval személyesebb múltidézés: a szerző gyermekkorának, a magyaróvári Bagolyvárnak állít emléket. „A Bagolyvár egy magyaróvári, cselédházakkal körbeölelt 19. századi vízimalomudvar volt. Ez lett az én igazi otthonom, kiskerttel, nagykerttel, két vadgesztenyefával, kúttal, szőlőlugassal, hátul árnyékszékekkel, és hatalmas kapubeállással, gyermekcomb méretű gerendákból ácsolt kapuzattal. Ezen át közlekedtek a lassú társzekerek, megrakva a Mosoni-sík acélos gabonájával.” De nemcsak a szerző gyerek-

kora jelenik meg ezekben a történetekben, hanem Magyaróvár különleges, talán soha ki nem beszélt kettős „határmentisége” is. És a tragikus 1956-os magyaróvári sortűz, a disszidálók vagy a Nyugatról hazalátogató rokonok.

Réti hősei (néha narrátorai is) szinte kivétel nélkül tragikus sorsú nők. A *Pontoise-kert* című novella főszereplője egy tanárnő, aki megszállottan gyűjti az impresszionista festményeket, egészen addig, míg azok el nem temetik őt. A *Svédkati* című novella egy Mosonból Svédországba disszidált fiatal lányról szól, aki szépségkirálynő lesz, meggazdagszik, ám a gyerekkori traumákat nem képes elfelejteni.

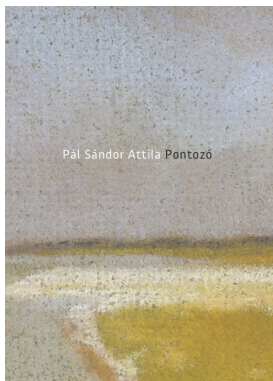
A modern nő drámáján túl a legtöbb novellában a nők ösztönlények. Az *Állatsimogatóban* Kükedi néni az idősök otthonában vegetálva emlékszik vissza fiatal éveire. *„Mária élete a megrikkanó malacok és gyerekek, szortyogó disznók, bambán kérődző tehenek, sorsukba belenyugvó szomszédasszonyok, a kirrentő baromfik, szúrós lucernaszéna-bálák és csőrömpölő moslékosvödrök között telt. (...) Mosolya alig, bánata, küzdelme, szolgasága tengernyi volt.”* Legkisebb lánya, Klárika pénzszerzési ötletként megalkotja a mozgó állatsimogatót *(„mely egy utánfutóból állt, amelyre ketreces ólat szereltettek, azt telehintették szalmával, vásároltak bele hét kismalacot, és a világhálón kezdték hirdetni a látványszolgáztatást”).* A szenzációs cirkuszi fogat az otthonba is ellátogat, ahol Kükedi néni naphosszat a terítőt igazgatja kinyájában. Kükedi néni valamikori életének két örömforrása jelenik meg újra: a gyermek és az állat. *„Kükedi néni hol a lányára nézett, hol a malacokra. Elcsípte a legtohonyábbat, és átszellemülten csókolgatta pofácskáját. Reggel már a szobába bekukkantó fénysugár igazította el a terítő rakoncátlan rojtjait.”*

Hasonlóan tragikus üresség jellemzi Gizi, a *tehenészlány* történetét is, akivel csapatépítő tréningen résztvevő üzletemberek találkoznak a Rába partján. Gizi elmeséli árvaságát, négy eltemetett urának történetét és azt, hogy az életben csak a borjakat és a Rába vizét szereti. *„A kisborjúkat szerette, a felnőtt állatokat már nem. (...) A kisborjak emberek iránti szeretete üszökorukban elpárolgott a tej- és trágyaillatú reggeli ködökben. Elkezdődött a mindennapos harc a téli istállóban, ki jut előbb a*

*savanyú illatú szénázshoz, ki fekket a szárazabb szalmára (...)
Tapodták egymást a barmok. Ezért szerette Gizi csak a borjú-
kat.”* Réti ezen novellái gúnyosan szomorú, kiábrándító véget
érnek. Az ábrázolt alakok MórícZ Zsigmond figuráihoz hason-
lóan sok esetben a civilizáció, a kapitalizmus áldozatai lesznek.

Bár a novellák szorosan nem kapcsolódnak egymáshoz, nem
alkotnak együttesen kerek egészet, számos összefonódás fedez-
hető fel a szövegekben. Az impresszionista festményekért rajon-
gó tanárnő képe a *Pontoise-kertből* visszaköszön a *Bagolyvár*
című elbeszélésben is. A Pissaro-festmény mellett megjelenik
Gustave Moreau *Saloméja*. Mindkét novella a sárga csillag
szimbólumával zárul.

Réti Attila novellái éppen „ódonságukkal” újítanak. Megte-
remtenek egy nosztalgikusnak ható, de a ma valóságát is hitele-
sen ábrázoló közeget. A szerző úgy mesél, mint a régiek, de úgy
is tudna, ahogyan az újak. A novellák sokszor egészen líraiak:
*„Az erdő összébb húzta magát, mintha csak a szerteszt síro-
kat akarta volna jobban elrejteni. Rég, mikor a hozzátartozók
a szertartások után visszabaktattak a házaikba, és a lélek is
megunta a friss sír feletti báméskodást és tovalibbent, ő ma-
radt ott a vászonba tekert holt testtel.”* Mászor meghökken-
tően profának: *„Amikor úgy érezte, megfogant, óvatosabban
emelte a tejeskannát, de bármennyire óvta apró testét, min-
dég elvérezte az embriót. Mire harminc lett, vattát sem kellett
venni a boltban.”* Kérdésem, hogy ez a nyelv és ez az alanyang
mennyire hozza lázba a ma olvasóját, a novella műfaja egyálta-
lán olvasóra talál-e még. Bátor vállalkozás ez a kötet, bár ma-
gába rejt valamiféle cinkos modernséget is. Ám mindenképpen
egy irodalmi időutazást juttat az eszünkbe, amelybe érdemes
belevágnunk.

PÁL SÁNDOR ATTILA 2013-ban jelentkezett *Pontozó* című első kötetével. Címe egy erdélyi néptánchoz kapcsolódik, a negyvenkilenc prózavers falusi emberekről, főleg családtagokról mesél. A fiatal költő leltárba veszi a „hatvanéves” barackfákat, a téeszt, a tanyát, és természetesen a trágádomb sem hiányozhat az összképből.

Kevés emlékezetes pillanat

A *Pontozóban* több hang is megszólal. Akad többek között egy kőműves, aki asztronauta akar lenni, egy feltehetően félbolond (vagy csak Nemes Z. Márió-radjongó) erdész, Horváth Erzsébet néptáncos, egy templomba járó ateista és a legtöbb versben a saját gyermekkorára emlékező figura. Utóbbit akár a költővel is azonosíthatjuk.

A visszaemlékezés gyakoriságára első pillantásra nem kapunk magyarázatot. Keveset tudunk a megszólaló jelenéről, az egyik ilyen utalás a *Levelek* című vers végén olvasható: „Dolgozol, én a / hetedikén, a várost nézem, be-belobban a konvektor. / Olyan öregek a kezeim”. A vers többi része arról szól, mi is történhet most a faluban: „Otthon most ősz van. Az udvari diófák, az öreg és a / fiatal már elkezdtek hullatni a lombjukat. A kutyák már / törik a diót [...]”. Szemben áll egymással falu és város, az előbbi bemutatása terjedelmes, míg utóbbié puritán és tömör. Az öregedő kezek látványa értékvesztett állapotot sejtet: a beszélő eltávolodott a falutól, ahol a gyermekkorát töltötte. Az emlékezés ismét közelebb viszi őt a helyhez, ahová visszavágyik. Ez a nosztalgia táplálja a további verseket is.

A kötet egyes darabjaiban gyakran keverednek a felnőtt és a gyerek perspektívái, így nyelvi regiszterei is: „Ő is Sanyika. Ha kiabálok neki, kijön” (*Nap*). Később ezt olvashatjuk: „Nagyanyám tapintatos asszony”. Tehát a vers egyszer a nagymamát, máskor az emlékezőt idézi. A *Csap* kifejezetten a nézőpontváltás játékoságára épül. Az elején egy darázscsípés leírását olvashatjuk a gyermek szemszögé-

ből, a második felében pedig a következmények ismertetése helyett a darázs további életéről szerzünk tudomást, arról, mit gondolhatott a szúrás során („Azt hiszem, halottnak hitt”). Ez az empátia, az egymást követő nézőpontváltás a későbbiekben is jellemzi a kötetet.

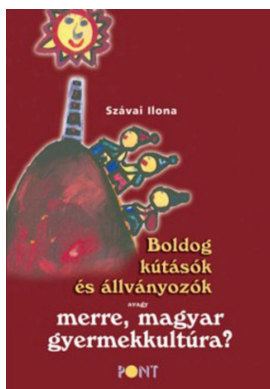
A falutól eltávolodó, majd oda visszatérő megszólaló a leltárszerűséget is indokolja. Mintha a beszélő a személyeken és tárgyakon keresztül közelítené magát (így az olvasót is) a helyhez, amelyet elhagyott. A *Forgófotelben* a következőket olvashatjuk:

A műköves folyosókon állok a hatalmas filctabló előtt. A téesz sikereiről szól, fekete-fehér képek is vannak rajta. Piros, kék, sárga vonalak versenyeznek egymással, búzatonnák, traktorok, svájcisapkás, koszosképzű emberek és egy inges-pajeszos fiatalember.

Pál Sándor Attila ügyesen játszik az idővel és a nézőpontokkal. Üdítő jelenség a kötet néhány szerepverse (*Űr, Fák, Erdész, Templomkert*), azonban egyik sem mondható kiemelkedő alkotásnak. Az egész kötetben viszonylag kevés a kifejezetten emlékezetes pillanat. A gyermeki hangra építő írások főleg a nézőpont- és időkezelés, a hibrid nyelvhasználat miatt érdekesek. Egy jobban sikerült svéd gyermekvers azonban sokkal célirányosabban érzékelteti, hogyan látja egy gyermek a világot. A *Pontozónak* ez nem feltétlenül tétje. Egyáltalán, kevés tétje van a kötetnek, nem vállal sokat.

A kötet prózaversekből áll, ritmus- és műfajújító törekvésekkel Pál Sándor Attila sem fogja megörvendeztetni az olvasót. Nincs a kötetben kitörő érzelem, drámai feszültség: a megszólalók a falu nyugodt hangulatát közvetítik. A *Pontozó* erénye a kiforrottnak mondható nyelvhasználat és a Mohácsi Balázs által is említett atmoszférateremtő erő. A leírások érzékletesek, a falu terei szinte kitapinthatóak. A környezet és a forma Oravecz Imre *Halászó ember* című kötetét idézi, a *Fák* című versben találhatunk egy erős Borbély Szilárd-utánérzést. Pál Sándor Attila tehát ismeri az elődeit, és játékba tudja őket is hozni. Ezen pluszpontok ellenére a *Pontozó* nem hagy mély nyomot maga után, de nem is vállalkozik erre. Megmarad egyszerűen élvezetes, szerethető olvasnivalónak.

Pál Sándor Attila: *Pontozó*. József Attila Kör – Prae.hu, 2013

SZÁVAI ILONA *Boldog kútások és állványozók* című esszékiötetét **BÁRDOS JÓZSEF**, a magyar gyerekirodalom kutatója mutatja be.

Merre, magyar gyermekkultúra?

A közelmúltban jelent meg a PONT kiadónál *Boldog kútások és állványozók* címmel Szávai Ilona írásainak immár második kiadása. A *Fordulópont* című folyóirat alapító főszerkesztője a lap jelmondatához híven a gyermekekről, gyermekekért emel szót. Emellett nekik szól, abban az értelemben legalább is, ahogy Szávai Géza mondta egy találkozón nemrég: „Hiszen hát valamennyien gyermekszármazásúak vagyunk”.

Mondhatnám most a szokásos fordulattal, hogy a könyv kiváló stílusú, érdekfeszítő írásai egyként megszólítják a szakembereket és a laikus érdeklődőket. De igaz van Szávai Ilonának, amikor azt írja, valamennyien Istentől (a sorstól) elhivatott nevelők vagyunk, akiknek megadatott, hogy gyermekünk született. És ezzel a közös hivatással közös a felelősségünk is, hogy belőlük milyen felnőtt válik, miként rendezik be, hogyan élük majd meg a jövő világát.

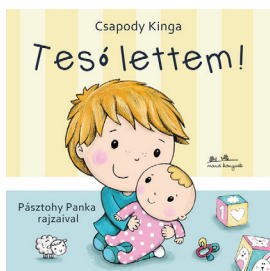
Szávai Ilona ennek a felelősségnek a tudatában hozta létre és szerkeszti már második évtizede a *Fordulópontot*, ezt a nagyon különleges, mondhatnám, egyedülálló gyermektudományi folyóiratot. A szerző hitvallásához tartozik, hogy a csöppsegeket egész, teljes emberként kell szemlélni. Ezért szólal meg a folyóirat lapjain ugyanolyan természetességgel a gyermekpszichológus, a médiakutató, az óvónő, a középiskolai tankönyvszerző, a könyvtáros, a gyermekvédelmi szakember, a mesekutató, a szülő és a volt vagy éppen mostani gyermek.

Szávai Ilona nagyon ritka és nagyon különleges képességéről ad számot az esszékötet: arról, hogy kiválóan tud kérdezni, akár a könyv alcíme. „*Merre, magyar gyermekkultúra?*”

A *Boldog kútásók és állványozók* hat nagy fejezetre oszlik. Ha csak ezek címét futjuk át, akkor is előttünk áll az elmúlt két évtized valamennyi fontos, világunkat, kultúránkat és benne gyermekeinket érintő problémája. *I. Tévé előtt védtelenül? II. Mindennapi agresszió; III. Bensőséges közbeszéd; IV. A fecskék visszatérése a szalmaszálhoz; V. Csodakazetta; VI. A gyermek a tét?*

Ezek az írások kivétel nélkül problémafelvető, kérdező szövegek. Olyanok, amelyek valamelyik tematikus folyóiratszámunk vagy a *Fordulópont* mellett megjelent könyvsorozat egyik tagjának az élén álltak, elindítva a közös ügyben az együttgondolkodást. Az már az elmúlt két évtized kudarcairól és a magyar gyermektudomány jelenlegi helyzetéről beszél, hogy az ezekben az írásokban fölvetett kérdések ma ugyanolyan időszerűek, mint eredeti megjelenésük idején voltak.

Szávai Ilona nem is egy alkalommal kérdezett rá, miért van az, hogy míg a gazdag, prosperáló, nagy nemzetek (mint a németek, angolok) fontosnak tartják a kultúra nemzedékről nemzedékre való továbbadását, addig nálunk, ahol sokkal inkább érvényes, hogy nyelvében, irodalmában él a nemzet, ez szinte csak néhány elkötelezett kutató vagy publicista magánügyének számít. Náluk komoly, állami pénzből fenntartott intézmények foglalkoznak a gyermekirodalom kérdéseivel. Kívánjuk, legyenek egyre többen, akik a címadó írásban idézett Lázár Ervin-történet képével élve beállnak a „boldog kútásók és állványozók” közé. Kezdve akár éppen azzal, hogy kezükbe vesszük ezt a Szávai Ilona „esszéit és jegyzeteit” tartalmazó, izgalmas és elgondolkoztató kötetet.

Egy szép, de céltalan gyerekkönyvről

Csapody Kinga könyvét öröm kézbe venni. Mert már a cím mutatja, a szerző tud valami nagyon fontosat. Azt, hogy a gyerek, minél kisebb, annál inkább egocentrikus. Nem önző, csak egyszerűen a saját nézőpontjából látja a világot. Nem a család szempontjából értékeli az újszülött érkezését, hanem kizárólag a sajátjából.

A szerző már a címmel (*Tesó lettem!*) fontosat üzen a nagyobb testvérnek, aki ilyenkor általában háttérbe szorítottan érzi magát, hiszen minden figyelem az újszülöttre irányul. Azt sugallja, hogy ezzel az eseménnyel személy szerint ő, a nagyobb testvér is más, több lett. „Tesó” lett belőle. Hogy tesónak lenni jó, az pedig az alcím alapján egyértelmű. Legföljebb az lehet kérdéses, mondja az alcím, hogy „miért és mire jó egy kistesó”. Ennek a felfedezéséhez szeretne hozzásegíteni a könyv szövege. Sok-sok ötlettel kedvet csinálni a nagyobbiknak a kicsi és a világ felfedezéséhez. Ráadásul elkerüli a gyerekkönyvek legnagyobb buktatóját is: sehol sem gúgyög.

Ennek magyarázata sajnos nem az, hogy komoly, értelmes embernek tekinti azt a három-négy éves gyereket, aki elméletileg a könyv címzettje. Valójában egy hat-nyolc éves olvasót szólít meg a kiadvány. Csapody Kinga egy interjújában (www.barkaonline.hu) el is árulta, hogy saját tapasztalatából született a könyv, és az újszülött egy nyolcéves fiú mellé érkezett „kistesónak.” Ezt a problémát nem oldja fel az sem, hogy a rajzoló a sokkal tipikusabb, két-három éves korkülönbségből indult ki, és következetesen egy három-négy éves kisfiút rajzolt.

„Beszélgetőkönyv” – magyarázkodik a szerző (<http://irodalmijelen.hu/2014-jun-152213/milyenek-mai-gyerekkönyvek>). „Közös olvasás és Pásztohy Panka gyönyörű il-

lusztrációinak nézegetése közben könnyebben indul el a dialógus szülő és gyermeke között arról, hogy miért is jó tesónak lenni” – mondja a fülszöveg. Csakhogy ezt a könyvet anya-apa nem olvashatja fel, mert ők harmadik személyű szereplői a szövegnek (Pl. „Amikor anyukád...” Máshol ezt olvashatjuk: „Biztos mondták már a szüleid...”). De maguktól nyilván semmire se jutnának, hát jön a szerző néni – és beleszól. Erről egyes tankönyvszerzők juthatnak eszünkbe, akik szintén tapasztalatból írnak tankönyvet, és ilyenféle utasításokat adnak a diáknak: „Most rendezzék át a termet, rakjátok körbe a padokat”. Pedig hát az óra megszervezése a jelen lévő pedagógus dolga, nem a tankönyvszerzőé. Csak ez utóbbi butának tartja a pedagógust, aki semmire se menne az ő segítségével nélkül. Itt a szerző a szülőt nézi annyira butának, hogy egyszerűen kihagyja a dologból, és egyenesen a gyerekhez fordul: „Van kedvenc játszótered? Mutasd meg neki!” Vagy egy még furcsább megjegyzés: „Ha moziba mentek”. (Kettesben a kistesóval? Tényleg?)

Vagy az volna a megoldás, hogy közösen ne olvassuk a szöveget? Csak a képeket nézegetve beszélgessünk? De akkor minek van az írott rész? Persze beszélhetne a szerző, csak az egy egészen másik szöveg volna. Arról, hogy volt egyszer egy kisfiú. Róla szól a könyv: „Amikor anyukája pocakjában elkezdett növekedni a kistestvére, lehet, hogy az anyukája már nem futott versenyt vele, de miközben pihent, annál többet mesélhetek és beszélgethetek együtt, összebújva. És nem lepődtek meg, ha netalán valaki megböködte a kisfiút oldalról.” Ha ezt felolvasta az anya, valóban belekezdhet a beszélgetésbe. Például így: „Látod, nálunk is így van, így lesz, mert az én pocakomban is nő már a te kistestvéred. Igen, te is ott nőttél három kilós és harminc centis csecsemővé. Gyere, nézzük meg a mérőszalagon, mekkora voltál!” És így tovább. Ezt talán a szülőre kellene bízni. De akkor az már egy másik könyv volna.

A „korszerű népnevelés”-ből is juttat nekünk egy adagot Csapody Kinga. Mintha elfogyna a valóság- és humorérzéke. A könyv lapjain mindenki ráér, mindig mindenki jókedvű, egészségesen él, sportol, biciklizik, libikókázik, vízibiciklizik (három évesen egyedül?), ugrál, reggeli tornázik szegény apa is (ha nem, majd a gyerek megneveli). Itt imádják a főzeléket, háziállatot tartanak (most már muszáj lesz!). Jó itt élni, a szülők nem dolgoznak, de pénz van dögivel, a nagytesónak se kell se oviba, se

iskolába járnia. Ezt a világot még tán Anna, Peti és Gergő is megirigyelheti, pedig ők aztán igazán tudják, mi a gondtalanság.

Ami pedig végképp nagyon hiányzik, hogy ebben a hat vagy több évben (a könyv végére a kistesó már iskolás) soha, senkinek nem jut eszébe egy vacak mesekönyvet elővenni, vagy csak úgy leülni, és mesélni. Esetleg anyának, vagy apának, netán a tesónak most, hogy volna hallgatója, és hát nyilván vannak kedvenc meséi, és egy-két évvel előbb megtanult olvasni, mint a húga. Pedig a klaszszikus népmesék nélkül nem volna szabad senkinek felnőnie. Jó volna, ha ezt nem felejtenénk el. Talán a szülőknek, de a modern gyermek-könyvszerzőknek se ártana néha fellapozni Bettelheim *A mese búvőlete és a bimbózó gyermeki lélek* című könyvét.

Visszatérve a *Tesó lettem!* című könyvecskére persze látható, ebben a családban a könyv amúgy sem áll valami nagy becsben. Nem csoda, hiszen a szerző se tartja sokra a saját művét. Ha a gyerekek tényleg jól befestékezik a kezüket, és odanyomják az előzéklapra, a hátsó szennylapra meg a talplenyomatukat (erre utasítja őket a kiadvány, a szülő megint sehol!), a drága könyvből nem sok marad. Képzeljük el, hogy fog kinézni, közben jól összefogdossák a maszatos kezükkel, már nem is említve, hogy a lapok összeragadnak, és többet ki se lehet nyitni. Nyilván nincs más papír egy házban, amin a kézzel festést, a kézlenyomat-készítést ki lehetne próbálni. Ennyi erővel más lapokat nyilván azért érdemes kitépni, hogy papírrepülőt, netán a kádban fürdéshez csónakot hajtogassunk belőlük. Lám, adtunk valamit a divatos interaktivitásnak is. Csak aztán ne tessék csodálkozni, ha a gyerek a nagy-papa féltett képzőművészeti albumait is ilyen kreatívan használja, és kitépi belőlük a neki tetsző képeket. Végül is színes papír – sokféle használatos. És azon se lepődünk meg, ha a gyerek egyszer megkérdezi, mire is jó, mi haszna is van egy könyvnek? Mi neveltük így.

A szerző mentségére legyen mondván, hogy a már említett, Csapody Kingával készült interjúból kiderül: ez a tenyérlenymat-dolog Pásztóhy Pankának jutott eszébe, aki a könyv rajzait készítette. Az illusztrációk minden kedvességük ellenére is túl sematikusak. Eleve abban a szerény értelemben akarnak illusztrálni, hogy pontosan elmondják ugyanazt, amit a szöveg.

egy báránka nézelődik. Az első képen egy szép piros-kék virág hallgatja, ahogy a „tesó” énekel az anya pocakjában növegető kistestvérnek. Vagy a következő képen a pihenő (imádkozó) anya képe nyilván sokakban felidéz(het)i Szűz Máriát, aki várja a kisded születését. Szép gondolat. „Nem messiás-é minden újszülött? / Fénylő csillag, mely feltűnt a családnak” – kérdi Kepler-Ádám is *Az ember tragédiájában*.

De a könyvben a beszédes képeknek sajnos ezzel vége is van. A középkori kódexek rajzolóit bölcsen illuminátornak nevezték. Tisztában voltak vele ugyanis, hogy a jó rajz megvilágít. Többet, más tud, mint a szöveg, segít megérteni, továbbgondolni a leírtakat.

Ilyen értelemben a könyvben nem sok nézegetni való marad: „Tedd a kezed anya pocakjára!” (Szépen meg van rajzolva.) „Rajzolj egy vidám képet!” (Meg van rajzolva, legfőljebb lemásolni lehet.) „Szeretgesd őt, örülni fog neki!” (Rémes rajz: szívben ölelés.) „Tartsd oda neki a csörgőt!” (Meg van rajzolva.) A születésnapi tortától kezdve a szappanbuborékig minden meg van rajzolva: nehogy már csak úgy, ukk-mukk-fukk elképzeljen valamit az a gyerek! Képzletben idézzünk ide, mondjuk, egy Gross Arnold-rézkarcot, amelyet órákig lehet nézegetni, mire egész világát megismerjük. Esetleg gondoljunk Hincz Gyula vagy Reich Károly meseillusztrációinak komplexitására, szépségére.

Összegzésül talán annyit: fontos a saját tapasztalat. De ahogy a tankönyvírás, úgy a gyermekkönyv-írás is szakma, amelynek alapismereteivel érdemes tisztában lenni (pl. jó tudni, ki egy könyv címezte), mielőtt ilyet készítünk. Csapody Kinga könyve szép, biztosan hasznos, csak éppen használhatatlan. Legalábbis is arra és úgy, ahogy a kiadó ajánlja. Pedig milyen kevésen múltott, hogy igazi remeklés szülessen. Bízunk benne, a következő már az lesz! És dicsérjük a kiadót is a kockázat vállalásáért. Mert nagyon kellenének ízléses, jó gyermekkönyvek.

BÁRDOS JÓZSEF

MEZŐSI MIKLÓS

Két új Szapphó-vers első magyar fordítása

2014 januárjában különös hír röppent fel az internetes médiában. 2013 őszén egy idősebb úr, telefonos egyeztetés után, besétált az Oxfordi Egyetem vezető papirológusa, Dirk Obbink egyetemi szobájába. Az öregúr előadta, hogy van nála egy papirusz, nézné meg a professzor, hátha valami érdekes dolog van ráírva. A klasszika-filológus Obbinknak saját elmondása szerint elállt a lélegzete, amikor a papiruszt közelebről szemügyre vette. Gyakorlott szeme azonnal látta: a kezében tartott lapot egy egyiptomi múmia beteker-cseléséhez használták fel mintegy kétezer évvel ezelőtt múmiadíszként. A tudós lélegzetét azonban aligha ez a mások számára esetleg horrorisztikusnak tűnő mozzanat állította el. Látott ő ilyet sokat, nem lehetett rá efféle relikviákkal ráijeszteni. Obbink professzor rég túl volt már az első ilyen típusú leletén. Tudta, hogy az egyiptomi múmiák díszítéséhez szívesen használtak papiruszt, amire könnyen lehetett írni és festeni. A múmiát gipszserű masszával bekent papiruszcíkokkal tekerték be. Száradás után a felülete kiválóan alkalmassá vált arra, hogy fessenek rá. Mivel sok esetben egyszerűbb vagy olcsóbb volt a már egyszer használt anyagból készíteni a múmiadíszet, mint vadonatújat vásárolni, a hellénisztikus és római kori Egyiptomban nem volt ritka az ókori irodalom temetés céljára történő (újra)hasznosítása.

A papirológus és klasszika-filológus Obbink lélegzete attól állt el, hogy a meglehetősen környezettudatos és irodalomtörténet-barát módon újrahasznosított adathordozóra Szapphónak eddig két ismeretlen költeményét mentette el a felhasználó. A lejegyzés időpontja a színeképelemzés és a radiokarbon-vizsgálatok alapján Kr. u. 100 és 300 közé tehető. A lélegzetelállító felfedezés közreadója a verseket a „Fivérek-vers” (The Brothers Poem) ill. „Küpris-vers” (Kypris Poem) munkacímekkel látta el.

Szapphó, aki verseiben Pszapphónak és Pszapphának írta a nevét, a Kr. e. VII. században élt görög költő volt, a monódikus líra, azaz a szólóban énekelt, hangszerrel kísért dal (melosz) kiemel-

kedő képviselője. Szapphó aiol nyelvjárásban írt. A Kis-Ázsia (a mai Törökország) nyugati partjánál fekvő Lesbosz szigetén beszélt aiol nyelvjárás a számos görög dialektus egyike volt (egy-egy „ógörög nyelv” az ókorban nem létezett, mint ahogy „Görögország” sem). Ez hangzásban, írásban és bizonyos nyelvtani sajátosságokban eltért a később sztenderddé vált, Athénban és az Attikai félszigeten használt attikai dialektustól, amin Szophoklész, Thuküdidész, Platón és más klasszikusok írtak. A Szapphó és Alkaios által használt „irodalmi aiol” azonban nem tiszta aiol nyelvet takar, mivel természeténél fogva magába szívtá a korábbi költői hagyományt, így mindenekelőtt a homéroszi költészetet.

Egy szicíliai száműzetésben töltött évtizedtől eltekintve Szapphó Lesbosz szigetén élt, ahol – egy papirusztöredék szerint – „békésen taníttatta az előkelők leányait, nemcsak a környékbelieket, hanem az óioniaiakat is. Polgártársai által igen nagy megbecsülésben részesült...” (Németh György fordítása). A XIX. századi Angliában lábra kapott az az elképzelés, hogy Szapphó egy előkelő leányiskola igazgatónője volt. A kutatók egy része ma arra gondol, hogy ezt a feltételezést az a viktoriánus-kompatibilis törekvés szülte, hogy Szapphót elfogadhatóvá lehessen tenni, illendő keretek közé lehessen szorítani az előkelő származású diákok körében. Szapphó fennmaradt műveiben ugyan egyetlen konkrét utalás sincsen tanításra, tanulókra vagy tanárookra, a későbbi hagyomány alapján azonban valószínű, hogy Mütílenében, vagy máshol Lesboszon kialakult egy többé-kevésbé „informális” tanítványi kör a költőnő körül. De miért kellett Szapphót „illendő keretek közé szorítani”? Szapphó nemi identitása mindig érdekelte az irodalmárokat, és nemcsak őket: Szapphóhoz, pontosabban lakhelyéhez tapad a „leszboszi szerelem” elnevezése. Meg kell jegyezni, hogy a homoszexuális nő megjelölésére alkalmazott „leszbikus” jelző modern kori szóhasználat; Angliában pl. a nők közötti homoszexuális kapcsolatra – 1890 után – a „sapphic love” volt használatban, és a „lesbian” jelző csak 1925 óta fordul elő. A XIX. század előtt a „leszboszi” jelző bármit jelenthetett, ami Lesbosz szigetről származott. Lesboszon helyiek egy csoportja 2008-ban keresetet adott be a bíróságon azt követelve, hogy bírói ítélet mondja ki a „leszboszi” jelző használatának a tilalmát a homoszexuális nő megjelölésére. A pert a leszbosziak elvesztették. Az eseményről a BBC is beszámolt.

Szapphóról tehát sok mindenki hallhatott, olyanok is, akik nem olvasták a verseit. Aki azonban olvasott tőle valamit, an-

nak talán eszébe jut a róla elnevezett versmérték: az ugyancsak lesboszi Alkaios, a római Horatius és többek között a mi Bersenyi Dánielünk által szívesen alkalmazott szapphói strófa, ami az újonnan megtalált költemények versmértéke. Költeményei, „dalai” már életében hírnevet hoztak a számára; nemcsak Lesboszon, hanem Athénban és Szicíliában is ismerték őket. Szapphó ókori renoméját jól mutatja az a történet, hogy a „hét görög böcs” egyike, Szolón, Athén híres törvényhozója, aki emellett költő is volt, arra kérte unokaöccsét, hogy tanítsa meg őt egy bizonyos Szapphó-dalra, mert nem halhat meg addig, amíg azt a dalt meg nem tanulta. Egy Platónnak tulajdonított epigramma Szapphót a tizedik Múzsának nevezi:

Rosszul mondják azt, hogy a Múzsák száma kilenc csak.
Leszboszi Szapphó lett, el ne feledd, tizedik!

(Németh György fordítása)

Szapphót az irodalomtörténet máig a világirodalom legnagyobb költő(nő)i között tartja számon, akinek költészetét találóan jellemzi az alábbi fejtegetés (azt hiszem, de legalábbis remélem, hogy kevés olyan ember van, akinek ettől nem jön meg a kedve Szapphóhoz):

„Szapphó például a szerelmi örülettel együtt járó szenvedélyt mindig kísérő jelenségeiből, azaz érzékelhető valóságából alkotja meg. De hogyan mutatja meg a maga kiválóságát? Úgy, hogy kitűnően ért a legkiemelkedőbb s leglényegesebb vonásoknak mind kiválasztásához, mind egybefűzéséhez.”

Az idézett szövegben itt Szapphónak az a verse következik, amelyik *Ady Szappho szerelmes éneke* című átköltésében került a magyar irodalomba, és amely teljes terjedelmében itt maradt fenn, a szerző szándéka szerint példaként arra, *hogyan kell szerelmi költeményt írni*.

„Nem csodálni való, hogy a lelket, testet, fület, nyelvet, szemet, bőrt egyszerre úgy kutatja, mintha csak mind másé volna, meg eltűnt volna, és az ellentétes érzelmek hatása alatt egyidejűleg fázik és ég, öntudatlan és eszmél (mert vagy fél, vagy éppen csak hogy nem halott), úgy-hogy nem egy érzelem tűnik fel rajta, hanem az érzelmek együttese? Mindez így megy végbe a szerelmeseknél, tehát – mint mondtam – a kiemelkedő vonások megragadása és egybefoglalása eredményezi a rendkívüli hatást.”

(Nagy Ferenc fordítása)

A másik ember testének felszínén észlelhető változásokból, azok mikéntjéből a lelki mozgásokra, az érzelmi állapotra – vagyis a „mélységre” – következtető modern kori lélektani irányzatot, az ún. fenomenológiai pszichológiát előlegező leírás egy Kr. u. I. vagy III. században élt, Pszeudo-Longinosz néven számon tartott ismeretlen szerző *A fenségről* című értekezéséből való, amelyet szerzője azzal a kifejezett céllal írt, hogy megmutassa, hogyan kell jól írni.

Ahogy Szepessy Tibor, az archaikus görög líra legismertebb magyarországi szakértője írja a *Görög költők antológiája* 1982-es kiadásához írt utószavában, az archaikus görög líra mai állapota leginkább egy rommezőhöz hasonlítható, tele törmelékkel és néhány egészben fennmaradt oszlopfővel, amiből képet lehet alkotni arról, hogy milyen lehetett az egész épületegyüttes, amikor még teljes egészében állt. Talán paradoxon, de Szapphó irodalomtörténeti rangját éppen költészetének ez a romos állapota jelzi: műveinek túlnyomó része töredékekben maradt ránk. A 2005-ben felfedezett töredékekkel együtt – az új leletet leszámítva – mindössze három teljes verse maradt fenn. Mindezek fényében a mostani lelet kapcsán aligha túlzás szenzációs felfedezésről beszélni.

Az előkerült Szapphó-versek természetesen nem „újak”, hiszen eddig is léteztek, csak eddig nem tudtunk róluk, ahogy az őket tartalmazó papirusz tulajdonosának sem volt fogalma arról, mi van a birtokában. Az új versek a kilenc könyvet felölelő „Szapphó-összes”-en belül az első könyvbe tartozhattak: a költeményeket a versmérték alapján osztották fel, még az egyiptomi Alexandriában. Ez volt az „Alexandriai Kiadás”, aminek a révén Szapphó költészete Rómába és Bizáncba került. Mivel a most előkerült töredékek a három szapphói és egy adóniszi sorból álló szapphói strófában íródtak, az Alexandriai Kiadásban az első könyvben kellett helyet kapniuk. A szapphói strófa „ránézésre” megállapítható (a záró sor rövidebb és rendszerint beljebb kezdődik). A szapphói strófa így néz ki (– hosszú, U rövid szótagot jelöl):

```

      –           –
– U | – U | – U U | – U | – U
      –           –
– U | – U | – U U | – U | – U
      –           –
– U | – U | – U U | – U | – U
      –           –
– U U | – –

```

Az új Szapphó-lelet a közelmúltban – Obbink januári bejelentése óta – érdekes és izgalmas vitát gerjesztett a világhálón. Külön figyelemre méltó, ahogyan egy 2600 éves költői szöveg előkerülése *világszenzáció*úvá lesz az interneten – a *The Guardian*, a *New York Times*, a *The Sunday Times* és egyéb orgánumok és blogszájtok felkapták és vitték a hírt, mint ahogy a Hír, a Pletyka terjed Vergilius Aeneisében...

Dirk Obbinknak a *Times Literary Supplement*-ben az új felfedezésről közölt írása amiatt is nagyon izgalmas, mert egy igen termékeny online vitát generált. Klasszika-filológusok a világ minden tájáról egyfajta „blogkonferencia” keretében kommentálták a szövegeket, ami a fordító számára komoly segítséget nyújtott ahhoz, hogy – mint egy ilyen régi szöveg hirtelen felbukkanásakor lenni szokott –, a sokszor két- vagy többféleképpen értelmezhető szöveghelyeket valamely egységes és épkezláb textusba lehessen rendezni.

Az irodalomtörténeti szenzáción túl a felfedezés egy másik vetülete is vitára készítette a téma iránt érdeklődőket, akik közül számosan kinyilvánították elégedetlenségüket a papiruszlelet eredetének dokumentálását illetően. Álláspontjuk szerint Obbink adós maradt a lelet eredetének tisztázásával, vagyis azzal, hogy a múmiapólya, amelynek a szóban forgó szöveghordozó a része volt, hogyan, mikor és milyen körülmények között került Egyiptomból Angliába. Obbink a *Times Literary Supplement*-ben közölt cikkében erre vonatkozóan szűkszavúan csak annyit mond, hogy „a szerzemény okmányokkal igazolt eredete hitelt érdemlően tanúsítja az ókori múmia hitelességét”, illetőleg „a papirusz tulajdonosa, aki radiokarbon és egyéb vizsgálatoknak vetette alá a leletet, nevének elhallgatását kéri”. A professzor egyes szkeptikusabb, hogy ne mondjam: rosszmájú kritikusai odáig is elmentek, hogy a leletet az Egyiptomban ma is virágzó fosztogatásokkal és az ezzel összenőtt nemzetközi (fekete) műkincs-kereskedelemmel is összefüggésbe hozták (van, aki egyenesen „Sapphagate”-et kiált). Ami talán még fel is verheti az „új Szapphó” hírének árát a hírrészcseré-piacon.

A Szapphó-verseket felfedező Dirk Obbink februári cikke a *Times Literary Supplement*-ben, ill. a „blogkonferencia” a papiruszleletről itt olvasható:

<http://www.the-tls.co.uk/tls/public/article1371516.ece>

<http://newsappho.wordpress.com/>

A múmiapólyaként – e végképp (irodalom)felhasználó-ba-rát módon – újrahasznosított papirusztekercsen előkerült két vers közül a „Fivérek” szövege (az ókorban az egyes lírai daraboknak nem volt szokás külön címet adni) van jobb állapotban. A „Fivérek” költemény szinte teljesen ép állapotban maradt ránk, egy-két helyen kellett csak kiegészíteni a szöveget. Sajnálatos módon a költemény eleje, egy vagy két (esetleg három) versszak, elveszett. Töredékünk kezdő mondata ugyanis mintha egy kijelentésre reagálna: „Folyton azt mondd, hogy...”.

Miből lehet tudni, hogy valóban Szapphó költeményei kerültek elő a múmiadíszként újrahasznosított anyagon? Részlete-sen itt csak a „Fivérek” töredékre vonatkozó bizonyítékok kö-zül néhányat mutatok be a leletet felfedező Dirk Obbinknak a *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* szakfolyóirat idei 189-es számában közreadott tanulmánya alapján, néhány apró kiegészítéssel. A vers szövegében a mitológiai és istennevek (Ze-usz, Héra, Olymposz) mellett két tulajdonnévvel találkozunk: Kharaxoszéval és Larikhoszéval, akik mindketten Szapphó fiú-testvérei voltak. Kharaxoszra nézve – ő szerepel a „Fivérek” első sorában – az időben első és egyben a legfontosabb forrás eddig Hérodotosz Kr. e. V. századi történetíró elbeszélése volt. Rajta kívül a hellenisztikus költő, Poszeidipposz (Kr. e. III. század) és a geográfus Sztrabón (Kr. e. I. – Kr. u. I. század) említi még Kharaxoszt és – Dórikha néven – a szeretőjét (a lányt Szapphó is így nevezi meg egyik versében). Szapphó két töredékesen fenn-maradt költeménye direkt utalást tartalmaz Kharaxoszra (az egyikben, a most megtalált szöveghez hasonló kontextusban, de nem név szerint említi hajóval járó fivérét). Hérodotosz elbeszé-li, hogy Kharaxosz nagyon sok pénzért kiváltott egy Rhodópisz nevű egyiptomi hetérát, amiért Sapphó korholta őt a verseiben:

„Rhodópisz pedig úgy jutott el Egyiptomba, hogy a szamoszi Xanthész vitte magával. Miután Egyiptomba ke-rült, nagy összegért megváltotta a műtilénéi Kharaxosz, Szkamandrónümosz fia, Szapphó költőnő fivére, hogy áruba bocsáthassa a testét. [...] Az a Kharaxosz, aki kiváltotta Rhodópiszt, visszatért Mütিলénébe, s Szapphó maró gúnnyal szólt róla egyik költeményében.”

(II. könyv, 135. fejj., Muraközy Gyula fordítása)

Az idézet utolsó mondata szerint a Kr. e. V. században még ismert volt egy olyan Szapphó-vers, amelyben a költő „maró gúnnal” említi Kharaxosz nevű bátyját, amiért egy örömlányra herdálja el a családi vagyont. A megtalált vers szövegében ennek a maró gúnynak nem találjuk nyomát ugyan, ám nem zárható ki, hogy az elveszett versszakokban benne volt. A „Folyton azt mondod, hogy ...” kezdetű mondat mögé éppenséggel nagyon is beleférhetett a Hérodotosztól említett szemrehányás, amihez jól illeszkedhet az előkerült versszöveg folytatása, a mesziről várt fivér megérkezésének esélyeit latolgató beszédpartner ilyenforma „leintése”: „mi nem tudhatjuk, hogy és mint lesz Kharaxossal – majd az istenek eldöntik. Annyit tehetünk, hogy imádkozunk érte ...” stb. Ha a mi Szapphó-versünk elejéről hiányzó sorok valóban tartalmazták ezt a szemrehányást, akkor minden bizonnyal ez az a vers, amiről Hérodotosz beszél. Természetesen az is lehetséges, hogy Szapphó ezen kívül más olyan verseket is írt, amelyekben a bátyját név szerint említi.

Egy másik forrásunk, a Kr. e. III. századi Poszeidipposz egyik, Athénaiosznál fennmaradt epigrammájában egy Dórikha nevű hetérát említ:

„Dórikha, a te csontjaid már rég álomba merültek –
mint a hajfürtjeid és az az illatos kendő, mibe
egykor a jóképű Kharaxoszt betakartad,
mikor mellé feküdtél, és reggel a boroskupa után nyúltál.
De Szapphó kedves énekének fehér lapjai megmaradnak.
Áldott a te neved, amit Naukratisz egészen addig megőriz,
amíg csak a Nílus a sós tengerbe ömlik.”

(Athénaiosz, 13.596cd, Mezősi Miklós ford.)

Rhodópisz~Dórikha, Kharaxosz, végül a helyszín, Naukratisz – mind egyeznek a hérodotoszi szemelvényben előforduló nevekkal (Naukratiszban játszódik a Rhodópisz-történet Hérodotosznál). A most felszínre került lelet tehát az első példa arra, hogy egy Szapphó-versben név szerint előfordul a költő valamelyik fivére (sőt, itt mindjárt kettő). A „Fivérek”-költemény szövege, szituálása, narrációja teljes mértékben konzisztensnek látszik a költő bátyja nevének ókori előfordulásaival ill. a rá tett utalásokkal (ideértve a korábban ismert Szapphó-szövegeket is). Mindebből erős bizonyossággal megállapítható, hogy a „Fivérek-vers” esetében egy „új” Szapphó-verssel van

dolgunk. Röviden összefoglalva: a versbeli Kharaxosz tehát Szapphó bátyja, az utolsó versszakban szereplő Larikhosz pedig az öccse, „aki majd ha felnő”, „mindent rendbe hoz”.

A másik költemény, ugyancsak Obbink nyomán, a „Küpris-*vers*” munkacímet kapta. Vérbeli Szapphó-versnek látszik, egy viszonzatlan szerelem költői dokumentumának. Küpris Aphrodité, a szerelemistennő egyik névváltozata, amely az istennő születési helyére, Ciprus (görögül Küprosz) szigetére utal, és annyit tesz, hogy „Ciprusi Istennő”. Ez a költemény a „Fivérek”-nél sokkal rosszabb állapotban maradt fenn. Annyi már ránézésre is biztosan tudható, hogy a vers legalább négy strófából áll, és az is valószínű, hogy a költemény ott kezdődik, ahol a papi-*rusz*leletünk szövege (az eleje nem veszett el, mint a másik versnek). A Küpris-*vers* a „Tarka trónodról, ravasz istenasszony” sorral induló, „Aphrodité-himnusz-ként” is ismert Szapphó-költeménnyel mutat nem csupán tematikai, hanem hangulati és stílusbeli rokonságot. Ahogyan a „Fivérek”, ez is szapphói strófában íródott (három szapphói és egy adóniszi sor). A hiányos sorokat a fordításban a lelet alapján rekonstruált szövegállapot szerint rendeztem el, így a fordítás nagyjából olyan képet nyújt, ahogyan az a papirusztöredéken is látható.

További bizonyíték Szapphó szerzősége mellett a versmérték, a nyelvezet, az aiol nyelvjárás használata, valamint egyes jellegzetesen „szapphói” nyelvi megoldások. Ezen túlmenően az anyag állaga és a használt tinta vegyelemzése is kizárja a hamisítás lehetőségét – fejtegeti Obbink a *Zeitschrift für die Papyrologie und Epigraphik* 189. (2014) számában *Two New Poems by Sappho* címmel megjelent tanulmányában (32–49.).

Eljött az ideje, hogy végre az új Szapphó is szóhoz jusson. A költemények helyreállított görög szövege és magyar fordításuk következik. A „Fivérek-*vers*” és a „Küpris-*vers*” itt szólalnak meg magyarul először. A fordításhoz a Dirk Obbink által a *Zeitschrift für die Papyrologie und Epigraphik*-ben közölt szöveget használtam, M. West, Obbink és mások utólagos kiegészítéseivel. Az eredeti görög szöveget is ez alapján közlöm; a Küpris-*vers* fordítása közben egyes helyeket az Obbinktól eltérő módon rekonstruált szöveg alapján oldottam meg. A szöveg rossz állapota nem engedi meg az egyértelmű, végleges értelmezést, így az itt közölt fordítás valójában

csupán egyike az eredeti költői szöveg feltárására irányuló lehetséges, számba jöhető rekonstrukcióknak. A Zeitschrift-tanulmány 2014 januárjában közzétett előzetes változata itt tekinthető meg.

Következzék Szapphó két „új” versének tagolt, javított és helyreállított szövege:

Οἱ ἰ δελφοί

ἀλλ' αἱ θρύλησθα Χάραξον ἔλθην
ναῖ cὺμ πλέαι· τὰ μέν, οἶομαι, Ζεῦς
οἶδε cὺμπαντές τε θεοί· cὲ δ' οὐ χρῆ
ταῦτα νόεισθαι,

ἀλλὰ καὶ πέμπην ἔμε καὶ κέλ[η] ἔ'cθαι
πόλλα λίσσεσθαι βασιλῆα νῆραν
ἐξίκεσθαι τυίδε cάαν ἄγοντα
να Χάραξον,

καῖμ' ἐπεύρην ἀρτέμεας· τὰ δ' ἄλλα
πάντα δαιμόνεσσιν ἐπιτρόπων·
εὐδία γὰρ ἐκ μεγάλαν ἤγταν
αἶψα πέλο νται·

τῶν κε βόλλεται βασιλεὺς Ὀλύμπω
δαίμον' ἐκ πόνων ἐπάρ[η] ὦ'γον ἤδη
περτρόπην, κῆνοι μάκαρες πέλονται
καὶ πολύολβοι.

καῖμες, αἶ κε τὰν κεφάλαν ἀέρρη
Λάριχος καὶ δῆποτ' ἄνηρ γένηται,
καὶ μάλ' ἐκ πόλλ[η] ἀν' βαρυθύμιαν κεν
αἶψα λύθειμεν.

„Fivérek”

Folyton azt mondod, hogy a jó Kharaxosz
megrakott hajón jön el. Azt hiszem, Zeusz
az, ki tudja ezt, meg az istenek; de
erre ne gondolj.

Jöjj el inkább majd velem: én imával
kérlelem Hérát, a nagy égi úrnőt,
hogy Kharaxoszt és a hajót segítse
révbe vezetni,

s minket ő épségbe' találjon otthon.
Ám a többbit bízzuk az istenekre;
mert a szélvész gyorsan elül s utána
csendes a tenger.

Zeusz, Olymposz nagy fejedelme hogyha
daimónnal segít valakit, ha balsors
érte – az szerencse kegyeltje: szépen
s boldogan élhet.

S majd ha felnő egyszer a kis Larikhosz,
és ha végre férfiu lesz belőle –
akkor aztán megszabadít a súlyos,
sűrű bajoktól.

Κύπρι

πώς κε δὴ τις οὐ θαμέως ἄσαιτο,
Κύπρι δέσποιν', ὅττινα [δ]ὴ φύλ[ειη
αἰ] θέλοι μάλιστα πάλιν κάλ[εσαι;
τὰν ὀνέχησθα

[]

παρκάλεισά μ' ἁλεμάτως δαΐσδην
ἡμέρῳ λύσαντι γόν', ὦμ', ἔμοι[γε
τᾶς ἀλαθείας νόμιμ' οὐ περήσειν
φαίνε' ἐραΐσαι

σέ, θέλω
το παθη
αν, ἔγω δ' ἔμ' αὐται
τοῦτο σύννοϊδα

βρότοις

„Küprisz”

Hogy ne fuldokolna a szívem annyit,
Küprisz úrnő! Másvalakit szerethet,
mást akar most hívni magához újra...
Ezt te akartad:

[]

hogy hiába, kinnal epedjek érte.
Térdem ernyed, jaj... de te nem ragyogsz rám,
nem segítsz, mikor szerelemben égek,
célom elérni.

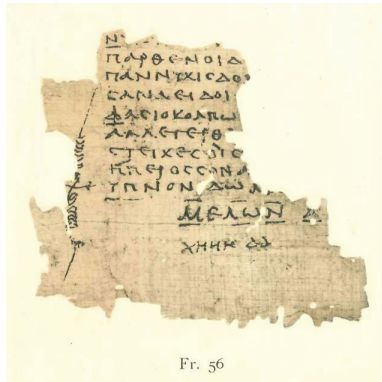
.....téged, akarok
.....szenvedek ettől.....
.....de én vagyok
.....jól tudom én ezt.....
.....a halandók.....

Obbink körülbelül ennyit láthatott a „Küprisz- vers”-ből, amikor (és amitől) elállt a lélegzete:

πώ {c} κε δὴ τις οὐ θαμέως ἄσαιτο,
Κύπρι δέσποινα, ὅττιν[α δ]ὴ φιλεῖη
καὶ] θέλοι μάλιστα πάλιν κάλ[εσσα;
πόθ]ον ἔχηθα
παρ]κάλοισα μ' λεμέως δαΐδ[ην
ἰμέ]ρω λύ[ι]σαντι γόνφ μ ε - [×
...] α α. [.] μ... ο[]πέρησ[θα
...]νεερ [...]

A sorvégi kiegészítéseket a] ill. [, a sorközieket a [...] mutatják. A pontozott betűk a papirusz sérülése miatti utólagos kiegészítéseket jelölik (ez a gyakorlatban lyukat vagy olvashatatlaná kopott felületet jelent a papiruszon). Ezek nagy száma jól értékelheti a szöveg romlott állapotát, ami különösen a második strófától kezdve teszi reménytelenné a szöveg rekonstrukcióját.

xandriai Kiadás” I. könyvébe felvett költemények számát (vigyázat: ez tehát nem a mostani Szapphó-töredék):

Forrás: <http://resgerendae.wordpress.com>

Így néz ki tehát egy Egyiptomból előkerült, 1500-2300 évvel ezelőtt megírt papirusz.

A töredék alján ezt olvassuk (zárójelben a kiegészítés): (στίχοι τοι) μελιν Α' ΧΗΗΗΔΔ. Ez annyit tesz, hogy „a Dalok I. Könyvének 1320 sora”. Az ókori görögök betűkkel írták a számokat, felső ill. alsó vesszővel jelölve a helyiértéket, így A' = 1. Mivel az Első könyv szapphói strófában írt költeményeket tartalmazott, a sorok számát 4-gyel elosztva megkapjuk a versszakok számát: 330. Az új töredék hét „használható” versszakot tartalmaz, továbbá még két igen hiányos állapotban fennmaradt strófát, ami összességében plusz 36 sort jelent (mínusz 3, mert a Küpris- vers végén álló „..... a halandók.....” sortöredék feltehetően egy újabb strófa első sora, ami után a papirusztöredék megszakad). Az első könyv eddigi 29 versszakához most 7 új strófa jött, amiből 5 teljesen ép (ami a mostani lelet előtti anyag többségéről nem mondható el), kettő kiegészítésekkel értelmezhető. Egy nagyrészt teljes költeményt is kaptunk. Ez azért is fontos, mert ahogy korábban említettem, eddig összesen két vagy három vers maradt fenn ehhez fogható állapotban.

Végül azt kérem a kedves Olvasótól, amit a tanítványaimnak is mindig a lelkére szoktam kötni, ha irodalmi alkotással találkozunk, hogy semmi szín alatt ne adjon hitelt – vaktában és biankó

csekken – a Szapphóról szőtt kritikai és értelmezői mendemondáknak, ideértve természetesen a cikkben olvasható méltatásokat is. Kérem az Olvasót, ne higgye el, amit mások mondanak Szapphóról, hanem ellenőrizze, igaz-e, amit hall (olvas). Ez magától értetődő kérdésnek látszik – amit azonban nem mindig könnyű teljesíteni. Kicsit parafrázálva tehát Kierkegaardnak Mozart Don Giovannijára vonatkozó intelmét: Olvasd, olvasd, olvasd Szapphót!

Az érdeklődő olvasóknak az alábbi kiadványokat ajánlom:

Németh György: *Szapphó fennmaradt versei és töredékei görögül és magyarul*. Helikon Kiadó, 1990. „Mindent tud”, amit a kiadásáig eltelt időben Szapphóról tudni lehet; a Szapphó életéről szóló rész írása közben főleg innen merítettem.

Ellen Greene, *Reading Sappho. Contemporary Approaches*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1996. Ez egy kétkötetes gyűjteményes tanulmánykötet első darabja – „tudományos antológia”, ahogy a Times Literary Supplement recenziója nevezi –, amely mai ill. kortárs, zömmel tengerentúli ókortudós Szapphó-interpretációit tartalmazza.

Örömökre szolgált az Irodalmi Jelen felkérése, mert enélkül – azt hiszem – nem vettem volna sem a fáradságot, sem a bártorságot az újonnan megkerült Szapphó-versek lefordításához.

Acknowledgements:

The author is grateful to the Publishers of Zeitschrift für die Papyrologie und Epigraphik for their courtesy to grant permission to include in this article the diplomatic texts and the texts articulated and corrected by Dr. D. Obbink of the Brothers and the Kypris poems by Sappho. The full credit remains with D. Obbink, „Two new poems by Sappho,” Zeitschrift für die Papyrologie und Epigraphik 189, 2014, 32-49. The copyright of this article remains with the author: Dr. Miklos Mezosi.

Gondos Mária Magdolna (Tücsök)

A romániai forradalom évében, 1989-ben született Csíkszeredában. A Márton Áron Gimnáziumban érettségizett, jelenleg a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar szakos mesterhallgatója. Írásai a Korunk, Látó, Székelyföld, Helikon, NyIrK, Tiszatáj online, Bárka online, Nappali Menedékhely folyóiratokban jelentek meg.

SOK TEJJEL, KÉT CUKORRAL

Inkább a mínusz fokoknak adtam
öt egymásról gyújtott cigarettányi időm,
a folyó fölé meredtem,
de ugrani se bátorságom, se kedvem.
Elégtételnek elég, hogy hallgathattam,
ha egy ismerős fennhangon rámköszönt.
Részeg voltam, és szörnyen szomorú,
ezzel kimagyarázom magam,
ha legközelebb szememre hányja.
Utána dekoratívan hallgatok.
Nyelek, nyelek, hallgatok.
Mert tegnap még mi voltunk
a csendkirályné és a csendkirály,
de ez a reggel a legrosszabb nap után,
az év legrosszabb szakában,

Debüt

ez a reggel nem tűr se csöndet, se játszmát,
valahogy mégis mindig összejön
a kevély ágybanmaradás,
bamba közöny, fecsegés
fűvel-fával,
fondorlatos önsajnálkozás.
Ez a reggel a kávé feketén.
Méltó sors, ha derogált lemenni tejért.

GYUFALOPÁS

Hogyan kérj tüzet, amikor minden kérés
a szegénységre emlékeztet,
közönségessé, sőt megalkuvóvá tesz?
Pörög a méltóság egy kábult,
hajlékony tömegben, ahonnan
sorra válnak ki arcok az enyészetnek.
Egy laza kézmozdulattal
valaki percekre biztosíthatná
nyugalmadat.
Mikor egy tüzet kaptál, láthatóvá
vált a kilégzésed. Szó így
még sosem jött ki a szádon.
Volt gyufád, de kértél s kaptál.
Aztán meghalt tüdőrákban, te meg
befeküdtél mellé a kriptába.
Másnap reggel magadhoz térsz
kábán, betántorogsz a közértbe,
az eladó csaj csinos. Inkább rágyújtanal.

DOLLY

éjszakánként a megcsalásra készülök,
megálmodok mindenkit,
akivel találkoztam,
akik váltakozva időről időre
mozdulatlanságba tagoltak.
valami éppoly mértékben tetszett bennük,
mint amennyire riasztott,
s rühelltem valami mást.
egyszer lesz majd elviselhetőbb,
amikor megérkezik
a tökéletes imposztor.
tudni fog mindent,
ismerni fog mindenkit,
akit én, beszélgetni fog veletek,
és cigarettával kínál,
megnevettet, amint alkalma adódik,
és lépten-nyomon versekkel traktál.
addig én majd elleszek valahol,
mondjuk zsíros kenyeret eszem
szép vörös hagymakarikákkal,
mezítláb járok egy városban,
ahol senki sem ismer,
de mindenkinek van új cipője.

Debüt

KORSZERŰTLEN NŐ

„S(A)”

Jacques Lacan

az abesszin ragyogást összefogta,
kócolt tincsek lógtak a külvilágba.
láttam, nem áztatja magát renddel,
s nem mondta, mert most nem mondhatta,
hogy az alsóbb képességeket, a testet
inkább leküzdeni kell.
csak a söre után nyúlt, és arról
beszért, ahogy egyszer
valakivel a csendjén osztozott.
aztán versekről, halálraítéltek
költötték, mormolták a légerekben.
nem mondom, most nem mondhatom,
hogy mindazt, amit csak tudott,
akaratlanul is felelősen viselte.

TIZEDIKEN

Anyám sosem mondta, hogy amit szépnek láttam,
a maszatolt fekete szemfesték,
zuhany alatt éppúgy elkenődik,
a könnyekhez nincsen feltétlen köze.
Nem mondta, hogy az már képmutatás,
ha ketten vagyunk.
A magányról nincs hiteles beszámoló.
A dühroham és alvásparalízis közt
nincs különbség.
A napok maradéktalanul
felcserélhetők a hónapokkal.
Nem mondta, hogy a városi galamb
viselkedését kellene tanulmányozni,
amelyik az imént a vállamra szart,
ahelyett, hogy az erkélyen bagózva próbálok
felfogni valamit abból, ahogy a szél alulstilizál.

Debüt

- 3 Babics Imre versei
7 Böszörményi Zoltán: Makacs felhők bújtatják a lenyugvó napot (novella)
17 Pethő Lorand versei
23 Faludi Ádám novellái
32 Jász Attila versei
37 Gécz János: A hang (regényrészlet)
46 Keszthelyi Rezső versei
54 Dévai Lilla: Hotelparallel (részletek egy novellafüzérből)
59 Dávid Péter versei
63 Galántai Zoltán: A teremtés nyomai (novella)
66 Nagy Sára versei és rajzai
70 Csepcsányi Éva: Aranyrózsák (novella)
75 Hudy Árpád: Emlékezés egy világháborúra. 1 – Fekete kéz (tárca)
83 Boldog Zoltán: A magyar, a foci és a szomorúság (tárca)
85 Varga Melinda: „Nem keresem a pályatársakkal való rokonságot” – beszélgetés Bodor Ádámmal
90 Varga Melinda: „A kortárs irodalom nem nagyon vesz észre” – beszélgetés Ugron Zsolnával
96 Boldogh Dezső: Az idill rejtett borzongása (Lesi Zoltán: Merül)
99 Boldogh Dezső: Galaxisok és metaforák (Szigeti Lajos: A Tejút szélén)
102 Jász Attila: A Normális Olvasó és a Szlovákiai magyar szépirodalom (Szlovákiai magyar szépirodalom 2014)
106 Szabó István Zoltán: Kis nemzet – nagy horror vacui (Pavel Vilikovsky: Kutya az úton)
109 Kadlót Nikolett: Panel-sztorik (Mán-Várhegyi Réka: Boldogtalanság az Auróra-telepen)
111 Benedek Leila: Urbánus anekdoták, vidéki nosztalgia (Réti Attila: Bagolyvár)
115 Horváth Imre Olivér: Kevés emlékezetes pillanat (Pál Sándor Attila: Pontozó)
117 Bárdos József: Merre, magyar gyermekkultúra? (Szávai Ilona: Boldog kútások és állványozók)
119 Bárdos József: Egy szép, de céltalan gyerekkönyvről (Csapody Kinga: Tesó lettem!)
- 123 Mezősi Miklós: Két új Szapphó-vers első magyar fordítása
136 Debüt – Gondos Mária Magdolna versei

Böszörményi
Zoltán
**Majorana
a tér tenyerén**

KALLIGRAM

Böszörményi Zoltán
Majorana a tér tenyerén

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

